

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

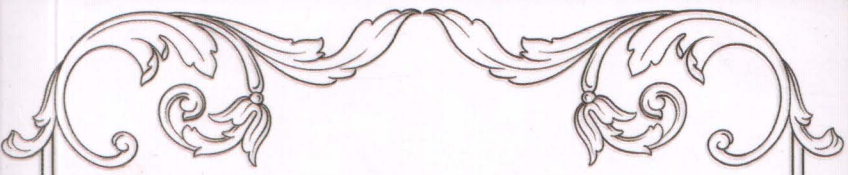
RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

“EYLEMSİZ
İNANÇ ÖLÜDÜR.”

LEV
TROÇKİ

YALNIZCA
BURJUVAZİ İÇİN
PARLAYACA KSA
GÜNEŞİ DE
SÖNDÜRÜRÜZ

SEVİM KAHRAMAN

LEV TROÇKİ

YALNIZCA
BURJUVAZİ İÇİN
PARLAYACA KSA
GÜNEŞİ DE
SÖNDÜRÜRÜZ

SEVİM KAHRAMAN

DESTEK YAYINLARI: 1298
BİYOGRAFİ: 16

**SEVİM KAHRAMAN / LEV TROÇKİ - YALNIZCA BURJUVAZİ İÇİN
PARLAYACAKSA GÜNEŞİ DE SÖNDÜRÜRÜZ**

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergül
Editör: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlknur Muştı
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Temmuz 2020
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-605-311-912-8

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkani.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Nazlı Koçak
Sertifika No. 40200
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul

“EYLEMSİZ
İNANÇ ÖLDÜRÜR.”

LEV TROÇKİ

YALNIZCA
BURJUVAZİ İÇİN
PARLAYACAKSA
GÜNEŞİ DE
SÖNDÜRÜRÜZ

SEVİM KAHRAMAN

**“Dum spiro, spero! Soluk aldıkça umut
edeceğim-soluk aldıkça gelecek için, güçlü ve
güzel insanın tarihin kendiliğinden akışına hâkim
olacağı ve onu güzellik, neşe ve mutluluğun
sınırsız ufkuna doğru yönlendireceği o parlak
gelecek için savaşacağım... Dum spiro, spero!”**

– Lev Troçki

* Nefes aldığım sürece umudumu yitirmeyeceğim.

-I-

Lev Davidoviç Bronştayn

Rusya'da doğan ve yetişen Lev Troçki, geçen yüzyılda dünya sosyalist hareketinin önde gelen liderlerinden ve teorisyenlerinden biriydi. Troçki, 20. yüzyılın başındaki sınıfsal ve siyasal mücadeleler sürecinde devrimci bir eylemci olarak en öndeydi. Bu özellikleriyle Rusya'da 1917'de gerçekleşen sosyalist devrimin de liderleri arasında yer aldı. Kurulan ilk devrimci Sovyet Hükümeti'nin Dışişleri Komiserliği (Bakanlığı) ve Kızılordu Komutanlığı görevlerini üstlendi.

Troçki, 1917 Rus Devrimi'ne kadar, Çar'ın en korkulan güçleriyle savaştı. Devrimden sonra Batı'nın desteğiyle ayaklanan Çar yanlılarına ve ordusuna karşı 4 yıl süren içsavaşı Troçki liderliğindeki Kızıl Ordu kazandı.

O sosyalist bir devrimi savundu ve daha ileriye gitmek için Marksizm'in ortodoks yorumlarına karşı meydan okumaya hazırды. Çünkü, Marksistler arasındaki yaygın inanış, sosyalist devrimin yalnızca gelişmiş Batı ülkelerinde olabileceğiydi.

Rusya gibi geri kalmış ülkelerde ise, kapitalizmin gelişebilmesi için ilkönce bir "burjuva devrimi"ne ihtiyacı vardı.

Burjuva devrimi, Çar'ı parlamenter demokrasi ile yerinden edecek; kapitalizmin gelişmesine izin vererek ve eski feodal yapıyı yıkacaktı. Rusya ancak bunlardan sonra sosyalist bir devrim için hazır olabilirdi.

Lev Troçki, Bolşeviklerin ve Sovyet Devrimi'nin lideri Vladimir İlyiç Lenin gibi bu tezlere karşı çıktı. Bu dönemde, daha sonra çok ünlenecek, "sürekli devrim" teorisini geliştirdi.

Rusya'nın küresel kapitalizmden ayrı görülemeyeceği konusunda ısrar eden Troçki'ye göre; bu ülkede kapitalizm gelişme sürecinde geç kalmıştı ancak onlar çok gelişmiş olan rakiplerinden öğrendiklerini kopya etmişler, dolayısıyla uluslararası kapitalizmin bir parçası haline gelmişlerdi. Kapitalist ülkeler arasındaki eşitsiz gelişim, sosyalist bir devrimin önünde engel değildi. Tam tersine bu durum, sürekli devrim için nesnel koşulların varlığını gösteriyordu.

Troçki buna "eşitsiz ve birleşik gelişme" adını verdi. Moskova ve Petersburg'daki devasa fabrikalarda

binlerce işçi emek sarf ederken, Rusya'nın uçsuz bucaksız bozkırlarında feodal düzen devam ediyordu. Ülkede köylüler, işçi sınıfından çok daha büyük bir toplumsal kesimi oluşturuyordu.

Ancak, köylüler dağınık durumdaydı ve örgütlenmeleri zordu. Büyük fabrikalarda bir arada bulunan, sendikalarda toplanan işçi sınıfı örgütlü ve sosyalistlerin yürüttüğü çalışmalar nedeniyle siyasal bilinci yüksek bir konumdaydı. Bu durum, işçilerin muazzam bir gücü olduğu anlamına geliyordu. Troçki, Çar'ı devirebilecek tek gücün işçiler olduğunu söylemişti.

Ama işçiler güçlerini anladıklarında ondan vazgeçmek istemeyeceklerdi. Yani işçiler devrimi ilerletebilir ve devrim işçi konseylerine dayanan sosyalist bir hükümet kurabilirlerdi.

Öyle ki, önce Şubat, sonra Ekim 1917'de gerçekleşen iki devrim Lenin ve Troçki'nin teorisini kanıtladı. Demokratik nitelikli Şubat Devrimi'nde Çar devrilmiş ve yerini burjuva sınıfının etkin olduğu "geçici hükümet" almıştı.

Aynı yılın Ekim ayında gerçekleşen, Lenin'in liderliğindeki Bolşevik Partisi'nin önderlik ettiği Sosyalist Devrim, işçi sınıfını, köylüleri ve askerleri iktidara getirdi. "Büyük Ekim Devrimi" diye de adlandırılan 1917 Rus Sosyalist Devrimi, 1789 Büyük Fransız Devrimi'nden sonra insanlık tarihinde

eşitlik ve özgürlük yolunda ileriye doğru atılan en büyük adımlardan biri diye de değerlendirildi.

Troçki'nin özel yaşamı onun siyasal serüveniyle doğru orantılı biçimde gelişmiştir. Bu yüzden Troçki'nin yaşam çizgisine bakarak onun düşünce sistemi ni anlamak ve ifade etmek hem daha doğru hem de daha açıklayıcı olacaktır.

Troçki'nin doğum günü olan 7 Kasım'ın (Gregoryan takvime göre 25 Ekim) aynı zamanda Ekim Devrimi'nin de gerçekleştiği gün olması ilginç bir rastlantıdır. Troçki bunun için *“Mistikler ve Pisagor'un çömezleri bundan işlerine gelen sonucu çıkarabilirler. Ben Ekim Günleri'nden üç yıl sonra bunun farkına varmışım”*¹ der.

Lev Davidoviç Bronştayn, yani Troçki 7 Kasım 1879 tarihinde Ukrayna'nın küçük bir kasabasında dünyaya geldi.

Troçki'nin çatışmalı, inişli çıkışlı olağanüstü yaşamı adeta nefes nefese giden bir macera tadındadır. Sonu iyi bitmeyen bir macera olsa da, bu fırtınalı yaşamında Troçki, hiçbir zaman hayalperest bir macera insanı olmadı. Aksine, alışkanlıklarına bağlı, disiplinli, metodu seven ve buna uygun davranan biriydi.

Çalışkan ve tertipli öğrenciliğini tüm yaşamına yansıtmıştı. Öğrenmeye olan tutkusu devrimin en hızlı zamanlarında bile sürmüştü.

Troçki, Yahudi bir çiftçi ailenin çocuğu olarak doğmuştu. Ukrayna'nın Kerson Vilayeti'nde o sıralarda 50 kadar Yahudi aile yaşamaktaydı. Çarlık Rusyası'nda Yahudilerin sınır kentlerinde yaşaması yasaklanınca steplere göç başlamıştı. Birinci Aleksandr'ın hükümdarlığı sürecinde Yahudilerin görece kazandığı "imtiyazlar" tahta Birinci Nikolay'ın çıkmasının ardından kaybedilmişti. Bu da baskı sürecinin geri gelmesine neden olmuştu. Troçki'nin ailesinin Yanovka çiftliğini satın alıp yerleşmesi o zamana denk geldi.

Troçki, *Hayatım* adlı yapıtında çocukluğuna ilişkin şöyle diyor:

*"Benim çocukluğum da açlığı ve soğuğu görmedi. Ben doğduğum zaman ailemiz oldukça rahata ermiş bulunuyordu. Ama, anam babam yoksulluktan gelme ve yarı yolda kalmayı istemeyen sıkı insanlardı. Bütün kaslar gergin, akıl fikir hep çalışmakta ve daha çok kazanmakta."*²

Değirmende çalışan köylülerle tanışıp, onların emeğine tanıklık etmesi üzerine şöyle der:

“Düşmekte olan soylular sınıfını ve çıkmakta olan kapitalizmi gerçek yüzleriyle kırdı görmüşümdür. İnsanlar arasındaki ilişkileri de ve daha başka cinsten bir kültürü, daha üst düzeyde, ama çelişkilere boğulmuş bir çerçeve içindeki kent kültürünü daha iyi görmek ve tanımak olanağını da bana gene o sağlamıştır.”³

Troçki gittiği okulda azınlık öğretmenlerin çalışmasından dolayı yine azınlık öğrencilerin pek ezilmediğini düşünüyordu. Ancak, din derslerinden muaf tutulan Yahudiler, öteki öğrenciler tarafından rahatsız edilebiliyordu. Troçki, adaletsizliğe uğramanın ne demek olduğunu ilk kez o günlerde yaşayarak öğreniyordu. Çarlık rejiminden soğuması çocukluk günlerinde başlamıştı.

Yahudi olmasının getirdiği zorluklar içindeki muhalif duyguyu canlı tutuyordu. O günlere ilişkin Troçki şöyle der:

“Kesin olan şey, hayatın kafama doldurduğu sosyal düşüncelerin hep muhalefetten yana oluşuydu. Bunlar nelerdi? Ezilenlere karşı sevgi, haksızlığa karşı öfke, en ağır basanı da belki bu ikincisiydi. İlk çocukluk yıllarımdan beri gündelik yaşayış üzerine edinmiş olduğum izlenimler içinde, insanlar arasındaki eşitsizlik,

en göze batanı oluşu ve bayağının bayağısı görünüşü ile başta gelir; haksızlık ceza görmeyeceğine güvenen bir küstahlığa bürünüyordu; insan haysiyeti her an ayaklar altına alınıyordu. Köylülerin kırbaça yatırıldığını hatırlamak yeter. Bunlar beni şiddetle irkiliyordu, herhangi bir teori ile ilişkim olmadan ve patlama gücü yüksek bir duygu birikimi yaratıyordu içimde. Ömrümün ilk dönemindeki gözlemlerim sonucunda zorunlu olarak varmış olduğum büyük tümdengelimler karşısında bir süre için duraksar gibi olmamın nedeni belki de budur.”⁴

XX

“Eylemsiz inanç ölüdür.”

XX

İçindeki isyan onu politikaya götürürken, Marksist fikirlerle tanıştı. Troçki 18 yaşındayken Güney Rusya İşçi Birliği grubunu kurdu. Bu birliğin dile getirdiği sorunlar ve kederlerin odağında insan onunun kurtarılması yer alıyordu. Ancak, yaptıkları toplantılar, üyelerin kültürel koşullarını aşamıyordu.

Gruptan bir yoldaşının örgütten uzaklaşıp okul eğitimine ağırlık verdiğini gözlemlediğinde ona bir

not yazmış ve şöyle demişti: “Eylemsiz inanç ölüdür.” 1879’dan 1940’ın 20 Ağustos’una değin yaşamı bu öğüdün kendisi için ne kadar sağlam bir ilke olduğunu gösterir.

Troçki politik yaşama, Rusya’da devrimci demokratik bir hareket olan Narodniklere katılarak adım atmıştı. Radikal halkçı bir hareket olan Narodnik örgütte uzun süre kalmayacak, iki yıl sonra Marksizm’i benimseyecekti. Yeraltı faaliyetleri nedeniyle Sibirya’ya sürgüne gönderildiğinde, sivrisineklerle, çeşitli bataklık hastalıklarıyla ve dondurucu soğukla başa çıkarken, Lenin’in *Ne Yapmalı* kitabının yayımlanmasına daha bir yıl vardı. Troçki ise bu dönemde (1901 yılında) merkezîyetçi ve devrimci parti fikrini geliştirdiği yazılarını kaleme almıştı. Troçki’nin görüşleri, neredeyse (yaşamı boyunca) Lenin ile paralel bir seyir izlemişti.

Genç Troçki, her koşulda devrim ve sosyalizm davasını sürdürüyordu. Bu mücadele sırasında, Çar’ın polisi tarafından yakalanıp, mahkemelerince tutuklandı. Bu ilk hapislik günleri, yaşamı boyunca tam altı ülkede toplam yirmi hapishanede geçecek yıllar için hazırlık gibiydi. Her defasında daha dirençli bir biçimde hapisten çıkıyordu. Çağdaşlarının çoğu gibi, onun üniversitesi hapislane, sürgün ve mültecilik olmuştu. Geçmişte yaptıklarını düşünme ve kendini değerlendirme olanağı da buluyordu böylece.

Troçki, Çarlık döneminde iki seferde dört yıl hapis yatmıştı. İlkinde iki yıl, ikincisinde birkaç hafta sürgünde kaldı. İki kez Sibiryadan kaçtı, iki kez yurtdışına kaçtı. Toplamda on iki yıl kadar yurtdışında yaşamak zorunda kaldı. Üniversite eğitimi epey uzun sürdü diyebiliriz. Ancak öğrenme tutkusu yaşamının sonuna kadar sürdü. Öğrenciliğinde, çölde susuz kalmış bir kişinin suyu içmesi gibi kitapları içiyor, hepsinden ayrı bir tat alıyordu.

Sibiryaya sürüldüğünde Güney Rusya İşçi Birliği'nden arkadaşı Aleksandra Lvovna ile evlendi. Çiftin iki kız çocuğu oldu. Bu gelişme, maddi zorluklarla dolu bir yaşamın başıydı. O sıralarda Rusya'da siyasi çalkantılar yükselmeye başlamıştı. 1905 Devrimi'ne yalnızca üç yıl vardı ve siyasi sürgünler birer birer Sibiryadan firar etmeye başladı. Bulaşıcı bir hastalık gibi siyasiler arasında yayılıyordu firar. Troçki de bu kervana katıldı, ailesini arkada bırakarak Londra'ya giden bir trene kapağı atmayı başardı. Üzerinde Avrupa modasına uygun bir giysi, koltuğunun altında ise *İlyada* vardı. Cebindeki sahte pasaporta sahte bir isim düşünürken, hapishanedeki başgardıyanın adı aklına geldi ve onu yazdı: "Troçki.." Ölümüne kadar bu ismi taşıyacaktı artık.

Troçki, Odessa'da hapishane günlerinde eline ilk kez geçen Darwin'in *Türlerin Kökeni* adlı yapıtında ilgisini çeken durumu şöyle anlatır:

“Darwin erkek tavus kuşunun değilse bile, yine öyle güzelim horozun tüylerinin gelişmesini göz önüne seriyor, o önemsiz ilk renk ayrılıklarından o en karmaşık renk dokusunun nasıl türediğini gösteriyordu. Diyebilirim ki, o anda, tavus kuşunu Darwin’in yorumuna özgü teorik açıdan düşündüğümde, tam o anda, tanrı diye bir şeyi tanımamam gerektiğini hissettim içimde. Çünkü eğer tabiat böylesine ince ve görkemli bir eseri ‘gözü kapalı’ bir metotla meydana getiriyorsa, bu eserin dıştan gelme yabancı bir kuvvetin eseri olmasına ne gerek var? Birkaç ay sonra Darwin’in otobiyografisini okuduğumda –hepsini iyice hatırlıyorum– şöyle bir cümle vardı: Ben Darwin, her ne kadar İncil’deki o yaratılış teorisini reddettimse de, içimde hâlâ tanrı inancı var. Bu cümleden Darwin’in yerine ben utanç duydum. Ve bunun, söylemeye alışılmış bir yalan mı, yoksa dünyanın en ikiyüzlü burjuvazisi olan İngiliz burjuvazisinin sosyal zihniyetine ödenen diplomatik bir haraç mı olduğunu bugün bile hâlâ kestiremiyorum.”⁵

Troçki yaşamı boyunca doğru bildiği yoldan yürüdüğünü, daha başka nasıl bir örnekle açıklayabilir ki!

Londra'da, 1902 sonbaharında Lenin'in evinin kapısı üç kez vurulduğunda konuk Troçki'ydi. Troçki, Lenin'le ilk kez tanışıyordu ve yaşamının dönüm noktalarından birini yaşıyordu.

“Troçki yeni bir fikirle karşılaştığı zaman bu fikre vereceği cevap önce bir dereceye kadar şartlandırılmış bulunacaktır; ama önce büyük bir kibirle bu yeni fikre karşı koyacaktır; fikri ne kadar ilginç bulursa ona karşı direnmesi de o kadar artacaktır; başlangıçtaki kuşkularını ve kararsızlıklarını önleyecektir. Sonra iç savunuları yıkılmaya başlayacak, kendisine olan güveni sarsılacaktır... Ama hâlâ herhangi bir teslim olma belirtisi göstermeyecektir. Kendisini çok beğenmiştir ya da o fikre tam olarak daha inanmamıştır. Kafasında geçen mücadelenin görünürde hiçbir belirtisi yoktur. Sonra birdenbire, kendisini yeni bir inanç kavrayacak, sanki bir anda olmuş gibi iç çelişkisini ve kibrini yeniverecektir. Bu sırada göstereceği teslimiyet ve eski fikirlerine karşı umursamazlığı hasımlarını şaşırtacaktır: Troçki karşı davadan, umulmayan, derin sonuçlar çıkaracak kadar o davayı benimseyecektir.”⁶

Troçki, Lenin tarafından, Brüksel, Liege ve Paris'te mülteci topluluklarını ziyaret etmesi için görevlen-

dirildi. Paris günlerinde Natalia Ivanovna Sedova ile tanışması Troçki'nin yaşamında yeni bir sayfa açtı. Ölümüne kadar Sedavo ile yaşamını sürdürdü. İki erkek çocukları oldu.

Troçki daha sonra Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde ve Latin Amerika'da bulundu. Rus işçi hareketinin güçlü mücadelesi ile gelişen 1905 Devrimi'nin liderlerinden biri oldu. Daha sonra, 1905 yılı üzerine kalem aldığı kitabında Odessada Yahudilere yapılan pogromu (kırımı) detaylarıyla anlatacaktı.

“Önce Yahudilerin Ortodoks kilisesine saldırarak istedikleri” yalanı yayıldı; sonra yerel basın sosyalistleri kutsal ikonaları tahrip etmekle suçladı. Kitlelerin Yahudilere karşı nefretini alevlendirmek için her şey hazırlanmıştı. Belli bir günde pogromların saldırı ve savunma marşı olan “Tanrı Çarı korusun!” müziğini çalan askeri bando eşliğinde milliyetçi bir yürüyüş düzenlendi. Güvenlik kuvvetlerinin korku verici yığınağı Yahudilerin her türlü savunmasını engellerken, Kara Yüzler adlı saldırgan gruplar Yahudi mahallelerini talan ve cinayetle kırıp geçirmeye başladılar. Troçki, Çar'ın 1905 Devrimi'nin intikamını Yahudilere pogrom uygulayarak aldığını ve böylece muhaliflere korku vermeye çalıştığını düşünüyordu.

Siyasal tarihte de önemli bir yeri olan Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi 2. Kongresi, 1903 yılında

toplanmıştı. İşte tarihsel ayrışma da burada, Lenin ile Martov'un farklı üyelik tanımlamalarından doğmuştu. Ancak, Stalin'in parti tarihini yeniden yazarken iddia ettiğinin tersine, Troçki bu kongrede Lenin'in parti fikrine değil, yazı kurulu kadrosunu yarıya indirme projesine karşı çıkmıştı.

Lenin *Iskra*'daki yazar kadrosunu altıdan üçe indirmek istiyordu. Kendisi, Martov ve Plehanov gazetede kalan yazarlar olacaktı. Pavel Axelrod, Vera Zasuliç ve Aleksandr Potresov çıkarılacak olanlardı. Lenin böylece yazı kadrosunu daha verimli duruma getirmek istiyordu. Zaten asıl kadro istediği isimlerdi. Ötekiler daha çok yardımcı konumundaydılar. Lenin daha önce Troçki'yi yazı kadrosuna almak istemişti. Ancak Plehanov, Troçki'nin gazeteye alınmasını önlemişti. Şimdi gazetenin kurucularından Zasuliç ve Axelrod'un *Iskra*'dan çıkarılmak istenmesi Troçki'yi öfkelendirmişti. Kulislerde iki tarafın da sinirli ve gittikçe bir kuşku içinde oldukları konuşuluyordu. Bu öfkenin nedenini anlamak çok zor değildi, çünkü bu üçlü, Rusya sınıflar mücadelesinin önderlerindendi ve Lenin ile Troçki kuşağı, biraz bunların hocalığıyla yetiştirilmiş, biraz da bu insanların kahramanlık öyküleriyle büyümüştü.

Lenin yalnızca gazetenin daha verimli çalışması için bu değişiklikleri yaptığına kimseyi ikna edemiyordu. Her iki taraf da birbirinden gelecek bir entrika

beklentisi içindeydi. Martov ve Troçki karşı tarafa sözle saldırılarda bulunmayı sürdürüyorlardı. Martov ve Lenin eski iki dost artık düşmandı.

İkiye bölünme havası partide gençlere de bulaşmıştır. Kongre ikiye ayrılmıştır.

Lenin, Troçki'yi Martov'dan ayırıp kendine çekmeye çalışır. Kongrede direkt ona seslenir, o da yetmez toplantı sonrası dışarıda yakalayıp yeniden derdini anlatmaya çalışır yine olmaz. Troçki çok sinirlidir ve karakter özelliği olan yeni bir fikri kabul etme huyu devrededir.

Kongrede Lenin, *Iskra*'daki yeni düzeni savundu. Oylama sonucunda Lenin taraftarları kazandı. Bundan sonra Lenin'i tutanlara Bolşevik (çoğunluktakiler) karşıtlarına da Menşevikler (azınlıktakiler) denildi. Martov yazı kadrosundan çekildi.

Sosyal demokratların (sosyalistlerin) *Iskra* dergisinin çıkan 45 sayısında Martov'un 39, Lenin'in 32, Plehanov'un ise 24 yazısı çıkmıştı. Ancak, Zasuliç 6, Axelrod 4, Potresov ise 8 yazı kaleme almıştı. Sonuçta Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi, bir süre daha aynı örgüt içinde kalsalar da Menşevikler (azınlık) ve Bolşevikler (çoğunluk) adını alan iki gruba bölünmüştü. Çünkü, kongrede çoğunluğu Lenin'i destekleyen grup almıştı. Lenin'in liderliğindeki Bolşevikler, daha sonra Ekim Devrimi'ni yapacak örgüte dönüşecekti.

Bölünme sırasında Martov'a daha yakın duran Troçki, 1903'te kaleme aldığı bir yazıyla Menşeviklerle ve onların temsil ettiği görüşlerle bütün bağlarını kopardığını ilan etti. İki yıl sonra, 1905'te işçiler kendisini Petersburg Sovyeti'nin başkanlığına getirdiklerinde, daha 26 yaşındaydı. Her ne kadar Stalin yanlısı resmi tarih, Troçki'yi bu dönemde "ılımlı" bir politika izlemekle eleştiriyor olsa da, 17 Ekim 1905'te Yürütme Kurulu'na seçilen ne 3 Menşevik, ne 3 Sosyal Devrimci, ne de 3 Bolşevik onun politikalarına alternatif herhangi başka bir hat önerdiler Sovyetlere.

Troçki 1905 Devrimi için şöyle diyordu:

"Bunu bekliyorduk; zaten hiç şüphe duymamıştık ki. Uzun yıllardır, bu bizim için her siyasal renkten önemsiz adamların alay konusu olan 'öğreti'mizin tek mantıksal sonucu olmuştu. Onlar proletaryanın devrimci rolüne inanmıyor; buna karşılık zemtsvo dilekçelerinin, Witte'nin, Svyatopolk- Mirsky'nin, dinamit lokumunun gücüne inanıyorlardı. İnanmadıkları hiçbir siyasal önyargı yoktu. Bizim proletaryaya duyduğumuz inanç, onların önyargı saydıkları tek şeydi."

Troçki otobiyografisinde yukarıdaki sözlerini şöyle destekliyordu:

“Geleceğe dair geniş bir siyasal ufka sahip olmadan, siyasal bir faaliyet ya da genelde entelektüel hayat düşünemiyorum.”⁸

Troçki 1905 Devrimi’nde de sonrasında da Menşeviklerle ortak hareket etme tavrı sergilememiş, aldığı tavrı Bolşevikler ile Menşevikleri birleştirme çizgisi olmuştur. Kendisi bunu şöyle ifade eder:

“Benim parti içi [örgütsel] görüşlerim uzlaşmacı nitelikteydi ve belli dönemlerde kurmaya çabaladığım grupların temeli de tastamam buydu. Benim [örgütsel] uzlaşmacılığım bir çeşit toplumsal-devrimci kadercilikten kaynaklanıyordu. Sınıf mücadelesinin mantığının her iki fraksiyonu da [Bolşevikler ve Menşevikler] aynı devrimci çizgiyi izlemek zorunda bırakacağına inanıyordum. Lenin’in politik çizgisinin büyük tarihsel önemi, onun uzlaşmaz ideolojik sınırlar çizme ve gerektiğinde, gerçek devrimci partinin çekirdeğini sağlamlaştırmak ve çelikleştirmek amacıyla ayrılma politikası, o sıralarda benim için henüz açıklık kazanmamıştı.”⁹

Iskra’da anlaşmazlıkların sonu gelecek gibi değildi. Sonunda Troçki de Iskra’dan atıldı. Artık Cenevre’de kalması için bir neden de kalmamıştı. Münih’e geçti.

Troçki burada hayranlık duyduğu Parvus'la ilişkilerini geliştirdi. Asıl adı A. L. Helfand olan Rus Musevisi iktisatçı ve gazeteci bu adam "Parvus" takma adıyla gazetelere yazılar yazıyordu. Parvus, aynı zamanda çıkardığı dergide, 1895'te Rusya ile Japonya'nın savaşacağını ve bu durumun Rus devrimine kadar uzayacağını yazmıştı. Bu olaylar gerçekleştiğinde de ününe ün katmıştı. Reformdan yana olmayan Parvus tam bir devrimcidir o sıralar. Troçki'nin Parvus'tan etkilanmemesi olanaksızdı.

Troçki, bu hayranlığına karşın içinde onu huzursuz eden bir şeyler vardı. Yıllarca buna yanıt bulamadı. Ancak yıllar geçtikçe Parvus'un olağanüstü siyasi düşünürlüğüne uygun olmayan yaşam biçimi gün yüzüne çıkınca ve Troçki ile araları açıldı.

Troçki, 1905'in başında şöyle yazıyordu:

"Rusya bir burjuva demokratik devrim karşısındadır. Bu devrimin kökünde toprak sorunu yatmaktadır. Köylüyü çarlığa ve soylular mülkiyetine karşı harekete geçirebilecek olan sınıf ya da parti iktidara geçecektir. Ne liberalizm ne de demokrat aydınlar ulaşabilir bu sonuca: Onların tarihteki yerleri arkada kalmıştır. Devrimci hareketin ön safına artık proletarya geçmiştir. Köylü sınıfını, işçilerin yardımıyla ancak sosyal demokrasi eyleme katabilir. Bu, Rus sosyal demokrasisine Batı devletlerinden daha önce, iktidar yolunu

açmaktadır. Sosyal demokrasinin birinci görevi demokratik devrimi tamamlamak olacaktır.”¹⁰

////////////////////////////////////

**“Söz hürriyeti işçiler için ekmek
ve hava kadar gereklidir.”**

////////////////////////////////////

Troçki’nin bu önerisi 1905’te olacaklara en yakın düşecek olanıydı. “Kanlı pazar” Rus halkını ortaçağdan çıkarıp adeta 20. yüzyıla sürüklemiştir. Kuşkusuz bir devir kapanıp yenisi açılmaktadır.

Troçki bir an önce Rusya’ya dönmek için sabırsızlanıyordu. Yazdığı her yazıdan devrim ateşi fişkırıyordu. Avrupa’da mülteci havasından sıkılmış bu sıradan tekdüzelik onu yormuştu. Karmaşanın içine dalmak için beklemek istemiyordu artık. Troçki’nin devrim öncesi yazıları adeta devrimi tarif ediyor gibidir. Yoldaşlarına şöyle sesleniyordu:

“Fırsatı ele geçirmek için ihtiyacınız olan tek şey; çok basit birkaç nitelik, örgüt formalitelerinden, gizli hareketin kötü geleneklerinden kurtulmak; geniş bir görüşe sahip olmak; yürekli bir inisiyatif; durumları değerlendirme yeteneği ve daha yürekli bir inisiyatif.”¹¹

Polis Sibiryâ'dan kaçanları kanun kaçağı sayıyordu, yakalanırsa hapse girmek zorunda kalabilirdi. Rusya'ya dönmek epey tehlikeliydi ancak Troçki bu tehlikeyi göze alacak kadar gözü karaydı. 1905 Şubat'ında yola çıktı. Önce Kiyef'e vardı.

Toplantı ve grevlerle geçirilen gergin aylar sürerken kasım ayında tüm devrim liderleri başta Lenin olmak üzere Rusya'ya dönmüşlerdi. Sovyetler* öyle bir hızla devrimin merkezi olmuştu ki, gruplar ve hizipler durdukları yeri kaybetmişlerdi. Troçki 1905 Devrimi'nde yepyeni ve büyük bir saygınlık elde etmişti. 17 Ekim'de Çar sözde hürriyet bildirisi yayımladı. Bildiriyi kabul etmek istemeyen hükümette, muhalifler işbaşındaydı. İçişleri bakanı ise polise "Vur!" emri vermişti bile. 17 Ekim'de meydanda toplanan halk bildiri yüzünden hem şaşkın hem de sevinçli bir biçimde gösterilerine devam ediyordu. Vur emriyle gelen polis ise henüz mutlu günlerin gelmediğinin habercisiydi. Bu kafa karışıklığını önlemek ve durumu açıklamak için doğduğundan beri onu bekleyen kürsüye coşkuyla yaklaşıyordu Troçki. İlk kez deneyimleyeceği bu olayın yaşamında yeni bir sayfa açacağını henüz o da bilmiyordu. Troçki, nefesini tutmuş halkın önündeydi şimdi ve *"Yurttaşlar! Hâkim kliğin*

* Sovyet: Rusya'da ilki 1905 Devrimi öncesinde işçilerin örgütlenmesiyle kurulan ve daha sonra köylülerin ve askerlerin de kendilerine ait örgütler kurmalarıyla Ekim Devrimi'ni beraberinde getiren halk örgütlenmeleridir.

gırtlığına ayağımızı dayadığımız için bize hürriyet vaat etmiş bulunuyor” dedikten sonra kitleden nasıl bir tepki alacağını ölçer gibi bekliyordu. Topluluğu bu sözde hürriyet bildirisine karşı uyarır. Bu uyarı, Rus devriminin ilk konuşması olur.

Sovyetlerle sosyalist partiler ve basın ortaklaşa biçimde özgürce çalışmaya başlamışlardı ki baskı enselerinde bitivermişti. Basına sansür konmuştur. Direnmeye çalışır Troçki, “Söz hürriyetini koruyun!” diye seslenir. Bir darbe de Sovyet’in kendisine gelir, kimi liderler tutuklanır. Ortalık yeniden alevlenir. Herkesi soğukkanlılığını korumaya çağıran yine Troçki olur.

8 Aralık 1905 günü toplanan Sovyet Genel Kurulu’nun polis baskısıyla sonlanması elli günlük devrimin de sonlanması anlamına geliyordu.

Sovyet’in liderleri –başta Troçki olmak üzere– ve kimi üyeleri tutuklanmıştı. Buna karşın siyasi hava kararsız ve gergindi. Sovyet üyeleri tutuklansa da birbirlerini görebiliyor ve iletişim kurabiliyorlardı.

Troçki’nin hücresi bir tür kitaplık gibiydi. Yeni çıkan her kitabı getirtiyordu. Sabahtan akşama kadar okuyup yazıyordu. Nasıl olduğunu soranlara “*Rahatım yerinde, oturup okuyorum, sonra da biri beni tutuklar mı diye korkmuyorum. Çarlık Rusyası’nda olacak şey mi bu?*”¹² diye yanıtlıyordu.

1905 Devrimi'nden sora tutuklu bulunduğu sıralarda klasik ve modern Fransız edebiyatını çölde susuz kalmış birinin su içmesi gibi okurdu. Fransızca ve Almancayı artık iyice öğrenmiştir ve her iki dili de konuşabilmektedir. Ekonomi ve siyasette Almancayı yeğlerken, edebiyat dili olarak Fransızca'yı yeğliyordu. Edebiyat aşkı ve eleştirmenliği ömrünün sonuna kadar sürecekti.

Troçki'nin o sıralarda çekilmiş bir fotoğrafını Isaac Deutscher Troçki adlı yapıtında şöyle yorumluyor:

“Bilgili, kültürlü, yakışıklı bir adam. Yüz, gerçekte olduğundan daha düzgün. Tepede sık siyah saçlar, sivrice bir burna kadar sarkmıştır. Yüzde çok düşünen bir insan ifadesi vardır. Bütün rahatlığına rağmen bir iç huzursuzluğu, yoğun bir duygu ve dış görünüş mücadelesi seziliyor. Baştaki sık siyah saçla, geniş alın, kalık ve keskin harlı kaşlar, burundan takma koyu renkli gözlük, titizlikle kesilmiş bıyık ve ileri doğru çıkmış çene, çeşitli açılar sağlıyor yüze. Zayıf ve orta boylu mahpusun üzerinde siyah bir elbise vardır. Bu siyah elbise, kolalı beyaz yaka, ceketin kollarından hafifçe çıkan kolluklar ve pırıl pırıl boyanmış ayakkabılar, çok ince, kibar bir adam karşısında bulunduğu izlemini yaratıyor insanda. Resim Peter-Paul kalesinde duruşmaya çıkacak bir ihtilalciden çok on dokuzuncu yüzyıl

sonunda bir konuğu kabul etmeye hazırlanan Batılı zengin bir Avrupalıyı andırmakta...”¹³

1906’da Troçki Rus işçileri ve burjuvazisine ilişkin şunları söylüyordu:

“Rus proletaryası dünya reaksiyonunun örgütlü düşmanlığı ve dünya proletaryasının devrime örgütlü bir şekilde yardım isteğiyle karşılaşacaktır. Rus işçi sınıfı, yalnız başına kalırsa, köylü proletaryaya arkasını döndüğü zaman, karşıdevrim tarafından ezilir. O zaman işçilere kendi siyasi hâkimiyetlerinin kaderini, dolayısıyla bütün Rus ihtilalinin kaderini Avrupa’daki sosyalist devrime bağlamaktan başka bir yol kalmaz. Rus proletaryası, Rus burjuva ihtilalindeki geçici durumların kendisine sağlayacağı muazzam devlet-siyaset iktidarından yararlanarak, bütün kapitalist dünyadaki sınıf savaşına ağırlığını kayacaktır. Elinde devlet gücü, ardında karşıdevrim, önünde Avrupa reaksiyonu, bütün dünyadaki kardeşlerine yine o eski çağrıyı yapacak ve bu çağrıyı bu sefer son savaş çağrısı olacaktır: Bütün dünya işçileri birleşiniz.”¹⁴

19 Eylül 1906’da duruşma başladı, Troçki ancak 4 Ekim’de söz alabildi ve sözlerine şöyle başladı:

“Sovyet zor kullanmak ve birtakım durumlarda baskı tedbirleri almak hakkını kendisinde bulmuş muydu? Genel olarak ortaya atılan bu soruya benim cevabım şudur: Evet... Özü hükümet mekanizmasını felce uğratmaktan ibaret bulunan genel bir siyasi grevin yarattığı şartlar altında günü geçmiş eski hükümet gücü, herhangi bir şey yapmak gücünü bütünüyle yitirdiğini ispat etmiştir. Elindeki tek çareye yani barbarca tedbirlere başvurduğu halde kamu hayatını sürdürecekt ve düzenleyecek durumda değildi. Oysa bu arada grev yüz binlerce işçi-yi fabrikalardan sokaklara fırlatmış, onlarda kamu bilincini yaratmıştı. Bu insanların yönetimini kim eline alacaktı? Aralarındaki disiplini kim sağlayacaktı? Bunu eski hükümet organlarından hangisi yapabilirdi? Polis mi? Jandarma mı?... Bu sorulara verilebilecek bir tek cevap var bence: İşçi Temsilcileri Kurulu’ndan başka kimse bu işi yapamazdı.”¹⁵

Troçki, mahkemede tok sesi ile her söz aldığı anda salonda bulunan halka da göz atıyor, etkileyici davranışları ile salondaki herkesi büyülüyordu. Dinleyiciler arasında annesi ve babası da vardı. Babası oğlunu gururla dinlerken annesi gözyaşlarını tutamıyordu. Troçki’nin konuşması öyle bir coşku yaratıyordu ki bu coşkunun etkisinden çıkılması için avukatlar sık sık duruşmaya ara verilmesini istiyordu.

Ara verildiğinde Troçki'nin çevresini saran halk ve avukatlar onu tebrik ediyordu. Bu havada süren duruşmalar 2 Kasım'da kararın okunmasıyla sona erdi. Troçki ve on dört sanık, ömür boyunca Sibirya'da sürgün yaşamaya ve tüm medeni haklardan mahrum kalmaya mahkûm edildiler.

5 Ocak 1907'de mahkûmlar mahkûm giysileriyle ve güçlü bir asker gözetimiyle yola çıktılar. Kimi mahkûmların aileleri de yanındaydı. 12 Şubat'ta Berezov'a vardılar. Burada bir süre beklemeleri gerekiyordu. Kaçmak için de elverişli birkaç durumu keşfeden Troçki bu fırsattan yararlanmayı uygun buldu. Kendisini bin bir zorlukla Petersburg'da ailesinin yanına atabildi. Ancak burada tanındığı için yakalanması kolaydı. O yüzden önce Finlandiya'ya oradan partinin kongresine katılmak için Londra'ya gitti.

1907 yazına gelindiğinde Troçki artık Berlin'dedir. Sedova ile küçük oğlu orada kendisini bekliyordur. Troçki artık Avrupa'da tanınmış ve saygı gören bir devrimcidir. O sırada Avrupa sosyalizmi en önemli isimlerinden Karl Kautsky ile tanışması üzerinde hiç unutmadığı bir etki bırakmıştı. Kim bilebilirdi ki, Kautsky'nin günün birinde Ekim Devrimi'ni sert biçimde eleştireceği ve Troçki'nin de bu eleştirilerden payını alacağını...

1907 ve 1914 yılları arasında Troçki, siyasi başarılarından uzak kalmıştır. Daha çok 1905 Devrimi'nin yorumuyla uğraştığı ve kimi kuramsal araştırmalarla zamanını geçirmiştir.

Troçki ailesiyle 1907'den 1914'e kadar da yaşamını Viyana'da geçirdi. Epey yoksul bir yaşamdı bu. İşçi sınıfının oturduğu bir banliyöde bir işçinin durumundan bile yoksun bir biçimdeydi. Üzerindeki elbiseler ucuz ve basitti. Evin yoksul havasını dağıtan her yanda yığılı duran kitaplardı. 1908'de aileye Sergei adında ikinci oğlu katıldı. Troçki, *Kiyef Düşüncesi* adlı gazetenin muhabirliğini yapıyor, birçok gazeteye yazılar yazıp gönderiyordu. Yoksul, sessiz ama mutlu bir yaşam sürmekteydiler.

1912'ye gelince Troçki'nin yaşamının yönü Balkanlara kaymıştı. *Kiyef Düşüncesi*'nin müdürü 1912'nin Eylül ayında Balkanlara gitmesini istediğinde, dünya politikasının fırtına gibi estiği bu coğrafyaya gitmeye can atıyordu. Viyana'da tren istasyonuna varmak üzereyken Slavların birleşerek Osmanlı İmparatorluğu'na karşı Birinci Balkan Savaşı'nı açtıklarını öğrenmesiyle heyecanı daha da arttı.

Troçki Balkanlara vardığında karşılaştığı manzara korkunçtu. Avrupa'nın barut fıçısına benzettiği Balkanlarda barut fıçısı patlamıştı. Önce Güney Slavların Osmanlı'ya açtığı savaşa sempatiyle bakması uzun sürmedi. Slavların umutlarını Çar'a bağlayıp

milliyetçilik damarlarının fazla kabarmasıyla Türklerle gereksiz zulümler etmeleri sonucu Troçki sempatisini Türklere doğru kaydırmıştır. Türkleri yazılarında savunmuştur. Bu durum Bulgar basınında olduğu kadar Rusya basınında da olay yaratmıştı. Bulgarlar ve Ruslar Troçki'yi yalanlasalar da Troçki basına belgeleri verdiğinde durum daha karışmıştır.

Balkan Savaşı'na ait ilk izlenimleri:

“Yakından gördüğümüzde tüm manzara şöyle: Etler çürüyor; sadece öküzlerin eti değil insan eti de. Köyler alev alev yanıyor; insanlar ‘yirmi yaş altında olmayan kişileri’ imha ediyor. Herkes vahşileşiyor, insani yanını yitiriyor. Askeri kahramanlık destanlarının hemen arkasındaki örtünün sadece bir ucunu bile kaldırdığımızda savaş en başta rezil bir şey.”¹⁶

Troçki'nin Balkan Savaşı'ndaki muhabirlik deneyimi, savaşı yakından tanımasını sağlamıştı. Bu bir tür Kızıl Ordu'yu kurmak için hazırlık gibiydi. Troçki, aynı zamanda çok başarılı bir gazeteciydi. Haberleri gerçekçi bir biçimde yorumlayıp verirken savaşın tüm acımasızlığını insan hikâyeleri üstünden çok canlı bir biçimde veriyordu. Bu yıllarda Troçki 73 makale yazmıştı.

1907-1914 yılları Bolşevik Partisi'nin biçimlenme, kadrolarının seçilmesi, eğitilmesi ve sağlamlaşması yıllarıydı. Troçki'nin bu süreçte partide yer almaması o yılların biraz da boşa geçirilmiş yıllar olduğu duygusu verir. Troçki'nin temel hatalarından biriydi bu.

Birinci Paylaşım Savaşı patlak verdiğinde Troçki Viyana'daydı. Genel seferberlik başlamasıyla kaos ortamına girilmişti. İsviçre'nin tarafsız olması mülteci Rusların İsviçre çatısı altında toplanmasını sağlamıştı. Troçki de bunlardan biriydi. İşçi hareketini canlandırırken iki aydan biraz fazla kaldığı bu kentte *Savaş ve Enternasyonal* adlı yapıtını yazdı.

1915'te yeniden Paris'te yaşamaya başlayan Troçki, Balkan Savaşları'nda olduğu gibi Fransa'nın güneyinde, Manş limanlarında geziler yaparak savaşa dair gözlemlerini sürdürüyordu. Askerlerle söyleşiler yapıyor, kimi mültecilerin başından geçen hikâyeleri not alıyordu. Tüm bunları hiç dinlenmeden ve yorulmadan yapıyordu. Paris'e dönünce de alışkanlık edindiği bir kafede her gün yaklaşık 20 Avrupa gazetesini okuduktan sonra kütüphaneye gidip birçok dilde yazılmış askeri dergi ve kitapları gözden geçirirdi. Askeri kaynakların üzerinde bu kadar çok durması Kızıl Ordu'yu kurarken muhakkak işine yarayacaktı.

Troçki'nin savaşın psikolojik çıkmazlarına ilişkin denemelerine bir örnek olarak şunu verebiliriz:

“Bugünkü felaket, kanlı ışınını yallarca ve yıllarca vermekte devam edecek ve gelecek kuşaklar kendi alın yazılarını bu ışın altında görecektirler; nitekim Avrupa eski yıllarda kendi alın yazısını Fransız Devrimi’nin ve Napolyon savaşlarının ışığında ele almıştı. Oysa o zamanki olaylar ne kadar ufacıktılar... Bugün yaşamakta olduğumuz hele ileride yaşayacağımız olayların karşısında... İnsan kafası bayağılığı sever; bu muazzam olayların tepesine ancak yavaş yavaş ve çekine çekine tırmanabilir... Farkına varmadan onları küçümsemeye çalışıyor... Önemlerini daha kolaylıkla kavrayabilmek için... Büyük olaylara hâkim olan kafalarımız değildir; tersine, büyük objektif tarihsel güçlerin birleşmelerinden, karşılıklı etkilerinden ve ilişkilerinden doğan olaylardır ki tembel, gevşek kafamızı yavaş yavaş ve sendeleye sendeleye işlemeye zorlar. İkinci karakterimiz olan megalomanimizi inciten bu gerçek, top ve tüfek gürültüleri arasında, uygar ulusların bugünkü alın yazılarını haykırmaktadır.¹⁷

Naşe Slovo’nun, 15 Eylül 1916’da kapatılmasıyla Troçki’nin de Paris’te iki yıl süren yaşamı sona erdi. Ertesi gün polis ülkeden çıkmasını emretti. Hukuksal yönden Troçki’nin Fransa’dan atılması için hiçbir gerekçe yoktu. Çar elçiliği Rus mültecilerine kimi entrikalar çevirerek ülkeden atılmalarını sağlıyordu. Fransa da müttefiklerine uyum göstermek zorunda

kalıyordu. Troçki, Rusya yerine İspanya'ya gitmeyi başardı. İspanya'daki macerası uzun sürmese de Cadiz'de altı hafta polis gözetiminde kaldı. Eski bir halk kütüphanesi zaman geçirmeyi kolaylaştırmak adına imdadına yetişti. Troçki burada, eski Fransızca ve İngilizce kitapları karıştırdı. İspanya'daki devrimler ve karşıdevrimler, devrimlerin boğa güreşleri üzerindeki etkisi, İspanyol liberalizminin başarısız olma nedenleri ve bu ülke için büyük devletlerin nasıl oyunlar oynadıkları üzerine notlar aldı. Altı hafta sonunda ailesi ile Barselona'da buluşturuldu ve Amerika'ya gidecek bir gemiye bindirildiler. Troçki, arkasında bıraktıkları Avrupa Kıtası'na bakarken bir daha geri dönebilecek miyim diye düşünmeden edemiyordu.

~~~~~

**"Devrim bütün gücü ile geliyor,
bu seli hiçbir insan gücü durduramaz."**

~~~~~

13 Ocak 1917'de New York Limanı'na vardıklarında Troçki büyük bir coşku ile karşılandı. Rus mültecileri *Novi Mir* adlı günlük bir gazete çıkarıyorlardı. Buharin, Kollantay ve Volodarski gazetenin

başındaydı. Troçki gelir gelmez gazetenin en tutulan adamı oldu.

1917 Mart'ının ortalarında Rusya'nın başkentinden "karışıklıklar" haberleri geldiğinde Troçki, Rusya'nın artık bir devrimin eşiğinde olduğunu şöyle haber veriyordu:

"Devrim bütün gücü ile geliyor, bu seli hiçbir insan gücü durduramaz."

Troçki'nin kalbi Rusya'daki ateşle birlikte atıyordu, daha fazla Amerika'da kalmak istemiyordu. 27 Mart'ta bir Norveç gemisiyle New York'tan ayrıldılar. Amerika'dan çıkışın çok kolay olması sonunda rahat bir yolculuk yapacaklarını düşündürdü. İskoçya'da limana demir atar atmaz İngiliz polisi tarafından gözaltına alınan Troçki Alman savaş esirlerinin olduğu kampa gönderildi. Troçki'nin kampta kalma süresi uzadıkça yaklaşık 800 kadar Alman esirlerine konuşmalar yapıyordu. Bu konuşmaların yapıldığı toplantılar rahatsızlık yaratıyordu. Troçki'nin 29 Nisan'a kadar süren bu tutsaklığı, Alman esirlerinin alkışları ve orkestranın çaldığı Enternasyonal ile uğurlanarak sona eriyordu.

Troçki ve Lenin'in umutlarından biri "Avrupa Birleşik Devletleri" düşüncesi idi. Onlara göre proleter devrimi savaş sonunda tüm Avrupa'ya yayılacaktır.

Ancak bu düşüncenin gerçekleşme biçimleri ikisine göre farklıdır. Troçki, o sıralar Rusya'da devrimin Avrupa'daki ihtilal ile aynı zamanda başlayacağı yönünde düşünüyordu. Lenin ise, herhangi bir ülkedeki sosyalistlerin önce öteki ülkelerde devrimin başlamasını bekleyeceklerini düşünüyordu. Dahası Lenin'e göre devrim Rusya'dan önce Avrupa'da başlayabilirdi. Çünkü Avrupa'nın ekonomik ve siyasi gelişmesi duruma daha uygundu. Troçki'ye göre ise devrim Rusya'da başlayacaktı.

-II-

Ekim Devrimi 1917

Ekim Devrimi'nden önce Rusya'da devrimin yöntemi hakkında farklı görüşler vardı. Menşevikler (azınlık), Sosyalist Devrimciler ve Bolşevikler (çoğunluk) olarak sol üç gruba ayrılmıştı. Menşevikler ve Sosyalist devrimciler, Rusya'da gelişmiş bir sanayinin bulunmadığı ve feodal ilişkiler egemen olduğu için kapitalist üretim tarzının geriliğine işaret ediyorlardı. Dolayısıyla, 20. yüzyılın başında işçi sınıfının nicel bakımdan henüz çok zayıf bulunduğunu söylüyorlar, bu görüşün mantıki sonucu olarak da işçi sınıfının bir devrim yapamayacağını iddia ediyorlardı. Önce burjuva demokratik devrim olmalıydı, böylece sanayi gelişip, işçi sınıfı da güçlenecekti. Sendika ve örgütlenme haklarına kavuşan işçi sınıfı

ancak bundan sonra sosyalist devrime gidebilecekti. Bu durum da yakın bir gelecekte söz konusu değildi. Özetle, aşamalı bir devrim anlayışını savunuyorlardı.

Bolşevikler ise demokratik devrimin gerekliliği konusunda Menşevikler ile anlaşsa da, devrimi burjuva sınıfının yapamayacağını, işçi ve köylülerin “devrimci-demokratik” ittifakı ile demokratik bir devrimin de görevlerini yerine getirebileceği görüşünü savunuyorlardı. İşçi ve köylülerin oluşturacağı devrimci-demokratik hükümetin temel hakları vereceğini ve feodaliteyi tasfiye ederek toprak sorununu çözeceğini (toprak reformunu yapacaklarını) söylüyorlardı. Böylece toprak sahibi olan köylüler zamanla küçük burjuva kimliklerini benimseyecek, daha sonra ise işçiler, köylüleri tarafsızlaştırarak devrimi sosyalist ilkeler doğrultusunda derinleştireceklerdi. Böylece kesintisiz şekilde sosyalist devrim de gerçekleşmiş olacaktı. Bu yaklaşım aşamalı devrim anlayışından köklü bir kopuşu ifade ediyordu. Lenin bu teorik yaklaşıma “kesintisiz devrim”, Troçki ise “sürekli devrim” diyordu.

Troçki, *Sürekli Devrim Teorisi*’ne ilişkin iki temel önerme ortaya koyuyordu: Birincisi; Rusya’nın tarihsel geriliğine rağmen, devrimin, sübjektif (öznel) koşulların uygunluğu nedeniyle, yani Rus işçilerinin yüksek sınıf bilinci dolayısıyla, ileri ülkelerin proletaryasından önce, iktidarı alabileceği, yani devrimi

yapabileceği görüşünü –ki bu öngörü doğrulanacaktı– ileri sürüyordu. İkincisi; kapitalist düşmanlar dünyası tarafından kuşatılmış geri bir ülkedeki proletarya diktatörlüğünün maruz kalacağı kuşatma, zorluk ve çelişkilerden çıkış yolunun, dünya devrimi sürecinde bulunacağını belirtiyordu.

Troçki, burjuvazinin devrimci bir rol oynayamayacağı, bu rolü işçi sınıfının üzerine alması gerektiği konusunda Bolşeviklere katılıyordu. Daha da ileri giderek, işçi sınıfının devrimdeki üstün durumu dolaısıyla, Rus devrimini, Batı’da sosyalist devrim başlamadan önce bile, burjuva aşamasından tam sosyalist aşamaya kadar götürmek zorunda kalacağını söylüyor. “Sürekli” devrimin bir yanı olacaktı bu görüş.

Troçki, 1905’e kadar Menşeviklere daha yakın duruyordu. Ancak, yukarıda da belirtildiği gibi, Menşeviklerden farklı olarak, geri kalmış ülkelerde de işçi devriminin mümkün olduğunu düşünüyordu. Devrimin itici gücü işçi sınıfı olacaktı. Gelecek ufkundan habersiz köylü sınıfı ise ancak işçileri destekleyebilirdi. Köylülerin başka bir kurtuluş seçeneği yoktu. Burjuvazinin toprak sorununu çözemeyeceği (büyük toprak ağalarının arazilerine el koyup topraksız köylülere toprak dağıtamayacağı) açıktı.

Troçki’ye göre, burjuva demokratik devrim gerekli değildi, devrim burjuva demokratik taleplerle başlasa da, kısa süre içinde sosyalist nitelik kazanarak sürekli

hale gelecekti. Tüm iktidar işçi, köylü ve asker meclisleri olan sovyetlerde toplanmalıydı. Birinci Paylaşım Savaşı'nın yıkıcı koşullarında askerler de hızla devrimci saflara geliyorlardı. Troçki, *“burjuva devrimi”* için şöyle diyordu:

*“Burjuvazi, ziyafet salonlarında başlattığı mücadelesini hiçbir zaman, ihtilaller için dövüşülen ve ihtilallerin kazanıldığı yer olan sokaklara çıkaracak durumda olmayacaktır. Çar ve polisi tek bir hayır desin, bütün lakırdıları ve gevezelikleri duracak, kesilecektir.”*¹⁸

Troçki'nin bu görüşü 1904'ten sonra yaşam tarafından doğrulanmıştır.

1917'ye kadar Troçki'nin görüşleri pek kabul görmedi. Ama Troçki'nin fikirlerinden etkilenen ve 1917 Şubat Devrimi'nin ardından Rusya'ya gelen Lenin'in *“Bütün İktidar Sovyetlere”* teorisi, söylemi ve sloganı her şeyi değiştirdi. 1917 Nisan'ında ortaya koyduğu tarihsel tezlerle (*Nisan Tezleri* kitabı) Lenin, işçi sınıfının devrimci program ve iktidar sorununda kesintisiz/sürekli devrim anlayışını benimsedi. Lenin'in tezleri başlarda fazla taraftar bulmasa da, olayların akış yönü, sınıf mücadelesinin olağanüstü boyutlara yükselmesi, toplumsal ve tarihsel ihtiyaçlara uygun

olması nedeniyle kabul edildi. Sürekli devrim, Ekim Devrimi sırasında devrimin öncü gücü Bolşevik Partisi'nin resmi görüşü haline geldi. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin (RSDİP) iki kanadı Menşevikler ve Bolşevikler, iki ayrı parti gibi örgütlenmişlerdi ve öyle anılıyorlardı. Lenin'in bu teorik çözümlemesi, ideolojik olarak da Troçki ile yakınlaşmasını sağladı.

1917 Şubat Devrimi 1905'ten ders alarak başlamıştı. İlk olarak genel grevle silahlı ayaklanma bir arada olacaktı. Bu kez 1905 Devrimi'nin çocukları 1917 Devrimi'ni başaracaktı.

1917 yılının 10 Mayıs'ında Troçki ile Lenin uzun bir aradan sonra bir araya geliyorlardı. Ayrı düşüncelerden yola çıkıp aynı sonuca ulaşmışlardı. Lenin'in düşüncelerinde öncelikle Rus deneyimi yer alıyordu. Troçki'nin düşünceleri ise, uluslararası genellemeden davranarak prensibin Rusya'daki uygulamasına geliyordu. Sonuçta ikisi de aynı yere varıyordu.

Lenin adeta bir başkomutan gibi davranıyordu. Harekâtın başında Troçki vardı ve başarıyla yönetiyordu. Lenin de bu gidişe uymuş ve Troçki'yi desteklemişti. Daha aktif isyancılar Bolşevik Partisi çevresinde yetişenlerdi. Lenin Troçki'yi açık bir biçimde desteklemese Troçki'yi dinlemeyebilirlerdi. Lenin devrimin fiilen başladığını görünce bu büyük oyunda Troçki'nin büyük bir eş olabileceğini anlamış ve buna uygun davranmıştı.

Lenin Troçki ve arkadaşlarının Bolşevik Partisi'ne geçmelerini istedi. Troçki, kimi dengeleri gözeterек bu isteğe evet yanıtını veremediyse de sonunda partiyе geçti.

23 Eylül 1917'de Petrograd Sovyeti Troçki'yi başkan seçti. Troçki'nin başkanlığı büyük bir coşkuyla kutlandı. Troçki, yaptığı konuşmada şunları söyledi:

“Hepimiz partiliyiz. Birbirimizle çok çatışacağız. Ama Petrograd Sovyeti'nin işini tam bir kanunluluk içinde yürüteceğiz. Başkanlık Kurulu'nun yumruğu hiçbir zaman bir azınlığı ezmek için inmeyecektir.”

Bu sözler, Bolşevikler üç yıl sonra bütün partileri kapatınca başını ağrıtacaktı. Troçki'ye bu sözler hatırlatılınca *“Ne güzel günlerdi onlar”*⁹ demekten kendini alamamıştı.

Troçki, İstanbul sürgün yıllarında yaşamını yazdığı *Hayatım* adlı yapıtında, Lenin ile farklı düşüncede gösterilmelerine ilişkin şu açıklamayı yapar:

“Lenin'in Ekim Devrimi'nden iki yıl sonra yazdıklarına bakalım:

‘İktidar ele geçirildiği ve Sovyetler Cumhuriyeti kurulduğu zaman, Bolşevizm sosyalist düşüncenin kendine en yakın bulduğu en iyi yönsemelerini kendi

*çevresinde toplamıştır.' Sosyalist düşüncenin Bolşevizm'e en yakın yönsemeleri gibi pek belirgin bir dil kullanırken, Lenin'in her şeyden önce bugün 'tarihsel Troçkizm' denilen şeyi kastetmiş olduğundan şüphe edilebilir mi? Gerçekte Bolşevizm'e, benim temsil ettiğimden daha yakın hangi yönseme vardır? Lenin, beni değil de kimi kastediyordu? Partinin gelişimini, bütünü içinde incelediği zaman, Lenin için Troçkizm yabancı ya da düşman bir şey değildi; tersine sosyalist düşüncenin Bolşevizm'e en yakın akımıydı.'*²⁰

Lenin ile Troçki arasındaki ilişki, kişisel yakın bir arkadaşlığa dayanmıyordu. Ancak yaşananlar aralarında güven, dostluk ve saygı oluşturmuştu. Devrimden sonra ılımlı Bolşeviklere karşı yaptıkları ortak kavga, ana sorunlardaki ortak düşünceleri birbirlerine daha sıkı bağlanmalarını sağlamıştı. Buna karşın, yaradılış farklılıkları göze çarpıyordu. Lenin iktidar elindeyken bile iddiasız, kişiliğini öne çıkartmayan, parlak kelimelere güvenmeyen biriydi. Troçki ise tam tersi, bir yanardağ gibi fışkıran coşkusu ve söz söyleme yeteneği ile kişiliğini ön planda tutmaktan çekinmezdi. Kendine olan keskin güveni kimi zaman onu zarara uğrattırdı ki, Stalin karşısındaki sınır tanımayan güveninin uğrattığı gibi.

Troçki 25 Mart 1935 tarihinde günlüğüne şöyle yazacaktı:

“1917’de Petrograd’da olmasaydım –Lenin’in olması ve komuta mevkiinde bulunması koşuluyla– Ekim Devrimi gene gerçekleşirdi. Petrograd’da ikimiz de olmasaydık, Ekim Devrimi diye bir şey olmazdı: Bolşevik Parti liderliği devrimin olmasını engellerdi. Bundan hiç kuşku duymuyorum! Lenin Petrograd’da olmasaydı, benim Bolşevik liderlerin direnişini kırmayı başarıp başaramayacağım şüphe götürür... Tekrarlarsam, Lenin’in mevcudiyeti koşuluyla, Ekim Devrimi ne olursa olsun muzaffer olurdu...”

Bu yüzden 1917-1922 döneminde bile kendi çalışmalarımın ‘kaçınılmazlığı’ndan söz edemem. Ama şimdi benim çalışmalarım kelimenin tam anlamıyla kaçınılmaz. Bu iddiada en küçük bir kibir bile yok. İki Enternasyonal’in çöküşü, bu enternasyonallerin liderlerinin hiçbirinin çözüm bulabilecek donanımına sahip olmadığı bir problem yaratmıştır. Şansımın dönmesi, bu problemi önüme çıkararak beni onunla başa çıkacak önemli bir deneyimle silahlandırmıştı. Şimdi yeni kuşağı, İkinci ve Üçüncü Enternasyonal liderlerinin boylarını aşan devrimci yöntemle silahlandırma misyonunu benden başka gerçekleştirecek kimse yok.”²¹

Sözleri ile Troçki’nin kendine olan güvenini ve inancını bir kez daha görüyoruz.

Bolşevikler, 25 Ekim (7 Kasım) 1917’de Petrograd’da kontrolü ele geçirince Lenin de dört aydır

gizlendiği yerden çıkmıştı. Lenin şaşkınlıkla Troçki'ye şöyle diyordu:

“Yani takip ve yeraltı hayatından çıkıp bir anda iktidara gelmek –doğru kelimeyi bulmak için duraklar, elini başına götürüp aniden Almanca doğru kelimeleri bulmuş gibi– Es schwindet (insanı serseme çeviriyor.)”²²

Hükümetin kurulması gerekiyordu. Lenin ile Troçki Merkez Komitesi'ne birkaç üye belirliyor. Lenin, *“Onlara ne diyelim?”* diyor. *“Bakanlar demeyelim de; ne rezil berbat bir kelime”* diye sürdürüyor konuşmasını.

Troçki:

“Komiserler diyelim demesine de her taraf komiser kaynıyor. Yüksek komiserlere ne dersiniz?”

“Hayır, ‘yüksek’ sözü de kulağa hoş gelmiyor.”

“Peki ya ‘halk komiserleri’ne ne dersiniz?”

Lenin “halk komiseri” tanımlamasını beğeniyor:

“Halk Komiserleri Sovyeti? Harika buram buram devrim kokuyor!”²³

Troçki, Stalin yönetiminden sonra Lenin'in düşünceleriyle karşı karşıya getirilmeye çalışılacaktı. Bu yüzden Troçki hemen hemen tüm yapıtlarında

Lenin’le paralel düşüncelerine yer verecek, gerçek anlamda Leninist çizgiye kendisinin sahip olduğunu anlatmaya çalışacaktı.

XX

**“Yalnızca burjuvazi için parlayacaksa,
güneşi de söndürürüz.”**

XX

Troçki ile Lenin dünyanın ayrı uçlarında olmalarına rağmen Şubat Devrimi üzerine aynı politik analizlerde bulunmuşlar ve aynı pratik sonuçları çıkarmışlardı. Troçki *“Burjuvazi kendi devrimini yapmaktan âcizdir”* diye yazarken, Lenin *“Büyük burjuvazinin devrime ihanet edeceğine şüphe yoktur”* diyerek, Rusya’daki yoldaşlarını uyarmaya çalışıyordu. Bu uyarılar yeterince dikkate alınıyor muydu, bu durum tartışmalıydı.

Sürekli Devrim teorisi/ilkesi, ilk kez Marx tarafından ortaya atılmıştı. Troçki de bu ilkeyi geliştirmiş ve işçi sınıfının devrim stratejisinin ortaya konmasında kullanmıştı.

Sürekli devrime ilişkin:

Geleneksel Marksizm, devrimin öncelikle ileri sanayi ülkelerinde patlak vereceğini söylüyordu. Marx *Kapital*’in önsözünde şöyle diyordu:

“Sanayi bakımından daha gelişmiş ülke, daha az gelişmiş ülkeye ancak kendi geleceğinin imgesini gösterir.”²⁴

Troçki bu yaklaşımı reddediyordu.

Eşitsiz ve birleşik gelişme yasası, sürekli devrim teorisinin özüdür.

1922’de Troçki, sürekli devrim teorisinin özetini şöyle yapar:

“Burjuva hedefleriyle doğrudan ilişkili olmakla birlikte Rus devrimi, bu hedeflere varınca zınk diye duramazdı. Devrim, proletaryayı iktidara taşımadan acil burjuvaya görevlerini yerine getirmezdi. İktidarı eline geçirir geçirmez proletarya, devrimin burjuva çerçevesiyle sınırlı kalamazdı. Tersine öncü proletarya yönetimi, daha ilk aşamalardan başlayarak sadece feodal değil burjuva mülkiyet ilişkilerinde de derin gedikler açmak zorundaydı. Bu sırada devrimci mücadelenin ilk aşamaları sırasında onu desteklemiş olan burjuva gruplarla değil, proletaryanın işbirliği yaparak iktidara geldiği köylülüğün geniş kitleleriyle de çatışmaya girecekti. Geri bir ülkede bir işçi yönetimiyle ezici köylü çoğunluk arasında çelişkiler, sadece uluslararası ölçüde, bir dünya proleter devrimi arenasında çözülebilirdi. Tarihsel zorunluluk nedeniyle, Rus devriminin dar burjuva-demokratik sınırlarını parçalayarak, muzaffer

proletarya onun ulusal ve devlet sınırlarını da parçalamaya mecbur kalacaktı. Yani Rus devriminin bir dünya devriminin başlangıcı olması için bilinçli çaba gösterecekti.”²⁵

Ekim Devrimi’nin Troçki’nin tüm varsayımlarını doğrulaması önemlidir. Ekim Devrimi öncelikle, sanayi proletaryasının devrimci, burjuvazinin karşıdevrimci olduğunun kanıtıydı. Köylüler ise, beklenildiği gibi işçi sınıfının peşine takıldı ve demokratik taleplerle başlayan devrimde kitlesel olarak yer aldı.

Rusya’daki 1917 Ekim Sosyalist Devrimi, Troçki’nin tüm varsayımlarının doğruluğunu kanıtladı. Burjuvazi gerçekten de karşıdevrimci bir tutum içine girdi ve Çar’ın yanında yer aldı. Kesintisiz ya da sürekli devrim yaşamın içinde sınanıyor, doğrulanıyordu; anti-feodal demokratik devrim derhal sosyalist devrime dönüştü. Rus devrimi Almanya, Avusturya, Macaristan gibi gelişmiş kapitalist ülkelerde sarsıntılara yol açtı. Ancak devrimin yalnız kalması, onun en büyük sorunu olacaktı. Ve bu sorun, yıkımına kadar devam edecekti.

Troçki’nin devrimci iktidar bağlamında savunduğu görüşler, 1905 yılından başlayarak geliştireceği sürekli devrim anlayışında ifadesini buluyordu. Onun 1906 yılında Peter Paul Kalesi’nde hapisteyken kaleme aldığı “Sonuçlar ve Olasılıklar-Devrimin İtici

Güçleri” adlı broşürü bunun ilk ifadesiydi. Troçki, tarihsel karakteri bakımından burjuva olan devrimin, itici güçleri ve perspektifi açısından burjuva olmadığı noktasından hareket ediyordu. Söz konusu broşüründe şöyle söylüyordu:

“Proletarya, kapitalizmin büyümesiyle birlikte büyür ve güçlenir. Bu anlamda, kapitalizmin gelişmesi, proletaryanın da diktatörlüğe doğru gelişmesi demektir. Ne var ki, iktidarın işçi sınıfının eline geçeceği gün ve saat, doğrudan doğruya üretici güçlerin düzeyine değil, ama sınıf mücadelesi içindeki ilişkilere, uluslararası duruma ve nihayet birtakım öznel etkenlere (gelecekler, işçilerin inisiyatifi ve savaşa hazır olma durumları) bağlıdır.

İşçilerin ileri bir ülkeden önce, ekonomik olarak geri bir ülkede iktidara gelmeleri mümkündür. Proletaryanın diktatörlüğünün teknik gelişmeye ve ülkenin kaynaklarına şu veya bu şekilde otomatik olarak bağlı olduğunu düşünmek, saçmalığa varıncaya kadar basitleştirilmiş ‘ekonomik’ maddeciliğin önyargılarından biridir. Bu bakış açısının Marksizm’le bir ilişkisi yoktur.

Rus devrimi öyle koşullar yaratacaktır ki liberal burjuva politikacıları hükümet etme yeteneklerini sonuna kadar ortaya koyma fırsatını bulamadan, iktidar işçilerin eline geçebilecektir – ve devrimin zaferi isteniyorsa mutlaka geçmelidir.”²⁶

Troçki, devrim burjuva zeminlerde başlayacak olursa kısa bir zaman içinde sınıf çatışmalarının olacağını söylüyordu. Bu yüzden iktidar ancak işçi sınıfına geçerse başarı sağlanabilirdi. İşçi sınıfı zaferle taçlanan başarısından sonra ise kendini burjuva demokratik programla sınırlayamazdı.

Devrimci proletarya, kapatılan fabrikalara el koymak, buralardaki üretimi toplumsallaştırılmış bir temel üzerinde yeniden örgütlemek gibi sosyalist önlemleri gündeme sokacaktır. Rus devriminin ancak Avrupa proleter devrimine dönüşmesi halinde yaşatılıp ilerletilebileceği daha baştan bellidir. Avrupa'nın hareketsiz kalması halinde, burjuva karşıdevrim, devrimci Rusya'yı ulaştığı noktadan çok gerilere fırlatacaktır. Troçki'ye göre; işte tüm bu nedenlerle, aslında proletarya zafere ulaşabilmek için sürekli devrim taktiklerini benimsemekle yükümlüdür.

Troçki, sürekli devrim teorisini 1905 Devrimi'nin ışığında geliştirmişti.

O zamanlar Marksistlerin büyük çoğunluğu sadece gelişmiş ülkelerin devrime hazır olduğunu, bir ülkede işçi iktidarı kurulabilmesi olanağının, o ülkedeki sanayileşme ve teknolojik düzeyle paralel olduğunu savunuyorlardı. Geri kalmış ülkeler ancak uzun bir sanayi devrimi süreci ve parlamenter burjuva düzenine geçişin ardından işçi sınıfı sosyalist devrim olgunluğuna erişebilirdi. Lenin ve Troçki işte

bu görüşe itiraz etmişler, yaşam ve tarih de onları doğrulamıştı.

Ancak ortada bir sorun vardı. Sosyalizm tek ülkede başarıya ulaşabilir miydi? Diğer bir ifadeyle, tek ülkede sosyalizm mümkün müydü? Evet, tek ülkede –o ülke tarihsel ve toplumsal bakımdan geri de olsa– sosyalist devrim mümkündü. Ama ekonomik, toplumsal, kültürel ve tarihsel bakımdan tek ülkede sosyalizm inşa edilebilir miydi? Dahası sosyalizm tek ülkede yaşatılabilir miydi? Bu yaşamsal bir soruydu.

Troçki, tek ülkede sosyalizmi kurmanın ve yaşatmanın mümkün olmadığını düşünüyordu. Tek ülkede devrim olabilir ama ülke içinde devrim nasıl kesintisiz bir akış içindeyse, dünyada da sürekli bir devrime çevirerek gelişmiş kapitalist ülkelere doğru yayılmalı diye düşünüyordu. Troçki bir dünya devrimini savunuyordu. Ancak, bu dünya devrimi eşzamanlı değil –ki mantıksal olarak bu mümkün değildi– ardışık devrimler şeklinde gerçekleşecek sürekli bir devrim olabilirdi.

Troçki, ülke içindeki sürekli devrim hakkında şöyle yazıyordu:

“Bolşevik parti daha doğduğu günden itibaren devrimci sosyalizmin partisiydi. Ama acil tarihsel görevini, zorunlu olarak çarlığın yıkılmasında ve demokratik bir yapının hayata geçirilmesinde gördü. Devrimin asıl

özü, tarım sorununa demokratik bir çözüm bulmaktı. Sosyalist devrim, yeterince uzak ya da en azından belirsiz bir geleceğe itilmişti. Bu devrimin pratik olarak gündeme gelebilmesinin ancak proletaryanın Batı'daki zaferinin ardından mümkün olduğu, tartışılmaz bir gerçek olarak görülüyordu. Rus Marksizmi'nin, Narodnizm ve anarşizmle mücadele ederken ileri sürdüğü bu önerme, partinin en katı dayanak noktalarından biriydi. Buradan bazı varsayımsal çıkarımlar yapıyordu: Eğer demokratik devrim Rusya'da güçlü bir kapsama ulaşırsa, Batı'daki sosyalist devrime doğrudan bir ivme verebilir ve bu da, daha sonra Rus proletaryasının iktidarı daha çabuk ele geçirmesini sağlayabilir. Bu daha uygun versiyonda bile, genel tarihsel perspektif değişmeden kalıyordu. Sadece gelişmenin gidişatı hızlandırılmış ve tarihler öne alınmıştı.”²⁷

Troçki şöyle devam ediyordu:

“Lenin'in 1905 Eylül'ünde yazdıkları da bu ruhu taşıyordu: 'Demokratik devrimi derhal geride bırakmaya başlayacağız ve tam olarak gücümüz – bilinçli ve örgütlü proletaryanın gücü– oranında sosyalist devrime geçmeye başlayacağız. Biz sürekli devrimi savunuyoruz. Yarı yolda durmayacağız.' İlginç bir şekilde, bu alıntı Stalin tarafından, 1917'deki olayların gerçek akışıyla partinin eski teşhislerini özdeşleştirmek için kullanılmıştır. Tek

açıklanmayan nokta, parti kadrolarının Lenin'in Nisan Tezleri'ne neden hazırlıksız yakalandığıdır.”²⁸

Sosyalist devrimin ulusal sınırlar içinde tamamlanması düşünülemezdi. Burjuva toplumundaki krizin temel nedenlerinden biri, onun tarafından yaratılmış üretici güçlerin, artık ulus devlet çerçevesiyle uzlaşmıyor olması gerçeği idi. Buradan, bir yandan emperyalist savaşlar, diğer yandan da burjuva bir Avrupa Birleşik Devletleri ütopyası çıkabilirdi. Sosyalist devrim, ulusal alanda başlar, uluslararası arenada gelişir ve dünya ölçeğinde tamamlanan bir devrim olabilirdi. Böylece, sosyalist devrim, kelimenin yeni ve daha geniş bir anlamında, bir sürekli devrim haline gelecek; o, yalnızca, yeni toplumun gezegenimizin tamamında nihai zafere ulaşmasıyla tamamlanacaktı.

Menşevikler, devrime kaçınılmaz olarak burjuvazinin önderlik edeceği sonucuna varıyorlardı. Sosyalistlerin burjuvaziyi desteklemeleri, “8 saatlik işgünü” gibi sosyal reformlar için mücadele vererek işçilerin özel çıkarlarını korumaları gerektiğini düşünüyorlardı.

Lenin ve Bolşevikler devrimin ilk aşamasının karakterinin burjuva olacağı konusunda Menşeviklerle anlaşıyorlardı.

Ama Lenin'in Menşeviklerden ayrıldığı temel noktalar vardı. Lenin, burjuvazinin korkak ve kendi

devrimini yapmaktan âciz olduğunu, bu nedenle işçi hareketinin demokratik devrime önderlik edeceği görüşünü savunuyordu. İşçi sınıfı, köylülükle ittifak içinde devrimi tamamlayacaktı.

Burjuvazinin devrimci görevleri yerine getiremeyeceğini Troçki de Lenin de biliyordu. Ancak, Troçki Lenin'den farklı olarak köylülerin zengin ve fakir olarak ikiye bölündüğünü ve bağımsız bir parti kuracak durumda olmadıklarını söylüyordu. Troçki, *“Tarihteki tüm deneyimler göstermiştir ki, köylülük, bağımsız bir rol oynama yeteneğinden tamamıyla yoksundur”*²⁹ diyordu. Troçki bu görüşleri nedeniyle köylü halkı yeterince dikkate almadığı için de eleştirilecekti. Ama tarihte hiçbir zaman bir köylü devrimi de olmayacaktı.

Troçki'ye göre devrim, derhal proleter sosyalist tedbirleri almak üzere devam edecekti:

*“Proletarya kapitalizmin gelişmesi ile birlikte büyür ve güçlenir. Bu gelişme proletaryanın diktatörlüğe doğru ilerlemesi anlamına gelir. İktidarın proletaryanın eline geçmesinin zamanı sınıf mücadelesinin koşullarına, uluslararası duruma ve nihayet gelenek, girişkenlik ve mücadelecilik gibi bir dizi öznel unsurlara dayanır.”*³⁰

Troçki devamında şöyle diyecekti:

“Proletaryanın ekonomik olarak ileri bir ülkeden önce geri kalmış bir ülkede iktidara gelmesi mümkündür. 1871’de proletarya küçük burjuva Paris’in sosyal idaresini bilinçli bir şekilde –iki ay için bile olsa– ele almıştır. Ama, güçlü kapitalist merkezlerde bir saat için dahi iktidar olamamıştır. Proletarya diktatörlüğünü bir ülkenin teknik güçlerine otomatik olarak bağlayan anlayış saf bir ‘ekonomik’ materyalizmdir, Marksizm ile hiçbir alakası yoktur.”³¹

Bu teorinin diğer bir önemli unsuru da yaklaşan Rus devriminin uluslararası karakteridir. Ulusal çapta başlayan bir devrimin, ancak daha ileri kapitalist ülkelerdeki zaferle tamamlanabileceğini savunan Troçki bu konuda şöyle diyordu:

“Rusya’nın ekonomik koşullarında işçi sınıfının sosyalist politikası nereye kadar gidebilir? Ülkenin teknik olarak geri kalmışlığı sorun haline gelmeden çok önce diğer siyasi engeller ile karşılaşacaktır. Avrupa proletaryasının desteği olmadan Rus işçi sınıfı iktidarını sürdüremez ve geçici iktidarını kalıcı bir sosyalist diktatörlüğe çeviremez.”³²

Tarih Troçki'nin sözlerini doğrulamıştır, başka söze de gerek yoktur.

Troçki yalnızca teorisi değil pratiği, yani örgütçülüğüyle de öne çıkmış bir devrimciydi. Lenin'in 1917 Devrimi'nin "tam kostümlü provası" adını verdiği 1905 Devrimi sırasında, henüz 26 yaşında olmasına karşın Troçki, Başkent Petrograd Sovyeti'nin (ileride ilk işçi devletinin temelini oluşturacak işçi-köylü-asker meclisinin) başkanlığını yapmış, devrimdeki öncü rolü hem dost hem de düşman tarafından teslim edilmiştir. Düşmanları Troçki'ye takdirlerini mahkemede yargılayıp sürgüne yollayarak gösterirken; dostları, örneğin Lenin kendisinin gerek işçi sınıfı, gerek köylülükle ilişkisini Bolşeviklerin gazetesinde takdir ederek göstermiştir.

Troçki iyi bir örgütçü ve devrimin en güçlü hatibi (konuşmacısı, ajitatörü) olarak 1917 Devrimi'nde de Petrograd Sovyeti'nin başkanlığını yapmıştı. Troçki hem kıdemli bir devrimci olarak otoritesi sayesinde hem de sovyet başkanlığından aldığı güçle, ilk işçi devletini kuracak olan ayaklanmanın düşmandan gizlenen incelikli bir planla örülmesini sağlamıştı. Sonrasında çeşitli tahrifatlara konu olsa da, Troçki'nin devrimdeki önemli liderlik rolü, o dönem reddedilemeyecek kadar açık bir gerçektir. Troçki, Lenin ile birlikte devrimi yapan iki liderden biriydi. Kuşkusuz bir numara olan Lenin'di. Stalin ise üçüncü adamdı.

Troçki'nin devrimin örgütlenmesindeki rolünü, devrimden tam bir yıl sonra parti gazetesi *Pravda*'da Stalin açıkça ifade etmişti. Stalin'in daha sonra toplu eserlerinden çıkaracağı sözleri şöyleydi:

“Devrimin ilham kaynağı başından sonuna kadar, Lenin yoldaşın başını çektiği parti merkez komitesi-ydi. O dönemde Vladimir İlyiç, Petrograd'da Viborg ilçesinde saklanıyordu. 24 Ekim akşamı hareketin genel önderliğini ele alması için Smolni'ye çağrıldı. Ayaklanmanın pratik ayağının örgütlenmesi işinin tamamı, Petrograd Sovyeti Başkanı Troçki'nin doğrudan önderliğinde gerçekleşti. Kesinlikle denilebilir ki, garnizonun Sovyet safına çabucak geçişi ve Devrimci Askeri Komite'nin çalışmasının mahirane örgütlenmesiyle ilgili olan her şeyi, parti öncelikle ve her şeyden öte Troçki yoldaşa borçludur.”³³

Troçki devrimden sonra da örgütçülüğünü gösterir. Komünist Enternasyonal'in (Üçüncü Enternasyonal) yani uluslararası ya da dünya işçi partisinin inşasında aktif rol aldığı gibi, aynı süreçte bir sovyet devrimi ve devletini güçlü Kızıl Ordu kurmayı da başarır. Troçki, Kızıl Ordu'nun ilk komutanı olur. Kızıl Ordu, başta İngiltere, Fransa olmak üzere Batılı emperyalist ülkelerin desteklediği ve devrimi boğmayı amaçlayan Çar ordusunun devamı olan Beyaz Ordu ile yapılan

ve 4 yıl süren büyük ve kanlı içsavaşı kazanacaktı. (Aynı ordu, bu kez Troçki olmadan İkinci Dünya Savaşı'nda da Nazileri yenilgiye uğratarak Berlin'e girecekti.) Troçki'nin cepheden ayağının tozuyla asker üniforması içinde katıldığı Enternasyonal toplantıları ve ardından apar topar zırhlı trenine (Sovyet devletini savunmak için yürütülen içsavaş sırasında dünyanın etrafını beş altı kez dolanacak kadar yol kat eden ünlü tren) geri dönüşü, dönemin tanıklarınca sık sık anlatılır.

Troçki öyle sağlam bir örgütçüdür ki, Kızıl Ordu'yu devrime sempati duyan Çarlık subaylarından, devrimci askerlerden, köylülerden ve burjuva uzmanlardan yararlanarak kısa sürede kurar. Bu başarısı Lenin'in bile takdirini ve hayranlığını kazanır. Ancak, Troçki'nin girişimi ilk başta oldukça ciddi tartışmalara yol açar. Lenin ise şöyle der:

"Askeri uzmanlar sorunundan söz ediyorum. Sanırım bu sorunda tartışma çıktığını ve en özverili ve inançlı Bolşevik komünistler olan bazı yoldaşların, sosyalist Kızıl Ordu'muzu örgütlerken, sicilleri çarlığa olan hizmetleriyle, bir kısmı da işçi ve köylülere karşı kanlı bastırma eylemleriyle lekeli olan eski askeri uzmanlardan, çarlık generallerinden ve subaylarından yararlanıyor olmamıza karşı sık sık şiddetli protestolarda bulunduklarını biliyorsunuz. Buradaki

çelişki hemen göze çarpmaktadır ve denilebilir ki, öfke kendiliğinden yükselmektedir. Nasıl olur da çarlık uzmanlarının yardımıyla sosyalist bir ordu kura biliriz?”³⁴

Başlangıçta Lenin’in aynı düşüncede olmadığı bu durumda, Troçki’nin Lenin’i ikna etmesi ve görevini başarıyla tamamlaması, onun örgütçülüğünün ne kadar büyük olduğunu gösterir.

Lenin hem kimi tepkiler hem de parti içinde daha o dönemde var olan kara propaganda şebekesinin etkisiyle bir ara Troçki’ye, “bütün eski subayları kovmayı” önerir. Troçki aralarındaki konuşmayı şöyle anlatır:

“– Bana bütün eski subayları kovsak daha iyi olmaz mı diye soruyorsunuz. Ama bunların ordudaki sayısını biliyor musunuz?

– Bilmiyorum.

– En az otuz bin.

– Ne?

– En az otuz bin. Bir haine karşılık yüz tane iyi subay çıkar aralarından, bir kaçağa karşılık iki üç tane gözünü budaktan sakınmayan çıkar. Bunların yerine kimi koyacağız?”³⁵

İşte Lenin bu konuşmanın ardından Kızıl Ordu'nun örgütlenmesinde Troçki'nin doğru çizgide olduğuna ikna olur ve hemen birkaç gün sonra, "Sosyalizmin İnşası" konulu bir konuşmasında şunları söyler:

"Ordu kurmamızın yegâne yolunun bu olduğu kanıtlandı. Burada yalnızca askeri bir mesele değil, gündelik hayatın ve ülke ekonomisinin tüm alanlarında karşımıza çıkan bir görev söz konusudur.

Geçenlerde Troçki yoldaş bana, savaş dairemizde çalışan eski subayların sayısının on binleri bulduğunu söylediğinde, düşmandan yararlanmanın sırrı nerede saklıdır, komünizme karşı çıkmış olanları komünizmi inşa etmeye nasıl zorlarız, somut bir şekilde anladım: Komünizmi kapitalistlerin bize fırlattıkları tuğlalarla inşa edeceğiz, zira başka hiç tuğlamız yok! Dolayısıyla burjuva uzmanları, proletaryanın önderliğinde bu tuğlalarla bizim yapımızı inşa etmeye zorlamalıyız. Zor olan budur, ama zaferin güvencesi de budur.

*Komünist toplumu bu malzemeyle kuramazsanız, lafazanlardan ve çenebazlardan başka bir şey değilsiniz demektir."*³⁶

Troçki gerçek bir örgütçü olduğu için Kızıl Ordu'yu kurmayı başarır. Troçki, Komünist Enternasyonal Birinci Kongresi'nde Kızıl Ordu üzerine raporunda şöyle anlatır:

“Elbette öncelikli derdimiz Kızıl subayları işçilerden ve en ileri genç köylülerden devşirmektir. Bu bizim en baştan itibaren yüklendiğimiz bir görevdir. Ne var ki onların Kızıl generallere dönüşmesini bekleyecek kadar zamanımız yoktu, zira düşman bize bu kadarlık bir so-luk alma fırsatı tanııyordu. Bu yüzden eski komuta kademesini dönüştürmek ve yedekler arasındaki ehli-yetli unsurları bulup çıkarmak zorundaydık; bu işi de yüzümüze gözüme bulaştırmadan hallettik. Doğal olarak, subaylarımızı askeri sürtüklerin gezindiği pa-rıltılı salonlarda aramadık, aksine daha mütevazı çev-relerde, şu anda eski meslektaşlarına karşı verdiğimiz mücadelede bize yardım eden gayet ehliyetli unsurlar bulmayı başardık. Elimizde bir yanda başlarına komi-ser sıfatıyla aklı başında komünistleri diktiğimiz eski subayların en iyi ve en dürüst unsurları, diğer yanda da işçi ve köylüler arasındaki en iyi unsurlardan seçilen alt komuta kademelerindeki muvazzaflar var. Kızıl Or-du’muzun komuta kademesini bu şekilde oluşturduk.”³⁷

1917’de Troçki Kızılordu’nun örgütlenmesi gö-re-vini üzerine aldığıında Petrograd’da 4000 adet, Mos-kova’da ise 3000 adet kızıl muhafız vardı. Troçki’nin Kızıl Ordu’su, iki buçuk yıl içerisinde beş milyon as-kere çıktı. Bu ordu çevresi binlerce kilometreyi bulan birçok cephede savaştı. Troçki, zırhlı treniyle cep-heden cepheye giderek, erlerle omuz omuza kurşun

yağmurunun altında çarpışarak, Beyazların yenilgisini ve devrimin zaferini örgütleyen devrimci oldu.

Devrimin en sarp yıllarında Troçki'nin kişisel yaşantısı ile zırhlı tren konvoyunun yaşantısı da Kızıl Ordu'nun yaşantısı ile iç içedir. Zırhlı tren tek başına bir ordu gibi hareket ediyordu. Cephe arkası ile cephe arasında hem bir bağlantı hem de bir sınırdı.

Zırhlı trene gelince, eskiden yol ve ulaştırma bakanının özel vagonudur. Troçki'nin yaklaşık iki buçuk yılı bu vagonda geçmiştir. Tüm toplantılarını, askeri operasyonlarını yönetmeyi buradan yapıyordu. Bu savaş treni aynı zamanda yazışleri bürosu, bir basımevi, telgraf bürosu, elektrik jeneratörü, kitaplık, garaj, banyo gibi tüm gereksinimleri karşılayan bir devlet aracıydı. Geceleri de kitap yazmayı sürdürüyordu. Bunun için Troçki şöyle diyordu:

“Pulman yayları ve tekerler eşliğinde yazmaya ve düşünmeye o yıllarda alıştım.”³⁸

“Devrimci Savaş Sovyeti Başkanı'nın treni” sivil savaş cephelerinde ne arıyordu sorusunu Troçki şöyle yanıtlıyor:

“Zaferi arıyordu. Ama cepheye ne götürüyordu? Eylem yöntemi neydi? Ülkenin bir ucundan bir ucuna

koşup durmasının amacı neydi? Bunlar teftiş yolculuklarından ibaret değildi. Hayır! Tren ordunun kuruluşu, yetiştirilmesi, yönetilmesi ve beslenmesi ile uğraşıyordu. Biz ateş altında, yeni bir ordu kuruyorduk. Bu yalnız trenin ilk ayını geçirmiş olduğu Svyajsk'ta böyle olmuş değildir. Bütün cephelerde olan buydu. Partizan kesimlerden, Beyazlardan kaçan halktan, yakın çevrelerden derlenen köylülerden, endüstri merkezlerinden gelen işçi, komünist ve sendikalı gruplarından, cephede ayaküzeri bölükler, taburlar, alaylar, hatta kimi zaman bütün bir tümen çıkarılıyordu.”³⁹

Zırhlı tren aynı zamanda yeni oluşturulan ordunun tüm gereksinmelerini karşılıyordu. Bu gereksinmeler, çizme, giyecek, yiyecek, içecek, tütün, kibrit, kuvvetli bir propaganda ve iyi komutanlardı.

Savaş ülkenin her yanını sarmıştı. Cephenin bir ucu öbür ucundan sekiz bin kilometre uzaktaydı. Ay larca tek başına kalan alaylar tren sayesinde iletişim kurabiliyor ve irtibatta kalabiliyorlardı.

Tren yalnızca askeri ve politik bir yönetim yeri değildi. Aynı zamanda bir savaş aracıydı. Lokomotifler ve makineli tüfeklerin bulunduğu vagonlar zırhlıydı. Trende çalışan herkesin silah kullanabilmesi zorunluydu. Tümü deri ceket giyerdi ki; bu deri ceketler bir tür güç timsaliydi. Sol kollarında da omzun altında büyük ve metalden yapılan bir işaret/simge

taşımalarıyla orduda ün kazanmışlardı. Bir tür rüt-beydi bu. Kızıl Ordu'nun merkez karargâhında görev yapanların rütbesi.

Tren ülkeyi uçtan uca geçerken vardığı bölgeler-deki alaylara güç ve enerji katardı. Trenin geldiğini duymak bile düşmanlarını tedirgin etmeye yeterdi.

1920 yılının Ekim ayında son içsavaş Kırım'da ol-muştu. Kızıl Ordu ve Bolşevikler savaşı kazanmıştı. Dahası devrim kazanmıştı. Bu zaferde Troçki'nin payı paha biçilemez düzeyde yüksekti. İçsavaşın Kırım etabının da bitmesiyle devrimci hükümet bütün ülke-de hâkimiyet sağladı. Çar yanlıları ve karşıdevrim ye-nilmiş, devrim başarıya ulaşmıştı. Kırım savaşından birkaç ay sonra bu demir tekerli efsanenin görevi bit-miş, trenin kadrosu dağıtılmıştı ve yeni görevlerine atanmıştı. Troçki'nin ünlü treni, devrim galerisinin en müstesna bölümünde yerini alacaktı.

1921'de Rusya barışa kavuşmuştur. İçsavaşın son topları da artık susmuş, Beyaz Ordu dağılıp yok ol-muştur. Rusya'nın Avrupa sınırları yeniden çizilip ke-sinleşmiştir. Avrupa'da sönen devrim ateşiyle birlikte Rusya artık yalnızdır. Rus ulusu da içsavaştan çıkma-nın verdiği tüm ziyanlığı yaşıyordu. Üretim kaynak-larının neredeyse kuruduğu bir ülkede kalkınmayı yaratmak zor görünüyordu. Evini ısıtmak için evin-deki eşyayı yakmak zorunda kalan bir ulusun ayağa kalkmaya acil gereksinmesi vardı.

Troçki içsavaş sonrası zırhlı treninden inmişti. Zaferle sonuçlansa da acı içinde üç yılı trende geçmişti. Trende görev alan tüm personel ve askerler de farklı görev yerlerine dağıtılmıştı. Tren müzeye kaldırılarak tarihteki yerini böylece almış oluyordu. Devrimden beri ilk kez tatile çıkan Troçki, ava çıkıyor ve balık avlıyordu. Moskova'da yeni görevi onu bekliyordu.

Moskova'da Kremlin'e geldiğinde ailesiyle birlikte daha önce saray memurlarının oturdukları bir binanın dört küçük odasına yerleştirilmişlerdi. Koridorun karşısına da Lenin ve Krupskaya yerleşmişti. İki aile de aynı yemek salonunu ve banyoyu kullanıyordu. Yaşadıkları yer ile yaşam biçimleri hiç bu kadar zıt olmamıştı. Görkemli sarı yaldızlı devasa sarayda yiyecek bulmaları bile zordu. Tüm ülke kıtlıktan kırılıyordu. Troçki'ye göre "Moskova'nın eski ağır barbar havası" her yerde kendini gösteriyordu. Kremlin Sarayı'nın eski çanları Lenin'le Troçki'nin konuşmaları nı kestiğinde yaşadıkları paradoksla aynı şeyi düşündüklerini bilirlerdi.

Lenin 1922 yılının Nisan ayında Politbüro'nun bir toplantısında Troçki'ye Halk Komiserleri Kurulu Başkan Yardımcılığı'nı önerdi. Troçki görevi hemen reddetti. Lenin bu hiç beklemediği davranış karşısında kızdı. Bu önerinin yapıldığı sıradan bir hafta öncesi Stalin de Parti Genel Sekreterliği'ne getirilmişti.

Troçki'nin de başkan yardımcılığını kabul edeceğini düşünen Lenin bir denge sağlamayı umuyordu ancak düşündüğü gibi olmadı. Lenin bu düşüncesinden kolay kolay vazgeçecek gibi görünmüyordu. Dokuz ay sonra bu öneriyi yineledi. Lenin'in sağlık sorunları başlamıştı. Lenin kendinden sonra yerine kimin geçeceği konusunda düşüncelere dalıyor ve çıkış yolunu Troçki'de buluyordu. Bu yüzden bu kez başkan yardımcılığı önerisini baş başa yeniden gündeme getirdi. Lenin'in zaten üç başkan yardımcısı vardı. Troçki bunlardan biri olmak istemiyordu. Ayrıca olsa bile tüm hareket manevrasının Parti Genel Sekreteri Stalin tarafından kısıtlanacağını biliyordu. Bu yüzden de görevi kabul etmek istemiyordu ve etmedi de.

Lenin, Maksim Gorki'ye bir mektubunda Troçki'den şöyle söz ediyor:

*“Kazanan başka bir adam gösterin bana. Elimizde böyle bir adam var. Her şeyimiz var. Ve harikalar yaratacağız.”*⁴⁰

Troçki böyle biriydi. Kültürel birikimi, Marksizm'e hâkimiyeti, eylemci karakteri ve devrimci cesareti ile kazanmasını biliyor, bunun için risk almaktan kaçınmıyor, yapılması gerekenler için gözünü kırpmadan harekete geçiyordu.

Rus edebiyatının önemli isimlerinden, eleştirmen ve estetik kuramcısı Lunaçarski'nin anılarına göre, Lenin 8 ya da 10 Kasım'da Rusya'ya döndükten sonra, Sovyet'teki kuvvetli adamın Troçki olduğu kendisine söylenince yüzü biraz sararmış, ama şöyle demiş: "Eh, Troçki titiz ve yorulmaz çalışmasıyla bunu hak etti."⁴¹ Lenin'in yüzündeki sararma Troçki'nin kendisine karşı söylediği kimi ağır sözleri anımsamasından olsa gerek-ti. O sözleri hiç unutmasa da Troçki'yi takdir etmişti.

Lunaçarski, Stalin döneminde yasaklanan *Siluetler* kitabında, birinci dönem devrim önderlerini değerlendirenken Troçki'ye ilişkin şöyle der:

"Tutuklandığı sırada Petersburg proletaryası içinde çok sevilen ve tutulan bir adamdı, bu sevgi mahkeme karşısındaki son derece parlak ve kahraman davranışı ile daha da artmıştı. Şunu söylemek zorundayım ki, 1905-1906'nın bütün sosyal demokrat öncüleri arasında Troçki, gençliğine rağmen en iyi yetişmiş olanıydı, bu hiçbir zaman inkâr edilemez; onda da yurtdışındakilerin hepsinde olduğu gibi, hatta öbürlerinden daha da az, bir çeşit dar kafalılık yok değildi, hatta, daha önce söylemiştim, Lenin bile bunun üstünden büsbütün atabilmiş değildi; Troçki politik kavgada, öbürlerinden daha çok güveniyordu kendisine. Ve devrimden halkın en büyük sevgilisi olarak çıktı: Sözün kısası ne Lenin ne de Martov'un

bu anlamda bir kazançları olmuştur. Plehanov, açığa vurduğu yarı Kadet eğilimler yüzünden çok şey kaybetmişti. Artık ön safı tutan Troçki idi.”⁴²

Rus devrimini en iyi anlatan eser kabul edilen *Dünyayı Sarsan On Gün* kitabında John Reed, Troçki'nin Lenin'le birlikte devrimin en önemli önderi olduğuna tanıklık yapar. Lenin'in milyonlarca kopyasının basılmasını ve diğer dillere çevrilmesini tavsiye ettiği bu harika eser, Stalin döneminde Sovyet ve diğer resmi komünist partilerin basım listelerinden çıkarılmıştı. Bunun nedenini anlamak pek zor değildi. Lenin'in kitap boyunca 63, Troçki'nin 53, Kamanev'in 8, Zinovyev'in 7 ve Stalin ile Buharin'in 2 kere adının geçmesi bile durumu açıklıyordu. Bu sayılar sadece gerçek durumu, devrim sırasında adı geçen kişiliklerin etkinliklerini anlatmaktan başka bir şey değildi. John Reed şunları yazıyordu:

“Zamanımın çoğunu Smolni'de” geçiriyordum. İçeri girmek eskisi kadar kolay değildi. Dış kapıda iki sıra nöbetçi vardı. İç kapının önünde içeri girmek için sıra bekleyen uzun bir kuyruk. Herkes dörder dörder içeri alınıyor, kimliği ve yaptığı iş soruluyor. İzin kâğıtları veriliyor ve izin kâğıdı verme sistemi iki saate bir değiştiriliyor; çünkü içeri durmadan casuslar sızıyor...

* Smolni Enstitüsü: Askeri Devrimci Komite'nin karargâhıdır.

Bir gün dış kapıya geldiğimde Troçki ile karısının önümde durduğunu gördüm. Bir asker durdurmuştu. Troçki ceplerini araştırdı, ama izin kâğıdını bulamadı.

‘Aldırma...’ dedi sonunda. ‘Beni tanıyorsun, adım Troçki.’

‘İzin kâğıdın yok’ diye asker sertçe cevap verdi. ‘İçeri giremezsin. Senin adın bana bir şey demez.’

‘Ama ben Petrograd Sovyeti’nin başkanıyım.’

‘Peki’ diye cevap verdi asker. ‘Eğer o kadar önemli bir adam olsaydın hiç değilse küçücük bir kâğıdın olurdu.’

Troçki çok sabırlıydı. ‘Bırak da komutanı göreyim’ dedi. Asker duraksadı, her gelen insan için komutanı rahatsız etmenin doğru olmadığını anlatan birkaç söz mırıldandı. Sonunda komutana işaret etti. Troçki durumu komutana anlattı. ‘Benim adım Troçki’ diye tekrarladı.

‘Troçki mi?’ Asker başını kaşıdı. ‘Böyle bir ad işittim’ dedi sonunda. ‘Tamamdır herhalde. İçeri girebilirsiniz yoldaş...’ ”⁴³

Troçki, devrim ve Rus devrimi hakkında şöyle diyordu:

“Ama ya yaşayanlar üzerine çöken felaketlere ne diyeceğiz? İçsavaşın ateş ve kanına? Devrimin sonuçları eninde sonunda verilen kurbanları haklı çıkarıyor

mu? Bu teolojik ve dolayısıyla da kısır bir sorudur. Aynı şekilde, kişisel yaşamın zorlukları ve büyük acıları karşısında da 'Doğmaya değer miydi?' denebilir. Yine de melankolik düşünceler şimdiye dek insanları ne doğurmaktan ne de doğmaktan alıkoydu. İçinde yaşadığımız hoş görülemez felaketler çağında bile, dünyamız nüfusunun yalnızca çok küçük bir bölümü intihara başvuruyor. Oysa halklar devrimde hoş görülemez acılara bir çıkış yolu ararlar.”⁴⁴

Lenin de Troçki gibi Rusya'daki Ekim Devrimi'nin bir dünya devrimine doğru kapı açacağını düşünüyordu. Troçki yaşamının sonuna kadar bu düşüncesini değiştirmeyecekti. Ancak bu amaca ulaşmak için kat edilecek yolun uzunluğunu daha iyi görmeye başlamıştı. Avrupa'daki sınıf savaşimleri görünürden çok daha karmaşık bir haldeydi. Rus devriminin sonucuna ilişkin öngörüsü bile sarsılıyordu. Zorunlulukla sosyalizme geçileceğini iddia eden komünistlere karşı şöyle diyordu:

“İnsanlık her zaman ve değişmeyen bir şekilde yukarıya doğru ilerlemiş değildir... Tarihte uzun duraklama araları vardır. Barbarlığa döndüğü çok olmuştur. Toplumun belirli bir değişim düzeyine eriştikten sonra kendisini bu düzeyde tutamadığını gösteren örnekler vardır... İnsanlık hiçbir zaman yerinde duramaz.

Sınıflara uluslar arasındaki mücadelelerin sonunda sağlanabilen herhangi bir denge, niteliği gereği, uzun sürmez. Yükselmeyen bir toplum düşer. Toplumu yükseltecek sınıfı kendi içinden çıkaramayan bir toplum dağılır, o zaman barbarlığa yol açılmış olur.”⁴⁵

~~~~~

**“Tarih yumağı ters ucundan açılıyor,
en az olgunlaşmış ülkelerden başlıyor.”**

~~~~~

Dünya savaşından çıkmış Avrupa’daki kapitalizm sınıfı, Rus devriminden aldığı derslerle Çar’ın durumuna düşmemeye çalışıyordu. Tüm güçlerini sosyalizm karşısına çıkarmışlardı. Avrupa’da faşizm sahneye çıkmaya Hazırlanıyordu. Yıl 1922’ydi. Devrimin Avrupa’daki gibi gelişmiş ülkelerde başlamayıp Rusya’da olması devrimin geleceğini olumsuz etkiliyordu. Troçki bu konuda “*Tarih yumağı ters ucundan açılıyor, en az olgunlaşmış ülkelerden başlıyor*” demiştir.

Alman ideolojisinin yayımlandığından itibaren Marx başta olmak üzere Marksistler devrimi her zaman enternasyonal bir süreç olarak düşünmüşlerdir. Troçki de, 1906’da yayımladığı *Sürekli Devrim-Sonuçlar ve Olasılıklar* adlı yapıtında, Rus işçi sınıfının

iktidarda kalabilmesi için Avrupa proletaryasının doğrudan devlet yardımına gereksinmesi olduğunu belirtmişti. Troçki'nin yanı sıra Lenin ve öteki Bolşevik liderler aynı düşünceyi gütmüşlerdi. Tek ülkede sosyalizm düşüncesi kimsede yoktu. Devrimin uluslararası yayılması için enternasyonal örgütlenme gerekiyordu.

24 Ocak 1919'da Üçüncü Enternasyonal'de yeni hedef ve taktikler Troçki'nin kaleminden çıkmıştı.

Troçki Üçüncü Enternasyonal için şöyle diyordu:

“Üçüncü Enternasyonal'de birleşen biz komünistler kendimizi, Babeuf'ten Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg'a kadar devrimci kuşakların uzun zincirinin kahramanlık ve şehitliğinin doğrudan devamı olarak görüyoruz.

Eğer Birinci Enternasyonal, gelişmenin gelecekteki yönünü önceden görmüş ve yollarını göstermişse; eğer İkinci Enternasyonal milyonlarca işçiyi bir araya getirip örgütlemişse; Üçüncü Enternasyonal, açık kitleseylemin Enternasyonal'i, devrimin gerçekleşmesinin Enternasyonal'idir.”⁴⁶

Lenin, 6 yıllık arkadaşlıkları boyunca hiçbir zaman Troçki ile aralarında geçen eski çatışmalar için, en ufak bir imada bile bulunmamıştı. Yalnız özel konuşmalarında Troçki'nin birtakım noktalarda haklı

olduğunu söyledi ve vasiyetnamesinde de, Troçki'nin parti dışında geçen hayatının ona karşı bir koz olarak kullanılmamasını istedi yoldaşlarından.

Troçki ile Stalin arasındaki anlaşmazlık su üstüne çıkmaya başlamıştı. İçsavaş sırasında kendini göstermeye başlayan sorunlar büyümeye devam ediyordu. Öncelikle yaradılış, eğitim, yetiştirme ve politika bakımından birbirlerinden çok farklıydılar. Bu çatışmada aktif ve saldırgan olan Stalin'di, öyle ki Troçki'nin aralarında bir rekabet olduğunu anlaması epey zaman aldı. Troçki kendine öylesine güveniyordu ki rakibi olabileceğini bile düşünmüyordu. Zaman bunu anlayacak kadar ne yazık ki uzundu. Lenin güçlü kişiliği ile bu rekabeti geri planda bırakabiliyordu ancak Lenin'in daha uzun sürmeyecek yaşamı, bu rekabetin kızışacağını haber veriyordu.

~~~~~

"Devrimin mezarcısı... Aramızdaki uçurumun hiçbir zaman kapanmayacağını anlıyoruz."⁴⁷

~~~~~

Troçki'nin Stalin'le davasının başlangıcında pasif kalması kimi okurlara ilginç gelebilir. Troçki kendinden öyle emindir ki, 1923'te Stalin'i ne kendi ne

de çağdaşları yüksek mevkide düşünebilirler. Arka planda kalmış, kurnaz ama inatçı ve basit bir adamın kendisine rakip olma olasılığı bile Troçki'ye kötü bir şaka gibi gelir.

Lenin 1924'te ölmeden önce, henüz hasta yatağındayken, *"Troçki yoldaş yalnızca olağanüstü melekeleriyle değil kişisel olarak elbette şu andaki merkez komitenin en yetenekli kişisidir"* diye yazmıştı. Daha sonra "vasiyetname" diye ünlenecek olan ve Komünist Partisi yönetimine hitaben yazdığı bir mektup ya da makale diyebileceğimiz yazıda, Stalin'in de "derhal genel sekreterlikten alınmasını" istiyordu. Örgütü elinde tutan Stalin, Lenin'in vasiyetnamesinin *Pravda*'da basılmasını önledi. Bu yazı/mektup partinin dar ve üst düzey kadrosunun katıldığı bir toplantıda yalnızca bir kereliğine olmak şartıyla (not almak da yasaktı) okundu. Vasiyetnamenin bir kopyası daha sonra Troçki'ye yakın bazı Bolşevikler tarafından yurtdışına gönderildi.

Kızıl Ordu Siyasi Komiseri Antonov-Ovseenko'nun, silahlı kuvvetlerin Troçki'yi *"bir tek insan gibi destekleyeceğini"* söylemesi üzerine Troçki, tarihin yapıcısının ordu değil, işçi sınıfının partisi olması gerektiğini söyleyerek, ahlaki ve siyasal bakımdan örnek bir tutum aldı. Oysa, bu destekle çok rahat şekilde partinin ve ülkenin başına geçebilirdi, ama yapmadı. O devrimin öncüsü ve kurmayı olan partinin,

yani sivil siyasi kadroların ve devrimcilerin desteğini önemsiyordu.

Bolşevik Partisi 15. Kongresi'nde devrimciler arasındaki çatışma daha da açığa çıktı. Buharinciler ile Stalinciler, *"tek ülkede sosyalizm"* görüşünü partinin resmi programı haline getirmeye çalışıyorlardı. Muhalefetten konuşma yapmak için çıkan herkes provokatörler tarafından ısıklıyor, yuhalanıyor, küfür yağmuruna tutuluyordu.

Devrimin genç önderlerinden, parlak entelektüel Buharin şöyle yazıyordu:

"Üzerinde tartıştığımız sorun şu: Uluslararası olayları bir yana bırakarak sosyalizmi kurabilir ve kuruluşu tamamlayabilir miyiz?"

Troçki ise buna kongrede şöyle cevap veriyordu:

"Uluslararası olayları bir yana bırakacak olursak gerçekten kurabiliriz; ama asıl sorun şu ki bu olayları bir yana bırakamayız (gölüşmeler). Havayı ve milisi de hesaba katmazsak ocak ayında Moskova sokaklarında da çırılçıplak dolaşabiliriz (gölüşmeler). Ama korkarım ki ne hava ne de milisler bizi rahat bırakacaklardır. Yaptığımız devrim ne zamandan beri kendi kendine yeter oldu?"⁴⁸

Lenin ömrünün son günlerinde son kalan gücünü aşırı derecede merkezileştirilmiş iktidar mekanizmasını indirmek için harcıyor, ülkenin ve devrimin geleceğini düşünüyordu. Son nefesini verirken devrimi yüklerinden arındırmaya çalışırken, kendisine müttefik olarak Troçki'yi seçiyordu.

1923 yılının başlarında Lenin, artık çalışamayacak duruma gelince Troçki'ye karşı yeni bir hizip oluştu. Bu hizbi oluşturan Stalin, Zinoviyeve ve Kamenev'in amacı Lenin'in yerine Troçki'nin geçmesini önlemektir.

Zinoviyeve, Politbüro'nun Lenin ve Troçki'den sonra en ünlü üyesiydi. Komünist Enternasyonal başkanı olarak o sıralarda bir Bolşevik'in yükselebileceği en yüksek konumdaydı. Güçlü bir konuşmacı ve politikacı olmasına karşın gerçek karakteri bu duruma uymuyordu. Isaac Deutscher, Troçki'nin yaşamını anlattığı *Silahsız Sosyalist Troçki* yapıtında Ziyoniyeve için şöyle yazıyordu:

*“Karışık ve kaypak bir karakteri vardı. Ateşli ve enerjik çıkışlar ile gevşeklik nöbetleri, güven gösterileri ile keder dönemleri arasında gidip gelen bir mizaca sahipti. Uygulamada büyük cesaret ve dayanıklılık isteyen atılgan görüşleri ve politikaları genellikle severdi. Ama iradesi zayıftı, kararsızdı ve dahası korkaktı. Lenin'in durmadan başının etini yer ve onun çığırkanlığını yapardı; ayrı bir kafası yoktu...”*⁹⁴

Deutscher'in Ziyoniyev için söylediği ağır sözler boşuna değildi kuşkusuz. 1928'de Alma Ata'da sürgündeki Troçki, İvan Smirnov'a yazdığı bir mektupta Lenin'le konuşmasını aktarır:

*"Beni en çok şaşırtan Ziyoniyev. Kamenev'e gelince, onun devrimciliğinin nerede biteceğini nerede oportünizme başlayacağını bilecek kadar yakından tanıyorum. Ama Ziyoniyev'i şahsen tanı mıyordum; ama kendisi hakkında anlatılanlardan ve görünüşünden onu hiçbir şeyin durduramayacağı, hiçbir şeyden korkmayan bir adam olarak düşünüyordum. Lenin, beni şöyle yanıtladı: 'Eğer Ziyoniyev korkmuyorsa, bunun anlamı yalnızca korkacak bir şey yok demektir...' "*⁵⁰

Kamenev'e gelince Ziyoniyev'den çok farklı olmakla birlikte huy ve kafa bakımından zıt taraftaydılar. Kürsüde Ziyoniyev gibi coşkulu olmadığı gibi kendine olan güveni de onun gibi değildi Kamenev'in. Kültür ve ahlak bakımından ise Ziyoniyev'den daha üstündü. Kamenev, bir politika adamı olmaktan çok fikir adamıydı. Troçki'nin de eski kayınbiraderiydi.

Stalin, Ziyoniyev ve Kamenev üç ayrı farklı karakterdi. Ortak noktaları eski Bolşevik olmalarıydı. Troçki'yi henüz partiden atmayı düşünmüyorlardı, Politbüro'da çalışmasının önemini farkındaydılar.

Ancak Lenin'in yerine geçecek kadar değerli buluyorlardı.

Yıl 1924'e geldiğinde Troçki'nin savaş komiserliği uçup gitmişti. Ordunun siyasi komiserleri birer birer değişmekte, Troçki'nin adı ve etkinliği adım adım atılmaktaydı.

Troçki savaş komiserliğinden sonra parti içi mücadeleye 1926 yılı yazına kadar ara verdi. Yenilgiyi kabul etmiş gibi görünüyordu. Buna en iyi örnek Max Eastman'ın *Lenin Öldüğünden Beri* adlı kitabında Lenin'in öldükten sonra yerine kimin geçeceği sorunu gerçekçi bir biçimde ele alınıyordu. Kitapta Lenin'in vasiyetnamesinin özü vardı. Troçki ile Eastman on yıl kadar dost kalabildiler. Çünkü Eastman on yıl sonra komünizm karşıtı oldu. Eastman, Lenin'in vasiyetnamesinde Troçki'yi işaret etmesini açıklayınca, Troçki içten içe minnettar olsa da üçlü hizbin baskısıyla bu vasiyetnameyi yalanlamak zorunda kaldı. Troçki'nin bu açıklaması ne yazık ki, tüm komünist gazetelerde yer aldı.

Zaman hızla geçiyordu ve Troçki'nin aleyhine işliyordu. XIV. Parti Kongresi 18 Aralık 1925'te toplandığında Troçki henüz katıldığı son kongre olduğunu bilmiyordu. Hiçbir toplantı bugüne kadar bu kadar fırtınalı ve uzun süren bir kongre olmamıştı. Partinin ve devrimin kaderi toplantının sonucuna doğru yeni bir yola girecek gibi duruyordu. Bu bekleyiş partilileri

hem daha coşturuyor hem de daha sabırsızlaştırıyordu. On beş gün süren bu toplantılarda Troçki ağzını açıp tek kelime etmedi. Troçki'nin ne diyeceğini merakla bekleyenler hiçbir şey duyamadı.

1926 Nisan'ında Ziyoniyev ve Kamenev, Troçki ile bir araya gelmişti. Üç adam yıllar sonra bir aradaydı. Ziyoniyev ve Kamenev pişmanlık dolu itiraflarıyla neredeyse yürek yaralayıcı bir durum içindeydiler. Nasıl olup da Stalin'den yana olduklarını kendileri de şu an anlayamıyordu. Stalin kötü kalpli ve sinsî bir adamdı, bunu göremedikleri için üzgündüler. Troçki bu açıklamalar karşısında şaşırsa da pek üzerinde durmuyordu. Bu abartılı tabirlerin yalnızca onu etkilemek için söylendiğine inanıyordu daha çok. Ta ki, yıllar sonra Stalin'in yaptığı "büyük temizlik"te söylenenlerin doğru olduğunu anlayacaktı.

Stalin'le araları açılan iki adamın geleceğe ilişkin taptaze umutları olması yadırganmayacak gibi değildi. Stalin'i kendilerinin partinin başına getirdiklerini düşünüyorlardı. Böylece getirdikleri gibi götüreceklerdi. Ne yazık ki tarih sayfalarına böyle yazılmadı.

-III-

Sürgün ve Ölüm

İşçi sınıfının devrimci mücadele programı açısından sağlanan ilerleme bu noktada da durmayacak ve Ekim Devrimi'nin itici gücü sayesinde örgütlenen Komünist Enternasyonal düzeyine de yansıyacaktır.

Lenin'in "*partinin en yetenekli insanı*" diye nitelendirdiği Troçki, 20. yüzyılın büyük devrimcileri arasında, yetenekleri, birikimi ve devrimde oynadığı rol bakımından Lenin'e en yakın olan sosyalistti. Sovyetler Birliği'nin ilk yıllarında etkili bir siyasetçi, ilk Dışişleri Bakanı, içsavaşı kazanan Kızıl Ordu'nun kurucusu ve komutanıydı. Devrim sonrası ortaya çıkan fikir ayrılıkları sebebiyle Josef Stalin ile giriştiği siyasi mücadeleyi kaybedince, parti tarafından resmi görevlerinden alındı. Troçki devrimin sorunlarıyla

uğraşırken, Stalin ve arkadaşları partiyi ele geçirmiş ve örgüte egemen olmuşlardı. Görevden alınan Troçki, başkent ve devrimin önemli merkezlerinden çok uzağa sürgün edildi. Önce Kazakistan'ın Alma Ata kentine gönderildi. Daha sonra yurtdışına gönderildi. İlk geldiği ülke Türkiye, son durağı ise Meksika oldu.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği (SSCB) ile ilişkisinin kesilmesinin ardından mücadelesinden vazgeçmeyen Troçki, birçok makale ve kitap yayımladı. Dördüncü Enternasyonal'i kurdu. SSCB'nin ve partinin başına geçen Stalin tarafından en tehlikeli düşmanı ilan edildi.

Lenin'in 1924 yılındaki ölümünden sonra, Troçki ile girdiği mücadeleyi kazanan ve partide bütün yetkiyi elinde toplayan Stalin de Sovyet devriminin en önemli liderlerinden biriydi. En alttan geliyordu. Trans Kafkasya (Gürcistan'ı, Kafkasları ve Azerbaycan'ı içine alan geniş ve stratejik bölge) bölgesinde partiyi örgütlemiş, Çar'ın polisine karşı etkili bir mücadele vermiş, birikimli, hırslı ve sert bir Bolşevik, sabırlı bir devrimciydi. Lenin'den ve devrimden sonra kurucu rolü o oynayacaktı.

Troçki, Stalin ile girdiği iktidar mücadelesinde giderek güç kaybetti ve elinde bulunan yetkileri teker teker yitirdi. Önce Savaş Komiserliği (Kızıl Ordu'nun bağlı olduğu Savunma Bakanlığı) görevinden alındı. Daha sonra Politbüro'dan.

~~~~~

“Benden sonra sıra sana gelecek Robespierre!”

~~~~~

Troçki’yi fazla çalışmak ve mücadele çok yormuştu. Gergindi, sağlığı sık sık bozuluyordu, ateşi yükseliyordu ve uyuyamıyordu. Düşmanlarına karşı son gücüne de kullanıp sert bir duvar gibi dururken eve döndüğünde özel yaşamında zaaflarıyla baş başa kalıyordu. Bezginliğini ve karamsarlığını ancak evde yaşayabiliyordu. Düşmanlığın ve düşmanın nereden geleceği belli değildi. Her an dikkatli ve gözü açık olmalıydı. Bu durum sinirlerini daha çok geriyordu.

Yine böyle sabahlardan birinde elinde günlük gazeteleri gözden geçiriyordu, daha fazla dayanamadı hepsini fırlatmaya başladı. Bir yandan da bağıırıyordu: “Devrimi, partiyi, Marksizm’i, Enternasyonal’i ne hale getirdiler!”

Karısı Sedova bu anlarda ne yapacağını bilmiyordu, çünkü Troçki’nin böyle zamanlarda yanına yaklaşmak mümkün olmuyordu. Yenilgi yalnızca Troçki’yi değil tüm aileyi etkisi altına almıştı. Herkes payına düşeni yaşıyordu. Troçki’nin büyük oğlu Lyova artık yirmi bir yaşındaydı. Babasına olan hayranlığı yaşamını yönlendiriyordu. Onun izinde yürümek bile

büyük bir kıvançtı. Şimdi babasının yaşadıklarını görünce üzülüyor, ona bunu yapanlardan tiksiniyordu.

Lyova'dan iki yaş küçük kardeşi Sergei ise, ağabeyinin aksine ailesine başkaldıran, onların gölgesinde kalmamaya çalışan biriydi. Siyasetten uzak duruyor, spor ve sanatla uğraşıyordu.

Troçki'nin Aleksandra Skolovskaya ile olan ilk evliliğinden Zina ve Nina adlı kızları da Moskova'daydı. Evlenip çocukları da olmuştu. Eşleri de aktif birer Troçkist'ti, bu durumda muhalefette olanların başına gelenler onların da başına gelmişti. Sibiry'a sürülmeleri an meselesiydi o sıralar.

Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu üyeliğinden, nihayet sonunda da Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP) Merkez Komitesi üyeliği görevlerinden çıkarıldı. Taraftarlarının St. Petersburg'da sokak gösterilerine kalkışmalarından sonra parti üyeliğinden de atıldı. Böylece, Lenin'in ölümünden sonra iki yıl zarfında tüm yetkileri elinden alındı.

Troçki, suçlamalara karşı Merkez Kontrol Komitesi Başkanlık Divanı önünde ilk olarak 24 Temmuz'da konuştu. Mahkeme başındakiler hep Stalinci olarak bilinen isimlerdi. Bu yüzden Troçki mahkemenin yan tutacağını söyleyerek suçladı. Mahkemede hem Troçki'nin hem de mahkeme yetkililerin aklından, Jakobenlerin giriştikleri temizlik hareketi geçiyordu. 130 yıl önce suçlanan Danton'un sözleri

kulakları çınlatıyordu: “Benden sonra sıra sana gelecek Robespierre!”

SBKP’nin 1927’de yapılan XV. Kongre’sinde Troçki’nin parti üyeliğinden çıkarılması onaylandı. Bolşevik geleneğin sürdürücüsü olduğunu iddia eden, Troçki destekçisi “Sol Muhalefet” devlet tarafından dağıtıldı. “Troçkist” denilen Bolşeviklerden hayatta kalanlar ise Sibirya’ya çalışma kamplarına gönderildi. Bazı devrimciler sürgünde yaptıkları açlık grevlerinde ölürken, dünya komünist hareketinin çoğunluğu Stalin yönetimini destekliyordu. Sovyet propaganda aygıtı, Troçki’yi “şeytanlaştırmayı” başardı. Stalciler, sürgüne gönderdikleri Troçki’yi Sovyetler Birliği’nin en büyük düşmanı ilan etti. Troçki’yi destekleyenler ise azınlıkta kalmıştı, bertaraf edilmeleri kolay oldu. Troçki’nin Stalin ile aralarında temel görüş ayrılığı; tek ülkede sosyalizm kurma girişimine yönelik itirazları, dolayısıyla sosyalizmin kuruluş sürecine ilişkin ortaya koyduğu farklı yaklaşımlar, bu anlamda “sürekli devrim” teorisi ve “dünya devrimi” perspektifi gibi konulardı. Troçki devrimi Avrupa’ya yaymayı hedefliyordu. Ona göre eğer bu yapılmazsa Sovyetler Birliği orta ve uzun vadede ayakta kalamazdı. Tarih bir bakıma onu doğrulayacaktı.

Takvim yaprakları 14 Kasım’ı gösterdiğinde Merkez Komitesi ile Merkez Kontrol Komisyonu olağanüstü bir toplantı yaparak Troçki ile Ziyoniyev’i

karşıdevrimci gösteriler düzenlemekle suçlayıp partiden attılar.

12 Ocak'ta, Alma Ata'ya sürüleceği Troçki'ye bildirildi. Ayın 17'sinde evi adeta basılarak otomobile zorla bindirilerek tren istasyonuna doğru götürdüler. Troçki, Moskova'yı son kez gördüğünü bilmeden kentten ayrılıyordu. Kente ilk kez tutuklu bir devrimci olarak girmişti, yine tutuklu bir devrimci olarak çıkıyordu.

Bu sürgün sırasında, 26 yaşındaki kızı Nina'yı Moskova'da kaybetti. Nina'nın kocası da, Troçki'nin sürgününden önce tutuklanmıştı. Troçki, 18 Ocak 1929 tarihinde Sovyet Ceza Kanunu'nun 58/10 maddesine göre, "karşıdevrimcilik ve yasadışı parti kurmak" suçlamasıyla Sovyetlerden kovuldu.

Isaac Deutscher *Silahsız Sosyalist Troçki* adlı yapıtında Troçki'yi şöyle değerlendiriyor:

"Troçki, bir Don Kişot ya da Nietzsche'nin bir üstün-insanı gibi dövüşmedi; öncüler gibi dövüştü, yani kavgasını geçmişin adına değil geleceğin adına yaptı. Ama hangi büyük öncüyü ele alırsak alalım elbette her öncüde biraz Don Kişotluk olduğunu görürüz; ama bir öncü bir Don Kişot ya da bir ütopyacı olamaz. Tarihte pek az adam 1917'deki ve 1917'den sonraki Troçki gibi zamanyla bu kadar büyük bir uyum halinde

bulunmuştur; sonradan zamanıyla çatışması kendi kuşağının gerçekliklerine yabancılaşması şeklinde olmamıştır. Öncü karakteri ve yaradılışı onu buna sürüklemiştir: 1905'te, 1917 ve Sovyetlerin öncüsüydü; 1917'de eşsiz bir Sovyet lideriydi; 1920 başlangıcından sonra planlı ekonomi ve sanayileşme fikrini ortaya attı ve devrimci halkların yakın bir gelecekte yeniden uyanmasının müjdecisi oldu.”⁵¹

Alma Ata'ya geleli bir yıl olmuştu. Partiden atılmış olması yetmiyordu ülkeden de sürülmeliydi Troçki. Tarih 20 Ocak 1929'u gösteriyordu. Troçki kendine gelen sürgün emrini şöyle imzalamıştı:

“Özü bakımından alçakça ve şekli bakımından da kanunsuz olan G.P.U.’nun bu kararını 20 Ocak 1929 tarihinde tebellüğ ettim.”⁵²

Bir yıl önce Moskova'yı son kez gördüğünü bilmeden kentten uzaklaştırılıyordu, şimdi ise Rusya'yı son kez gördüğünü bilmeden sürgün ediliyordu. İlk gençliğinin geçtiği Odessa'dan ayrılırken büyük bir gemide yaşamının nasıl bir şekle dönüşeceğini düşünüyordu. Bilinmeyen bir yolculuk bilinmeyen bir gelecek onu ve ailesini bekliyordu.

aldı ve yayımladı. Bu anlamda İstanbul yılları, onun için dinlendiği ve verimli geçirdiği bir dönem oldu. 20 Şubat 1932'de Stalin tarafından Sovyet vatandaşlığından atıldığında İstanbul'daydı. İstanbul'da yazdığı kitaplar arasında; *Sürekli Devrim*, *Stalin Grubunun Hatası*, *Rus Devrimi Tarihi*, *Çin Devriminin Sorunları*, *Hayatım* gibi önemli yapıtları bulunuyordu.

Troçki'nin üçüncü sürgünü önceki sürgünlerden tamamen farklıydı. İlk sürgünü üç yılı bile tamamlamadan sona ermişti. 1905 Devrimi kapıyı çalmıştı. İkinci sürgün Avrupa'nın farklı ülkelerinde 10 yıl sürmüştü ama bir yandan da 1917 zaferi ile taçlanmıştı. Oysa şimdi her şey farklıydı. Türkiye'nin İstanbul kentinde bir ada. Bir daha Rusya'yı görüp göremeyeceğini bilmiyordu. Savaşın son anına kadar umudunu kaybetmeyen bir askerin umuduna gereksinimi vardı, yoksa yaşam böyle sürdürülemezdi. Geleceğe ilişkin, devrime ilişkin umudunu ölünceye kadar başarıyla sürdürdü. Çevresine de bu umudu yaymaktan kaçınmadı. Tam da bir devrimciye yakışır biçimde davranmasını bildi, ölüme giderken bile.

Büyüka'daki köşke taşındıklarında bir çöplük yuvasından halliceydi. Troçki tüm iyimserliğini toplayıp işe girişti ailesiyle birlikte. Örümcek tutan köşe bucak temizlendi. Duvarlar boyandı. Ancak, yaşanılacak hale getirildi. Soluk mermerler, kırık dökük yıldızlar bir dünya liderinin yaşayacağı, çalışmalarını

sürdüreceği bir yere ne yazık ki benzemiyordu. Bu çelişki Troçki'nin umurunda değildi. Farkında mıydı? Belli ki değildi, aklı fikri Rusya'ya dönüp iade-i itibar görmektir. Bu yüzden köşke yerleşmemiş gibi bir görüntüsü vardı. Yalnızca uzunca bir durak olabilirdi bu köşk bu ülke ona.

Troçki adada günlerini dünyanın her yanından gelen gazetecileri, Troçkistleri ağırlayarak, çalışarak ve kimi zaman da balığa çıkarak geçiriyordu. Stalin ise "Su uyur düşman uyumaz" diye düşünerek halkın üzerinde Troçki korkusu sürdürmeye çalışıyordu. Bu durum öyle bir hal almıştı ki, Stalin'in ruhsal durumunu etkiliyordu. Saplantı haline gelmesinin ardından gerçekçi kimi nedenler de yok değildi. İktidarın iplerinin hepsi elinde değildi. Büyük temizliğe kadar da olamayacaktı. Ve bunu ağzından kaçırmaması Stalin düşmanlığını da artırmıştı. Stalin'in sevenleri ve düşmanları arasındaki uçurum büyürken Stalin'inin de kaygıları büyüyordu.

Troçki, Büyükkada'da İzzet Paşa Konağı'nda ikamet ederken, bir gün bahçeden gelen sesler konakta küçük bir kaos yaratır. Suikast olasılığını aklından çıkarmayan Troçki bahçede yakalanan kişinin suikastçı olduğunu düşünür.

Oysa bahçede yetişen "Pritkardiya Filifera" palmyesinin tohumlarının peşinde olan kişi Cevat Şakir, namı diğer Halikarnas Balıkcısı'ydı. Cevat Şakir,

o gün o ağacın tepesindeyken tohumları almayı başaramasaydı, yıllar sonra Bodrumluların “sakallı palmiyeleri” olmayacaktı. Bu palmiyelerin özelliği yelpaze gibi açılan yaprak bölümlerinin uçlarında sakalı andıran liflerin akmasıydı.

Troçki’nin korumaları ve Türk polisleri tarafından yakalanan Cevat Şakir karakolda ifade verdikten sonra evine döner.

Troçki’nin Büyükaada’da yaşadığı sıralarda bir hobi olarak yaptığı balıkçılık Rusya’da bile duyulmuştu. Hatta ağızdan ağıza şu fıkra dolaşıyordu:

“Boğaz’da bir gün Troçki balık avlamaktadır. Bir ara dalar, düşünmeye başlar. Sorarlar:

‘Ne oldu Leon Davidoviç?’

‘Düşünüyorum da! Lenin sağ olsaydı, şimdi o da benimle beraber burada balık tutardı. Beraber olurduk.’ ”⁵³

Sovyet polisi, eğer Lenin’in bile tasfiye edilip Stalin tarafından sürgüne yollanacağını ima eden bu fıkra-yı anlatanları yakalarsa, kesilen ceza, Sibiryada üç yıl sürgün oluyordu.

1930’lara gelindiğinde Batı da büyük ekonomik buhranın kucağındaydı. Dünya bir çılgınlığın eşindeymiş gibiydi, Almanyada Nazizm patlak vermişti. Troçki, Alman proletaryasını Nazi tehlikesine karşı

uyarmıştı. Nasyonalizm deliliğinin farkına varıp dünyanın tehlikeli bir biçimde etkileneceğini gören başka biri yoktu. Troçki Nazi tehlikesini analiz ettiğinde Stalinist gruplar tarafından iftiraya uğruyordu. III. Enternasyonal'in Hitler'e teslim olmasını aklı almıyordu.

Troçki, broşüründe Nasyonal Sosyalizm'in çözümlemesini şöyle yapıyordu:

“Nasyonal Sosyalizm karşıdevrimci bir umutsuzluk partisidir.”

Troçki'ye göre, Nasyonal Sosyalizm aklını kaçırmış bir küçük burjuvazinin hareketi ve ideolojisidir. Bu yüzden de öteki karşıdevrimci partilerden farklıdır. Gerici güçler, sosyal piramidin en yüksek tabakasından işler ve düzeni böyle korumaya çalışırdı. Faşizm ve Nasyonal Sosyalizm ise aşağıdan gelen karşıdevrimlerdi ve yoksul sınıfların hareketiydi. Ekonomik buhranın meyvelerini toplamak Hitler'e kalmıştı.

1932 Kasım ve 1933 Ocak ayına gelindiğinde Stalin, Ziyoniyev ile Kamenev'i ihraç edip Moskova'dan uzaklaştırdı. Sibirya'ya sürüldüler. Ziyoniyev, 1927'de Troçki'den ayrılmakla yaptığı hatayı asla unutmuyacaktı. Stalin'e teslim olmaktan son derece pişmandı.

Troçki Ziyoniyev'in öldüğünü öğrendiğinde İstanbul'dan kısa süreliğine Danimarka'ya gitmeyi başarmıştı. Ev sahibinin anlattığına göre Troçki heyecanla ayağa kalkıp *"Ziyoniyev'e karşı savaştım..."* dedi. *"Bazı sorunlarda onunla birliktim. Hatalarını biliyorum, ama şu anda bunları düşünecek değilim; onun yalnızca bütün hayatı boyunca işçi sınıfı hareketi için çalışmış olduğunu söyleyeceğim"*⁵⁴ diye sürdürdü sözlerini.

Troçki'nin kızı Zina, hasta olduğundan tedavi için Almanya'daydı. Yaklaşık dört ay olmuştu. Babasına duyduğu hayranlığın babasında cevap bulmaması onu daha çok gerginliğin içine atıyor, sinirleri büt-bütün harap oluyordu. Babasına daha yakın olmak onun işlerine yardımcı olmak istiyordu. Troçki buna pek yanaşmadığından Zina'nın çektiği acılar artıyordu. Babası mektuplarında ilgili olmasına karşın Zina'ya yetmiyordu bu. Troçki'nin büyük oğlu Lyova da o sırada Berlin'deydi. Ancak Zina'nın onunla da arası bozuktu. Lyova'nın babasına bu kadar yakın olup eli ayağı olmasına bozuluyordu. Olmak istediği yerde Lyova vardı ve bu değişmeyecekti. Zina daha fazla yaşadıklarına dayanacak gücü yoktu. Tedavi amaçlı psikanalist ziyaretleri bir tür işkenceye dönüşmüştü. Altı yaşındaki kızı Seva Büyükkada'da, büyükbabasının yanındaydı. Annesinin yanına getirilirse Zina'ya iyi gelebileceğine karar verdi doktorları. Ancak Zina'nın kızına bakacak hali kalmamıştı.

Seva annesinin yanına geleli daha bir hafta olmuştu. Tarih 5 Ocak 1933'ü gösterdiğinde Troçki acı haberi aldı. Zina çektiği acılara yenik düşmüş ve intihar etmişti. Ardında küçük bir kız çocuğu ve Almanca bir not:

“Korkunç hastalığımın yeniden başlayacağını anlıyorum. Bu durumda kendime güvenemem; hele çocuğuma bakacağımı hiç sanmıyorum. Buraya hiçbir surette gelmemeliydi. Çok hassas ve sinirli. Frau B'den de (ev sahibi) çok korkuyor. Frau K'da kalıyor (adresi aşağıda). Bir tek kelime Almanca bilmiyor. Kardeşime telefon etmeliyim.”⁵⁵

Zina odasının kapılarını hiçbir aralık kalmayacak biçimde kapatıp havagazı musluklarını açarak intihar etmişti. Yaşamında bulmadığı huzur ve mutluluğu ölünce bulmuş gibi dudaklarında gülümseme vardı. Yalnızca otuz yaşındaydı.

Kısa bir süre sonra 30 Ocak 1933'te Hitler iktidarı ele geçirmişti. Troçki bu durumu işçi sınıfının üstüne indirilmiş büyük bir darbe olarak görüyordu ki birçok kişiden önce Hitler'in yaratacağı korkunç etkiyi görebilmişti. Lyova daha fazla Almanya'da kalamazdı. Paris'e geçeceğini babasına bildirdiğinde Troçki ve Natalya'nın yüreği biraz da rahatladı.

Troçki, Fransa'ya gitme yolları arıyordu. Troçki, Fransa'dan 1916'da "ebediyen tard kaldırmak" ve sığınma hakkı almak için çabalıyordu. Geliri de epey düşmüştü. En çok kitaplarının satıldığı Almanya'da Hitler'ce kitaplarının yasaklanması gelirinin düşmesinde büyük etkendi. Kimi süreli yayınlara yazdığı yazılardan da pek az gelir geliyordu. Fransız Troçkist dostlarının yardımıyla kimi şartlara bağlı olarak Fransa vizesini alabildi. Paris'te yaşamayacak olması bu şartlardan biriydi. Elbette iç politikaya da karışmayacaktı.

Troçki bu haberi büyük bir sevinçle karşıladı. Yaşamına ve kültürüne alışık bir topluma gidiyordu. İşçi sınıfının verdiği kavganın merkezi olarak görülüyordu o sıralar Fransa'da. Bu neden de Troçki'yi memnun etmeye yeterdi. Dört buçuk yıldır İstanbul Büyüka'da'nın havasını soluyordu. Büyüka'da yaşadığı süre en verimli olduğu zamanlardı. Bir daha yazmaya bu kadar zaman ayıramayacaktı.

Troçki'nin en büyük yapıtı *Rus Devrim Tarihi*'dir. Yapıtın gücü ve çapı aynı zamanda devrimci yönüyle bir edebi yapıt tadındadır. Rusya, Avrupa'nın geçtiği yollardan geçmeden devrimi kucaklamak zorunda kalmıştı. Troçki bu durumu şuna benzetiyordu:

*"Yabanlar oklarını ve yaylarını hemen atıp silah kullanmaya başladılar; ama her iki silah arasında geçen yolu yürümeden..."*⁵⁶

Troçki 1905 ile 1917 devrimi arasında halkın nasıl bir süreçten geçtiğini yığınların psikolojisindeki değişimle açıklar. Yığınların değişen ruhsal durumları devrim koşullarını sağlamıştır:

*“Bir devrimin en kuşku götürmeyen yanı yığınların tarihsel olaylara doğrudan doğruya müdahale etmeleridir. Devrim sokağa düşmeden önce sinirlerinde olmuştur.”*⁵⁷

Eski çürümüş düzenin toplum üzerinde yakınma ötesi bir etkisi ne yazık ki yoktur. Bu düzende insanlar “Böyle gelmiş böyle gider” zihniyetiyle yaşayabilirler. Ancak savaş ya da bir ekonomik çöküntü yaşanır, felaketler yaşanır, toplum durumun bilincine varabilir. Devrimci güç de bu güçlü bilinci toplumda duyumsayabilirse hareketi başlatıp fırtınaya çevirebilir. İşte tam bu noktada Troçki’nin yığınların sinirleri dediği noktaya dokunarak başlar her şey.

Fransa’da politikanın sola kaymasıyla birlikte Komünist Parti güçlenmişti. Fransa’daki hükümete Stalin’in destek vermesi Troçki’yi haklı olarak endişelendiriyordu. İhraç kararı yeniden gündeme gelebilirdi. Bu yüzden Troçki, 1935 yılı ilkbaharında Norveç’ten sığınma talebinde bulundu. Birtakım engeller çıksa da sonunda Norveç altı aylık bir vize verdi. Norveç’te sıcak karşılandı, Fransa’da yaşadıklarından sonra mucize gibi gelmişti. Burada ünlü yapıtlarından biri

olan *İhanete Uğrayan Devrim*'i yazdı. Yaşamında bitirebildiği son yapıtı olması ve bir vasiyet gibi olması bu yapıtın başlıca özelliğidir.

İhanete Uğrayan Devrim'de Sovyet tarihini Stalin döneminin yarısına kadar inceler. Derin bir teorik çalışma olmasının yanı sıra, klasik Marksist görüşlerini açıklayarak "Troçkizm" in Sovyetler Birliği'ni devrime çağrısıdır.

O sıralarda Moskova'da sosyalizmin artık gerçekleştirildiği ilan edilmişti. Oysa bu zamana kadar yalnızca "Sosyalizmin temelleri atılmıştır" deniyordu. Sosyalizmin gerçekleştiğini savunan Stalin'in tüm iddialarını çürütüyordu bu yapıt; Stalinizm'in gerçeklikleri ile klasik Marksizm'in sosyalizm kavramını karşılaştırıyordu. Troçki'ye göre, Sovyetler kapitalizm ile sosyalizm arasındaydı. Sovyetler ya ileriye ya da geriye gidecekti. İleri gitmesinin yolu, eşitsizliği önlemekle olabilirdi. Ancak eşitsizlik öyle yüksekti ki geriye gittiğinin kanıtı gibiydi.

19 Aralık 1936'da Troçki Natalya'yla birlikte Norveç'ten ayrıldı. Şimdiki durak Meksika'ydı. Daha önce Avrupa'dan ayrılırken gideceği yer New York'tu. Sanki bir daha hiç görmeyecekmiş gibi "canaille" (alçak) Avrupa'ya bakmıştı. Ancak üç ay sonra Avrupa'ya dönmüştü. Oysa şimdi ne Avrupa'yı ne de Sovyetleri bir daha görebilecekti. O sırada aklında yalnızca sevdiklerinin ölümü vardı.

Troçki ve Natalya hiç beklemedikleri biçimde karşılandılar. Hem resmi bir karşılama töreni hem de dostça davranışlar Norveç'te son yaşadıklarından sonra onları şaşırtmıştı. Troçki ve karısına ev sahipliği yapacak olan ünlü ressam çift Diego Rivera ve Frida Kahlo'ydu. Norveç'in soğuk ve gergin havasından sonra iki yıl kalacakları bu evde huzur buldular. Güneşli ve resim kaplı duvarlar terapi etkisi yaratıyordu üzerlerinde. Troçki eski enerjisini toplamaya başlamıştı bile. Meksika Troçki'ye yalnızca sığınma hakkı vermemişti aynı zamanda, burada yaşaması için bir davetti bu. Yeni yaşamlarının her anında bu duyguyu duyumsuyorlardı.

Diego Rivera ile Troçki ilk yıllar çok iyi dost oldular. Ancak ikisinin de iddialı ve karşıt halleri çık geçmeden ortaya çıkmaya başlamıştı. Rivera yalnızca sanatta değil politikada da bir lider olarak görülüyordu. Meksika Komünist Partisi'nin kurucularındandı. Troçki'yi de yakından takip ediyor, başına gelenlere üzülüyordu. Meksika'ya gelmelerine kendi adına seviniliyordu. Öyle ki, New York'ta Rockefeller Centre'ın duvarlarına yaptığı komünizmin ön plana çıkarıldığı ünlü freskinin ön planında Troçki ve Lenin'in de resimlerini kullanmıştı. Amerikalıları bu yaptığı ile şaşırtmaktan geri kalmamıştı.

Lyova hâlâ Fransa'da yaşıyordu. Güç bir yaşamdı bu. Meksika'ya ailesinin yanına gitmek istese de

Troçki, Avrupadaki eli ayağı olduğu için gelmesini istemiyordu. Meksika'da kaldıkları Coyocan'da sıkışıp kalmasını da istemiyordu. Ancak Lyova'nın gücü tükenmek üzereydi. Yoksulluk, kişisel sıkıntıları, GPU'nun baskısı, apandisit krizleri, kalp hastalığı, ateş, uykusuzluk ve umutsuzluk içinde kıvranıp duruyordu.

Böyle geçen günlerin birinde, artık ayakta duracak hali kalmamıştı. Yeni bir apandisit krizi ameliyatı artık şart koşuyordu. Ameliyattan sonra kendine gelir gibi olduysa da dört gün sonra bilincini kaybederek fenalaştı. GPU'nun Lyova'yı zehirlediğine ilişkin iddialar ortaya atıldı. İşaretler de bunu destekliyordu. Elbette zehirlendiği kanıtlanamadı. GPU işini kusursuz yapardı.

Natalya eski resimlere dalmış, oğullarının çocukluk resimlerine sevgiyle ve özlemle bakıyordu. Troçki'nin içeri girdiğini fark etmedi bile. Troçki, onun resimlere gömüldüğünü görünce kursağında takılı bir şey kalmış gibi kükrercesine bir ses çıkardı. Natalya sese doğru baktı şaşırان gözlerle. Troçki'de bir değişikliğin olduğunu hemen anlamıştı. Troçki lafa nereden gireceğini bilemiyordu. "Zavallı Lyova..." diyerek yanına çöktü. Günlerce odalarından çıkmadan yas tuttular. Lyova hem bir evlat hem de tutunacak bir daldı onlar için. Troçki günler sonra oğlu için bir ağıt yazdı. Ağıtın sonu şöyle bitiyordu:

“Dünyada ona herkesten daha yakın olan annesi ve ben, bu korkunç saatleri yaşadığımız sırada, yüzünün her hali teker teker gözümüzün önünde; artık bu dünyada olmadığına inanamıyoruz ve buna inanmaya imkân olmadığı için ağlıyoruz... O bizim bir parçamızdı, genç parçamız... Oğlumuzun ölümüyle birlikte içimizde hâlâ genç kalan her şey de öldü... Annen ve beni alın yazımızın böyle bir görevi, senin ağıtını yazmak görevini, bize yükleyeceğini hiç düşünmemiştik... Ama seni kurtaramadık.”⁵⁸

O sıralarda kayıp küçük oğulları Sergie’nin büyük bir olasılıkla öldürülmüş olduğu haberi gelmişti. Sergie geçirdiği sorgu ve işkencelere sonuna kadar katlanmayı bilmişti. Ancak Troçki’nin oğlu olmasını canıyla ödemek zorunda kalmıştı. Troçki ve Natalya çocuklarının ölümüyle kötü günler geçirmişti.

Mayıs 1940’ta Troçki aşağıdaki yazıyı kaleme aldığı anda, Sovyetler Birliği’ne Alman-Nazi saldırısı başlamak üzereydi. Sovyetler Birliği içinde bulunan Nazi ajanları tarafından da, sırf moral bozucu olsun diye Troçki’nin yazıları yayılıyordu. En azından bu yönde güçlü bir iddia bulunuyordu. Troçki, uluslararası planda kendi taraftarlarını topluyor, Stalin’e karşı etkili bir muhalefet yürütüyordu.

“Ekim Devrimi’nin kazanımları halka, o ancak daha önce Çarcı bürokrasi ve burjuvaziye karşı harekete

geçtiği gibi Stalin'e karşı da harekete geçecek yetenekte olduğunu göstermesi şartıyla hizmet edecektir. Bu ancak tek bir yolla olabilir: İşçilerin, köylülerin ve Kızıl Ordu askerlerinin, baskıcıların ve parazitlerin yeni kastının karşısına dikilmesiyle. Bu kitle kalkışmasını hazırlamak için, yeni bir parti gerekir, o da 4. Enternasyonal'dir.”⁵⁹

Troçki'nin, Alman Nazi ordusu Sovyetlere saldırmak üzereyken düzenlenen Dördüncü Enternasyonal toplantılarında ortaya attığı rejime karşı ayaklanma fikri, daha sonra Sovyetler Birliği'nde, onun Nazilerle işbirliği yaptığı şeklinde yorumlanacaktı. Öyle ki, SSCB'nin en tehlikeli düşmanı ilan edilmesinin nedeni ve siyasal gerekçesi de bu olaydı.

Dördüncü Enternasyonal, olağanüstü zor şartlara rağmen (Klement'in sadece iki ay önce öldürülmesi dahil), Eylül 1938'de Kuruluş Kongresi'ni toplamıştı. Troçki tarafından kaleme alınan kuruluş belgesi, şu uyarıda bulunuyordu:

“Proleter devrimin nesnel önkoşulları ‘olgunlaşmış’ olmakla kalmayıp, kısmen çürümeye başlamıştır. Önümüzdeki dönemde bir sosyalist devrimin gerçekleşmemesi durumunda bütün insanlık kültürünü bir felaket tehdit etmektedir. Şimdi her şey proletaryaya, yani onun devrimci öncüsüne bağlıdır.

İnsanlığın tarihsel krizi, devrimci önderliğin krizine indirgenmiştir.”⁶⁰

Emperyalizmin küresel ölçekteki ikinci en yıkıcı paylaşım savaşı (2. Dünya Savaşı), bir kez daha, devrimci ayaklanmalar dalgasını ateşleme olasılığını içinde taşıyordu. Troçki, bu dalganın üzerinden geçeceği ülkeler arasında Rusya’yı da sayıyordu. Stalinistlerin Dördüncü Enternasyonal’in önderliğini, fiziken de tasfiye etmeye çalışmasının nedeni tam da buydu. Troçki, Ekim 1938’deki bir makalesinde, eli kulağındaki savaş ile kendi hareketine yönelen şiddet arasındaki bağlantıyı yazdı:

“Son savaşın başlangıcında Jean Juarez, savaşın sonunda ise Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg katledilmişti... Enternasyonalistlerin kökünü kazıma çalışması, savaşın patlak vermesi öncesinde, dünya ölçeğinde çoktan başlamış durumda. Emperyalizm, artık bir ‘güzel tesadüf’e bağlı kalmak zorunda değildir. O, Stalinist Mafya içinde, devrimcileri sistematik olarak imha etmeye hazır bir uluslararası temsilciye sahiptir... Emperyalizm, savaş zamanında onu tehdit edecek ölümcül tehlikenin hangi taraftan geleceğini, Stalinist gangsterleri aracılığıyla önceden göstermektedir. Emperyalistler yanılmıyorlar.”⁶¹

Eylül 1939'da II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ile dünya kamuoyu Avrupa'daki felakete yoğunlaşmışken, Stalinist rejim tarafından bu Troçki'yi öldürme girişimi için bir fırsat olarak görüldü. Onun hayatına yönelik ilk saldırı girişimi, Stalin taraftarı bir ressam olan David Alfaro Siqueiros'in önderlik ettiği bir suikast timi tarafından, 24 Mayıs 1940'ta Mexico City'de gerçekleşti.

Troçki ve eşi Natalya saldırıyı atlattı. Fakat Troçki, bunun son girişim olmadığını biliyordu. Troçki, iki hafta sonra, dikkat çekici bir nesnellikle, *"Ben, bu gezegende, kurala uygun olarak değil ama kuralın bir istisnası olarak yaşıyorum"* diye yazacak ve şöyle devam edecekti:

*"Bir devrimci, bizimki gibi gerici bir çağda, akıntıya karşı yüzmek zorundadır. Ben, yeteneğim elverdiği ölçüde bunu yapıyorum. Dünya gericiliğinin basıncı, kendisini, belki de en acımasız şekilde, benim kişisel yazgımda ve bana yakın olanların yazgısında dışa vurmuştur. Bunda, hiçbir şekilde bana ait herhangi bir erdem görmüyorum: Bu, tarihsel koşulların iç içe geçmesinin sonucudur."*⁶²

Yine Meksika'da 1940 yılında, Sovyet gizli servisi NKVD ajanı olduğu ileri sürülen Ramón Mercader (1913-1978) adlı Stalin yanlısı bir İspanyol, gazeteci

kılığında, röportaj yapmak bahanesiyle Troçki'nin kaldığı eve gitti. Hem de ilk suikast girişiminden dört gün sonra, 25 Mayıs 1940 tarihinde. Onunla dost olmayı başardı. Ziyaretlerine devam eden Ramón Mercader, zamanla Troçki'nin güvenini kazandı. Üstelik Mercader, Stalin'i desteklediğini, onu haklı bulduğunu da gizlememişti. Zaten Troçki'de güven yaratan da bu durumdu. Akıllı ve bilgili bir adamdı Ramon. Troçki de onunla sohbet etmekten zevk alıyordu. Bu nedenle bir süre sonra, Mercader ziyaretine geldiğinde korumalarının yanında bulunmasına gerek duymadı, onunla baş başa sohbet etmeye, tartışmalara girmeye başladı.

~~~~~

"Burjuva basına iyi malzeme olduk."

~~~~~

Ramón Marceder, iki yıldır, Troçki'nin eski sekreteri ve güvendiği kişilerden biri olan Sylvia Agelof'la nişanlıydı. Yoksa, Mexico City'nin 10-15 kilometre dışında, polisin ve özel muhafızların beklediği kale gibi eve girmesi mümkün değildi.

Sabırlı bir suikastçı olan Ramón Mercader, bu ziyaretlerinden birinde, odasında baş başa oldukları

bir sırada, fırsat bulunca, Troçki'nin başına buz kıracağı olarak kullanılan bir çekiç ya da küçük balta ile vurarak onu ağır şekilde yaraladı. Troçki saldırganla boğuştu, ona karşı koydu. İkinci darbeyi indirmesini engelledi. Gürültüler üzerine odaya giren korumaları ve dış güvenliği alan Meksika polisi Mercader'e müdahale etti. Ancak, Troçki korumalarına, "Onu öldürmeyin, bu adamın anlatacak bir hikâyesi var" diye seslenerek, ateş etmelerini engelledi. Aldığı yaranın etkisiyle Troçki ertesi gün öldü.

Olay günü, daha önce Troçkist çevrelerle yakın ilişkiler içerisinde bulunan nişanlısı Sylvia ile birlikte gelmişti. Cinayet tarihinde (20 Ağustos 1940) içeriye girince Sylvia'yla burada buluşacaklarını ve birlikte New York'a gideceklerini, "veda ziyareti"ne geldiklerini söylemişti.

Ölümünden önce iki kez Troçki'nin bilinci yerine geldi, ilkinde eşine "*Burjuva basına iyi malzeme olduk*" diyerek ölümle yüz yüze geldiği bir anda cesaretini yitirmedeğini gösterdi. Bir sonraki bilincin geri gelişi ise son sözlerini sarf etmesini sağladı. Bu sözler "*Dördüncü Enternasyonal'in zaferinden eminim, ileri!*" olmuştur. Pek çok kesim tarafından Troçki'nin Stalin tarafından öldürtüldüğü belirtilir. Genel kanı da bu yöndedir. Stalin yanlıları bunun asılsız bir iddia olduğu görüşünde hep ısrar ettiler. Sovyet yönetimi de cinayetle hiçbir ilgisinin bulunmadığını ileri sürdü.

Amerikalı Troçkistler, onun ABD’de toprağa verilmesini istediler. Ancak bu istek uygun görülmedi. Mexico City’de bekletilen cenazesinin başında, arkadaşları ve işçi temsilcileri nöbet tuttu. Tam 300 bin kişi ise saygı duruşunda bulundu.

Üzerinden Frank Jackson adına düzenlenen sahte bir pasaport çıkan Ramón Mercader, verdiği ifade de cinayeti tek başına işlediğini, Stalin ve Sovyetler Birliği ile hiçbir ilişkisinin bulunmadığını ve bir sosyalist olarak Troçki’nin devrime zarar verdiğini gördüğü için onu öldürdüğünü söyledi. Ramón Mercader, Troçki’nin kendisinden Sovyetler Birliği’ne gitmesini ve orada sabotajlar düzenlemesini istediğini de ileri sürmüştü. Bu ifadesinde yaşamının sonuna kadar ısrar etti.

Tutuklanan Mercader, 20 yılı aşkın süre hapis yattı. Hapis hayatında tutuklu ve hükümlülerin yaşam şartlarının düzeltilmesi için mücadele etti. Meksika ceza infaz hukukunun birçok hükmünün değiştirilmesini ve düzeltilmesini sağladı. Hapis cezası, iyi hali nedeniyle düşürülünce, 1961 yılında tahliye edildi. Meksika’dan Küba’ya geçti ve burada yaşadı. Suikast hakkında hiç konuşmadı, hep inançlı bir sosyalist profili sergiledi. Sovyetler Birliği, serbest bırakıldıktan sonra kendisine “Kahramanlık Madalyası” verdi. Bu madalya, suikast ile Sovyet yönetiminin ilişkisinin de bir işareti sayıldı.

Lev Troçki, kendi sağlığı hakkında vasiyetinde şunları yazıyordu:

“Yüksek (ve giderek artan) tansiyonum yakınlarımı sağlık durumum konusunda aldatıyor. Aktifim ve çalışabiliyorum, ancak sonun yakın olduğu aşikâr. Bu satırlar kamuoyuna ölümümünden sonra açıklanacak.

Burada Stalin ve ajanlarının aptalca ve aşağılık iftiralarını bir kez daha çürütme ihtiyacı duymuyorum: Benim devrimci onurumun üzerinde tek bir leke bile yoktur. İşçi sınıfının düşmanlarıyla, asla kapalı kapılar ardında, ne doğrudan ne de dolaylı olarak herhangi bir anlaşma ve hatta görüşme yapmış değilim. Stalin’in binlerce muhalifi buna benzer sahte suçlamaların kurbanı oldular. Yeni devrimci kuşaklar onların siyasi saygınlıklarını iade edecek ve Kremlin’in cellatlarına hak ettikleri gibi davranacaklardır.

Yaşamımın en güç anlarında bana sadık kalmış olan dostlarıma içtenlikle teşekkür ediyorum. Burada hepsinin adını sayamayacağım için, hiçbirinin adını özel olarak belirtmeyeceğim.

Yine de, eşim Natalya İvanovna Sedova için bir ayrıcalık yapmaya hakkım olduğunu düşünüyorum. Kader bana, sosyalizm davasının bir savaşçısı olma mutluluğunun yanı sıra, onun kocası olma mutluluğunu verdi. O, neredeyse kırk yılı bulan ortak yaşamımız boyunca tükenmez bir sevgi, âlicenaplık ve şefkat

kaynağı oldu. Özellikle yaşamımızın son döneminde büyük acılar yaşadı. Ancak onun aynı zamanda mutlu günler de görmüş olduğunu bilmek beni biraz olsun rahatlatıyor.”⁶³

Troçki 27 Şubat 1940 tarihinde ise şöyle yazıyordu:

“Bilinçli yaşamımın kırk üç yılı boyunca bir devrimci olarak kaldım; bunun kırk iki yılında Marksizm’in bayrağı altında mücadele ettim. Her şeye yeni baştan başlamam gerekseydi, elbette ki şu ya da bu hatadan sakınmaya çalışırdım, ancak yaşamımın ana eksenini değişmeden kalırdı. Bir proleter devrimci, bir Marksist, bir diyalektik materyalist ve dolayısıyla uzlaşmaz bir ateist olarak öleceğim. İnsanlığın komünist geleceğine olan inancım, gençlik yıllarımda olduğundan daha az ateşli değil; aslında bugün çok daha sağlam.

Nataşa az önce avlu penceresinin önüne geldi ve havanın odama rahatça girebilmesi için camı biraz daha açtı. Duvarın dibindeki parlak yeşil çimen şeridini ve duvarın üzerinden açık mavi gökyüzünü ve her yerde güneş ışığını görebiliyorum. Yaşam güzel. Gelecek kuşaklar onu bütün kötülüklerden, baskılardan ve şiddetten arındırsınlar ve tadını doyasıya çıkarabilsinler.

Ölümünden sonra kalacak bütün mal varlığı, sahibi olduğum bütün telif hakları (kitaplarımın,

makalelerimin vb. geliri) eşim Natalya İvanovna Sedova'nın tasarrufuna verilecektir.

Hastalığımın doğası (yüksek ve artan tansiyon) – anladığım kadarıyla– sonun büyük olasılıkla ani bir beyin kanamasıyla gelmesine –bu da benim kişisel varsayımım– yol açacak türden. Bu arzu edebileceğim en iyi son. Yine de, yanılıyor olabilirim (bu konuyla ilgili olarak özel kitaplar okumaya hiç niyetim yok ve doktorlar da doğal olarak gerçeği söylemeyeceklerdir). Skleroz uzun süreye yayılır ve ben de uzun süreli sakatlık tehdidine maruz kalırsam (şu anda, tam aksine, yüksek tansiyondan dolayı zihinsel bir enerji artışı hissediyorum, ancak bu uzun sürmeyecektir) bu durumda ölümümün zamanını belirleme hakkını kendimde saklı tutuyorum. Bu 'intihar' (böylesi bir terimi bu bağlamda kullanmak eğer yerindeyse) hiçbir biçimde bir keder veya umutsuzluk nöbetinin ifadesi olmayacaktır. Nataşa'yla ben, birbirimize birçok kez, insanın kendi yaşamını; daha doğrusu çok yavaş ilerleyen bir ölüm sürecini kısa kesmesinin daha iyi olacağı bir fiziksel duruma gelebileceğini söylemiştik. Fakat ölümüm hangi koşullar altında gerçekleşirse gerçekleşsin, komünist geleceğe duyduğum sarsılmaz inançla öleceğim. İnsanoğluna ve onun geleceğine duyduğum inanç, bana şu anda bile hiçbir dinin veremeyeceği türden bir direnme gücü veriyor.³⁶⁴

Troçki'nin 1938 yılının Şubat ayında yazdığı bu metin bir tür tarihsel değerlendirme olduğu gibi, aynı zamanda kişisel bir değerlendirme olarak da kabul edilebilir:

“İki büyük tarihsel çevrimden geçtik; 1897-1905 arası kabarma dönemi; 1907-1913 daralma dönemi; 1917-1923, tarihte görülmemiş yükselme dönemi, son olarak da henüz nihayete ermeyen yeni bir gericilik dönemi. Bu muazzam olaylarda ‘Troçkistler’ tarihin ritmini yani sınıf mücadelesinin diyalektiğini öğrendiler. Aynı zamanda da ve belli bir dereceye kadar başarıyla, öznel planlarını ve programlarını bu nesnel ritme nasıl tabi kılacaklarını öğrendiler. Tarihin yasalarının kendi arzularına ve ahlak ölçütlerine uymamasından umutsuzluğa kapılmamayı öğrendiler. Bireysel zevklerini tarihin yasalarına tabi kılmayı öğrendiler. Güçleri tarihsel gelişmenin ihtiyaçlarıyla çelişkili olsa da, en güçlü düşmanlardan dahi ürkmemeyi öğrendiler. Yeni tarihsel dalganın kendilerini öbür kıyıya götüreceğini, sonsuz inançlarıyla akıntıya karşı nasıl yüzüleceğini biliyorlar. Tabiatıyla herkes o kıyıya varamayacak, bazıları düşecek. Fakat gözleri açık bir biçimde ve yoğun bir istekle bu harekete katılmak, işte düşünen bir varlığa en yüce ahlaki tatmini ancak bu verebilir!”⁶⁵

Aşağıdaki umuda ilişkin sözleri 21 yaşındayken söylemişti:

“Dum spiro, spero! Soluk aldıkça umut edeceğim, soluk aldıkça gelecek için, güçlü ve güzel insanın tarihin kendiliğinden akışına hâkim olacağı ve onu güzel-lik, neşe ve mutluluğun sınırsız ufku- na doğru yönlendireceği o parlak gelecek için savaşacağım... Dum spiro, spero!”

Ölmeden kısa bir süre önce vasiyetnamesinde de geleceğe ilişkin umudunu yitirmediğini aşağıdaki sözleriyle gösterir:

“İnsanlığın komünist geleceğine inancım, bugün gençlik günlerimde olduğumdan daha az ateşli değil, aslında daha sağlam... Duvarın dibinde yeşeren yemyeşil otları, duvarın üzerindeki açık mavi göğü ve her yerde gün ışığını görebiliyorum. Hayat güzel. Gelecek kuşaklar onu tüm kötülüklerden, baskı ve şiddetten temizleyip dolu dolu yaşasınlar.”⁶⁶

Troçki'nin ilk eşi Aleksandra Sokolovskaya Troçki için devrimciliğine ilişkin şunları söylüyor:

“Kâh çok nazik ve sempatik, kâh iddiacı ve gururlu biri olabiliyordu. Ama bir şey var ki hiç değişmiyordu: Devrime bağlılığı. Tüm devrimci deneyimimde kendisini devrime tamamen adayan ondan başkasını daha tanımış değilim.”⁶⁷

-IV-

Troçki ve Kùltür

“Kùltür, sosyalizm mücadelesinin bir parçasıdır.”

1917’den 1924’e Bolşevik Rusya’da sanat alanında görelî bir özerklik vardı. Çarlık rejiminde yeraltında örgütlenen avangard sanat bu özerklik sayesinde kurumsallaşmıştı. Lunaçarski’nin Halk Eğitim Komiserliği’ne getirilmesinden sonra peş peşe kurulan sanat birliklerine atanan çoğu avangard şair, ressam, mimar, tiyatrocu ve tasarımcının sanat anlayışlarına karışılmıyordu.

Lunaçarski ve Lenin’in, Çarlık rejimine muhalefetleri ve Bolşevik rejiminin kalkınma hamlesine katkıları nedeniyle avangard sanata tanıdıkları özerklik sonuç itibarıyla sanata araçsal bir görev yükleyen

Bolşevizm ile belirli bir sanat akımı arasındaki konjonktürel bir örtüşmeydi. Lenin'in kültürü salt bir üstyapı unsuru olarak gördüğü, ütopyacı sanat deneylerine karşı çıktığı, sanatçıların parti hiyerarşisi içinde örgütlenmesini beklediği bilinir.

Sanat görüşünü proletarya kültürünün mucidi Bogdanov ile polemik halinde geliştirmişti Lenin. Bogdanov, toplumsal ve siyasal dönüşümün önkoşulunun kültürel dönüşüm olduğu fikrinden hareketle bir "aşağıdan kültür" anlayışına varmıştı.

Çarlık elitlerinin geleneksel yüksek kültürünü reddeden halk, kendi kültürünü üretirken devrimci partinin aklına ve direktiflerine de ihtiyaç duymayacaktı. Bu, Lenin'in veya Lunaçarski'nin kabul edebileceği bir sanat anlayışı değildi. Nitekim Lenin 1920'lerin başında avangard sanatın ve proletkültün işçileri serseme çevirdiğinden yakınmaktadır.

Stalin'in 1928'de ilan ettiği Kültür Devrimi, sanat akımlarının "sosyalist gerçekçilik" adına denetim altına alınmasından ibaret bir kültür politikası değildir.

Gerçekte Stalin'in zihninde edebiyat ve sanatla sınırlı olmayan bir sosyal mühendislik projesi vardı. Kültür Devrimi, bir yandan yürürlükteki estetik ölçütleri ve bilimsel standartları "sağ sapma", "burjuva sözde bilim", "Menşevikleştirici idealizm" gibi bahanelerle itibarsızlaştırırken kültürel ve teknik intelijansı Stalin'e bağlı Komsomol'den devşirilen kad-

rolarla ikame etmeyi hedefliyordu. Stalin bunu proleterleştirme adımı diye adlandırırsa da, aslında proleterleşmeden çok bir tür plebleşme süreci yaşanmıştı.

Edebiyat ve sanat, Kültür Devrimi'nden payını fazlasıyla aldı. 1930'ların başında Rus Proleter Yazarlar Birliği'ne (RAPP) bağlı kimi yazarlar (Averbakh, Valentin Katayev vb.) "proletaryanın kültürel hegemonyası" ve "küçük ve sıradan insanın gerçekliği" adına avangard-dekadan sanata savaş açtılar. Valentin Katayev, 1932'de yazdığı *Zamanıdır, İleri!* (Vremya vperyod) başlıklı romanda saatlerce vardiya değiştirmeden mesai rekoru kıran işçilerin başarısını kutladı.

Sanat terminolojisinde Stalin öncesi ile Stalin dönemi arasındaki farklılaşmayı gösteren ilginç bir örnek 1929'da Tretyakov Müzesi'nde düzenlenen "Birinci Deneysel Marksist Sergi"dir. "Dejenere" bulunduğu için yasaklanan ve Stalin'in emriyle depolara kaldırılan avangard sanat eserlerinin yerine sosyalist gerçekçi sanat konmuştur.

Sosyalist gerçekçiliğin telkin ettiği "sınıfsız sanat anlayışını yıkma" gayesi, Troçki'nin sanat anlayışına giriş için doğru bir başlangıç noktası olabilir. Bu gayenin akla yatkınlığını Troçki de sorgulamış ve bambaşka bir sonuca varmıştır.

Troçki sanat ve kültür meselelerine epey kafa yormuştur, bu konuya ilişkin engin bilgisinden söz etmek gerekir. Bu alanlardaki gelişmeleri takip ettiği

gibi sosyalist fikriyata uygun olup olmadıklarına bakmadan kavramaya çalışır Troçki. Son tahlilde bütün analizleri diyalektik ve tarihsel materyalizmin ölçütleriyle, gelişim “yasa”larıyla (sosyalizmin “bilimsellik” iddiası ile) kayıtlıdır ama bu, onu bir filistenizme, hamhalat bir indirgemeciliğe götürmez. Sanat ve kültür yazılarında siyasi yaşamındaki kavgacı yanını bırakıp daha geniş açıdan bakmaya çalışır.

Troçki'nin edebiyata ilgisinin başlaması, muhalefet yazarlarının sansürden kaçmak için genellikle edebiyat eleştirilerini kullanmalarıyla olmuştu. Ancak Troçki'nin edebiyatta ilgi alanı genişledikçe edebiyat eleştirileri bir araç olmaktan çıktı. Başlı başına edebiyat eleştirmeni oldu. Marksist açıdan yaptığı eleştirilerde genellikle Marksist eleştirilerde olan dar siyasi yararcılık havası yoktu. Troçki çok okuyan biriydi, hapisler ve sürgünlerin bu okumalarda payı çoktu. Sibiry'a'da sürgünde iki yıl kalmıştı. Bu süre içinde Nietzsche, Zola, Ibsen, Hauptmann, D'Annunzio, Ruskin, Maupassant, Gogol, Herzen, Belisnky, Dobrolyubov, Uspensky, Gorki başta olmak üzere daha birçok yazarın yapıtlarını okumuştur. Troçki'nin bir edebiyat yapıtında aradığı şey o yapıtın nasıl bir sosyal itilime sahip olduğuydu.

Troçki Fransa'dayken kimi zamanlar edebiyata zaman ayırmayı ihmal etmiyordu. Louis-Ferdinand Celine (1894-1961) ve Andre Malraux (1901-1976) gibi isimlerin yapıtlarını eleştiriyordu.

Celine için şöyle diyor:

*“Aynada gördüğü kendi imgesinden o kadar iğrenmiştir ki, ellerini kanatıncaya kadar aynaya vurmuş ve kırmıştır.”*⁶⁸

Kendi karanlığı içinde boğulmaya yüz tutmuş Celine’in köklü bir değişim yaratmadan ve hiçbir gerçeğe inanmadan *Yolculuk** adlı yapıtından başka bir şey yazamayacağını düşünür. Troçki bu düşüncesinde de yanılmaz. Celine *Yolculuk* yapıtından sonra düşüşe geçer ve Nazizm’e kayar.

Andre Malraux’nun *İnsanlığın Durumu* adlı yapıtını “ucuz bir Makyavelcilik” olarak eleştirenlerden biriydi Troçki. Daha sonra bu konuda düşüncesini değiştirmiş ve New York’taki bir yayıncıya yapıtı öven bir mektup bile yazmıştı. Şöyle diyordu mektubunda Troçki:

*“Bir insanın kişisel varlığına anlam katan şey yalnızca hayatını vermeye hazır olduğu büyük, insaniüstü bir amacın olmasıdır. Felsefe ukalalıklarından uzak ve baştan sona kadar bir sanat eseri olan romandan çıkan sonuç bu.”*⁶⁹

* *Gecenin Sonuna Yolculuk*, Celine, Yapı Kredi Yayınları, Çeviren: Yiğit Bener, İstanbul 2016

Sonunda Malraux'nun "üstün insana" tapması – Troçki'ye olan sempati onu bir süre tutsa da– önce Stalinizm'e sonra da Gaulle'cülüğe doğru gitti.

Troçki "Sanat sanat içindir" tezini kabul etmiyordu. Bunun için şöyle diyordu:

*"(Sanat) kâğıttan yapılmış bir uçurtma gibi havalara çıkar ve dünyadaki bütün sorunları sisli bir umursamazlık içinde gözden kaybedebilir. Ama bu zavallı 'özgür' sanat bulutlara kadar çıksa bile yine de kuvvetli bir iple toprağa bağlıdır. İpi elinde sımsıkı tutan softadır."*⁷⁰

Troçki bir başka yerde de şöyle diyordu:

"Büyük sentez gücü olmayan edebiyat sosyal yorgunluğun belirtisidir ve geçici dönemlere özgüdür."

*Sanatçı yaratıcılığı, ne kadar gerçekçi olursa olsun, her zaman sembolist olmuş ve öyle kalmıştır... Sanatın amacı gerçekliği ampirik ayrıntılarına kadar kopya etmek değil, genel tipik yanlarını ortaya çıkararak yaşamın karmaşık içeriğine ışık tutmaktır... Sanatçının yarattığı tip –Mefisto, Faust, Hamlet, Otello gibi çok yüksek sembolik imgeleri bir yana bırakılacak olursa– geniş anlamında insan ruhunun belirli 'anlarını' sanatçı gözüyle tespit eden semboldür..."*⁷¹

Ancak Troçki, sembolistleri eleştirirken onların araçları amaç haline getirmelerinden şikâyet ediyordu. Böylece sembolü insan yaşantısının ifadesi olmaktan çıkarıp yaşamdan kaçma aracı olarak kullan-dıklarını söylüyordu.

Stalinist rejimin “burjuva safsatası” ilan ettiği Freudyen psikanaliz ile Pavlovcu refleksolojiyi karşılaştırırken Freud’un yabana atılmaması gerektiğini vurgular. Sovyetlerde daha 1920’lerin başında Freud okuluna karşı bir saldırı başlatılmıştı. Freudculuğun Marksizm’le bağdaşmayacağı iddia ediliyordu. Yalnızca Bolşevikler değildi Pavlov’un görüşünü savunan, bu görüşün tekeli kurmak isteyen akademik çevreler de onlara dahildi. Troçki, Freud ile Pavlov arasındaki farkı ilginç bir imgeyle açıklar:

“İdealistler bize ‘ruh’un dipsiz bir kuyu olduğunu söylerler. Pavlov da Freud da kuyunun dibinde fizyolojinin yattığını söylemektedirler. Pavlov bir dal-gıç gibi ta derinlere kadar iner ve kuyunun aşağıdan yukarıya doğru dikkatle inceler. Freud ise kuyunun başında durur ve dikkatli bir gözle, kuyunun içinde durmadan değişen dalgalı suların derinliklerine nüfuz etmeye ve aşağıda nelerin olup bittiğini öğrenmeye ya da kestirmeye çalışır.”⁷²

Pavlov'un kullandığı deneysel yöntemin Freud'un yöntemine göre üstünlük yanları bulunsa da, psikanalizin Marksizm'le uyuşmayacağını söylemek kaba bir tutumdur. Troçki'nin Freudculuğu savunmasına ne yazık ki kimse aldırmadı. Psikanalitik kuram üniversitelerden kaldırıldı. Troçki, Einstein'ın görelilik kuramının izafiyet teorisi üzerinde daha az durmakla birlikte daha da kuvvetle savundu. Ancak yine Stalin döneminin "kutsal" materyalizmi bu kuramı da aforoz etti. Einstein'ın itibarı Stalin'in ölümünden sonra "iade" edildi.

Troçki'nin Rus devriminin en kritik yıllarında -1922 ve 1923- *Edebiyat ve Devrim* adlı yapıtında devrimin sanatta ve insandaki etkilerini irdelemesi bu konulara verdiği önemi gösterir. *Edebiyat ve Devrim* kitabının temeli ve tartışma konusu "proleter kültürü" düşüncesinin reddedilmesidir. Troçki proleter kültüre ilişkin şöyle diyor:

"Burjuva kültür ve sanatını proleter kültür ve sanatıyla karşılaştırmak temel bir yanlışlık olur. Proleter rejimi bir geçiş dönemi olacağından, proleter kültür ve sanatı da hiçbir zaman var olmayacaktır. Proleter devrimin tarihsel anlamı ve ahlaki büyüklüğü, bir sınıf kültürü olmayacak ama ilk kez gerçek bir insanlık kültürü olacak bir kültürün temellerini atmasında yatmaktadır.

Geçiş dönemindeki sanat politikamız Devrim'in safına katılan çeşitli grupların ve sanat okullarının Devrim'in tarihsel anlamını kavramalarına yardım etmek ve Devrim'den yana ya da Devrim'e karşı olmanın kategorik ölçütünü önlerine koyduktan sonra onlara sanat alanında tam bir özbelirleme hakkı tanımaktan ibarettir.”⁷³

////////////////////

**“Kültür, ekonominin özsuyu ile beslenir;
kültürün doğabilmesi, gelişebilmesi ve
artırabilmesi için maddi bir artık zorunludur.”**

////////////////////

Troçki, entelektüel ve sanatsal kültür hakkında düşünmeyi, sosyalist bir toplumda insanın yaratıcılığı anlamında ele alırdı. İnsanların kendi kapasitelerini sosyalist bir bilinçle genişletmek görevlerinden biriydi.

Troçki, insanın kendini gerçekleştirmesi konusunda şöyle der:

“İnsan kendi duygularına hâkim olmak, içgüdülerini bilinç düzeyine yükseltmek ve saydamlaştırmak ve isteminin tellerini ‘bilinçdışı’nın en gizli bölgelerine

kadar ulaştırmak ve böylece kendini daha yüksek bir alana çıkarmak, daha yüksek bir toplumsal-biyolojik tip (isterseniz buna üstün insan diyelim) yaratmak için çaba harcayacaktır.

Geleceğin insanının doğa karşısındaki özyönetiminin sınırlarını ya da tekniğinin varacağı en yüksek noktayı kestirmek güçtür. Toplumsal yeniden kuruluş ve ruhsal-fiziksel öz-eğitim, tek ve aynı sürecin iki ayrı görünümü haline gelecektir. Bütün sanatlar, edebiyat, tiyatro, resim, müzik ve mimarlık bu süreçte estetik biçim verecektir. Daha doğrusu, komünist insanın kültürel oluşmasının ve öz-eğitimin kabuğu, yani biçimi, çağdaş sanatın bütün canlı öğelerini en yüksek noktaya kadar geliştirecektir. İnsan, öncesiyle karşılaştırılamayacak kadar güçlü, akıllı ve incelikli olacak, bedeni daha uyumlu, hareketleri daha ritmik, sesi de daha müziğe dönük olacaktır. Hayatın biçimleri daha dinamik bir dramatiklik kazanacaktır. Ortalama insan tipi, bir Aristo'nun, bir Goethe'nin, bir Marx'ın düzeyine çıkacak ve bunun da ötesinde yeni tepeler yükselecektir.”⁷⁴

İçinde bulunduğumuz zaman ve kültürde uçuk bir ütopya gibi görünen bu isteklerin aynı zamanda ne kadar insanca ve içten olduğunu kim inkâr edebilir ki!

Troçki, burjuva sanatı ile proleter sanat arasında ayrım yapmayıp burjuva edebiyatının proleter kesimde nasıl bir etki yaratacağı üzerine şunları söyler:

“Burjuva edebiyatının, sınıf dayanışması içinde bir çatlak yaratabileceğini düşünmek, safdillik olur. Shakespeare’in, Goethe’nin, Puşkin’in ya da Dostoyevski’nin işçiye vereceği şey, insan kişiliği, tutkuları, duyguları üstüne daha karmaşık ve çok yönlü bir görüş, insanın ruhsal güçlerinin, bilinçaltının vb. daha derin bir algılanışı olacaktır. Son çözümlemede, işçi daha zenginleşecektir. Başlangıçta Gorki, serserinin bireyci romantizmiyle doluydu. Yine de 1905’in hemen öncesinde proletaryada bir ilkbahar devrimciliğini besleyebildi, çünkü bireyselliğinin uyanmasına yardım ettiği sınıf, bir kez bireyselliği ortaya çıktıktan sonra başka uyanan bireyselliklerle bağlantı arayan bir sınıftı. Proletarya sanatsal besin ve eğitime gereksinmektedir ama bu proletaryanın, geçmiş ve gelecek sanatçıların kendi modellerine ve kendi imgelerine uygun olarak istedikleri gibi yoğurabilecekleri bir çamur olduğu demek değildir.”⁷⁵

Troçki edebiyatta sahte devrimcilerin kendini beğenmişliğine karşı savaş açmıştı. Tüm sanat ve edebiyat akımlarına söz ve yazı özgürlüğü tanınması

gerektiğini savunuyordu. Bu özgürlüğün karşıdevrimci amaçlar için kullanılmadığı sürece elbette. Troçki'nin edebiyat ve sanatta açtığı bu yolu Isaac Deutscher *Silahsız Sosyalist Troçki* adlı yapıtında şöyle anlatıyor:

“Sanatta ve edebiyatta yeni isyancı akımlar ortaya çıkmıştı. Normal zamanlarda bu gibi akımların getireceği yenilikler ve yerleşmiş sanat otoritelerine karşı girişeceği saldırılar herkesin merakını çekebilir ve oldukça dar birtakım çevrelerde fırtınalar yaratabilirdi. Böylece eskiden birçok akımın yaptığı gibi, siyasi havayı fazla karıştırmadan kendilerine yol açabilir, kendilerini tanıtabilirlerdi. Ama o günkü durum başka olduğu için sanatçı çevrelerin aralarındaki çekememezlikler ve çatışmalar normal sınırları aşıyordu. Meydana çıkan yeni akımlar kendilerine muazzam bir siyasi önem veriyor, kendilerini devrimin öncüleri gibi gösteriyor ve eski akımları, hem sanat bakımından günü geçmiş olmakla hem de sosyal açıdan gericilikle suçluyorlar ve bu akımları gözden düşürmeye çalışıyorlardı.”⁷⁶

Devrimle birlikte ülkede yaratılmak istenen “proleter kültürü” ve “proleter edebiyatı” söz konusuydu. Bunlara kısaca “proletkult” adı verilmişti. Lenin de Troçki de proletkulte şiddetle karşıydılar. Lenin

ve Troçki içsavaştan sonra ele aldıkları birinci konu olan eğitimde hoşgörüyü tavsiye ediyorlardı.

Söz konusu sanat akımlardan biri de fütürizmdi. Fütüristler geçmişle tüm bağlarını koparmak istiyor ve sanatla teknoloji arasında bir bağlantı olduğunu iddia ediyorlardı. Kendilerini de Bolşevik sayıyorlardı. Troçki bu eğilimi, Rusya’da geriliğin bir yansıması sayıyordu.

Rus fütüristleri, örneğin, kendilerini sanatsal öncü (avangard) olarak sunarken geçmişten radikal bir kopuşu savunuyorlardı. “Puşkin, Dostoyevski ve Tolstoy ve diğerlerini modernite gemisinden denize atın!” sloganı fütüristlerin en ünlü sloganlarından.

Troçki, fütüristlerin burjuvaziyi altüst etme gayesi güden hamlelerinin özünde “entelektüellerin kendi kapalı dünyalarından” kaçamadığının bir kanıtı olduğunda ısrarcıydı. Troçki’ye göre, komünistler toplumsal içeriği devrimcileştirirken, fütüristler sadece sanatsal biçimi devrimcileştiriyordu.

Troçki, fütürizm için şöyle söylüyor:

“Fütürizm de, hiç kuşkusuz eski edebiyattan çıkan bir çizgidir. Bununla birlikte, Rus fütürizmi eski edebiyatın çerçevesi içinde tam gelişimine ulaşamamış ve değerinin resmen kabul edilmesini sağlayacak olan burjuva dönüşümünü geçirememiştir.”⁷⁷

~~~~~

“Bilimsel düşüncenin ulusal ölçüde ilerlemesi ve yeni bir sanatın gelişmesi, tarihsel tohumun sadece bir bitki verdiğini değil ama çiçek de açabildiğini gösterecektir.”

~~~~~

Savaş ve devrim sonrası tüm yeni edebiyat okullarının tıpkı fütürizm gibi bohem durumlarını sürdürdüklerini söyleyen Troçki, buradan bir devrimci sanatın çıkamayacağını belirtir.

Fütürizm için sözlerini şöyle sürdürüyor Troçki:

“Fütürizmin geçmişi abartmalı yadsımasında, proleter devrimciliği değil, bir bohem nihilizmi vardır. Biz Marksistler geleneklerle yaşarız ama bundan ötürü de devrimciliğimizden bir şey yitirmiş olmayız. İlk devrimimizden önce bile Paris Komünü’nün geleneklerini geliştirmiş ve onlarla beslenmişizdir. Daha sonra 1905 Devrimi’nin geleneği bunlara eklenmiş ve biz de bunlarla zenginleşmiş ve ikinci devrimi bunlarla hazırlamışızdır. Daha da geriye giderek, Komün’ü 1848 Temmuz günleriyle ve Büyük Fransız Devrimi’yle birleştirmişizdir. Teori alanında da kendimizi, Marx aracılığıyla Hegel’e ve İngiliz klasik ekonomi politiğine dayadık.”⁷⁸

Önceki devrimleri düşünerek Troçki “*Biz teorik olarak yadsıdığımız ve pratik olarak da temellerini yıktığımız bir dünyadan, bir gelenek ve bir düş, bir tasarı olarak zaten tanıdığımız bir dünyaya girdik*”⁷⁹ diyerek, bir devrimci komünistle, devrimci bir biçim yenileştiricisi fütürist arasındaki psikolojik tip bağdaşmazlığını buna bağlar.

Troçki bu geleneğin ve öngörünün yenilenmesinin önemine dair tutkulu bir inanç besledi. Tam da bu yüzden *Edebiyat ve Devrim* ikinci önemli işlevini yerine getirdi – geleceğin devrimci toplumu için ilham veren bir yönerge sunmak.

Troçki’nin kitabı ütöpik bir program. Sanatın ve edebiyatın, insanların tam kapasitelerine ulaşabileceği bir toplum yaratmaya nasıl yardım edebileceğine dair bir çalışma.

Sonuçta, Sovyet Rusya’ya Jdanov ve Stalin’in sosyalist gerçekçiliği hâkim oldu ve bu türlü gerçekçilik Komintern’e bağlı komünist partilerde de taraftar bularak uluslararası bir ekol haline geldi. Resmi sosyalizmin sanat söylemini temsil eden bu ekolün akıbeti Sovyet rejimiyle birlikte tarihe karışmak olurken Troçki’nin sanatla ilgili görüşleri temel meselelerde ufuk açıcı olma niteliğini koruyor.

Sosyalizmi yeni baştan tarif etmek gerekecekse burada Troçki’nin kültür alanındaki görüşleri temel

alınabilecek niteliktedir. Bir sanat yapıtında biçim ve içerik özelliklerini şöyle örneklendiriyor:

“Köln Katedrali’nin mimari şeması, tabanın ve kemerlerinin yüksekliğinin ölçülmesiyle, orta kısmının üç boyutunun belirlenmesiyle, sütunlarının yerlerinin ve boyutlarının saptanmasıyla vb. elde edilir. Ama bir ortaçağ kentinin nasıl olduğunu ya da ortaçağda Katolik Kilisesi’nin ne demek olduğunu bilmeden Köln Katedrali hiçbir zaman anlaşılmayacaktır. Sanatı hayattan kurtarma, onu kendine yeterli bir zanaat haline getirme çabası, sanatı cansızlaştırır ve öldürür. Böyle bir çabaya gerek duyulması bile düşünsel gerilemenin şaşmaz bir belirtisidir.”⁸⁰

Troçki yukarıdaki aynı yapıtında Marksizm’in sanatı ve dünyayı açıklaması konusunda şunları söyler:

“Sanat gereksinmesinin ekonomik koşullar tarafından yaratılmadığı tartışmasız doğrudur. Ama besin gereksinmesi de ekonomi tarafından yaratılmamıştır. Tersine besin ve sıcaklık gereksinmesi ekonomiyi yaratmıştır. Bir sanat yapıtının kabul edilmesi ya da yadsınmasına, her zaman Marksizm’in ilkelerine dayanarak karar verilemeyeceği kesinlikle doğrudur. Bir sanat yapıtı her şeyden önce

*kendi yasasıyla, yani sanatın yasasıyla değerlendiril-
melidir. Ama sanatta belli bir eğilimin neden tarihin
belli bir döneminde ortaya çıktığını, yani, kimin bir
başka sanat biçimi için değil de o sanat biçimi için
bir talep yarattığını ve neden yarattığını da ancak
Marksizm açıklayabilmektedir.*'⁸¹

Troçki, yalnızca sanatın neden Marksizm'le açık-
lanması gerektiğinin değil dünyayı ve yaşamımızı da
neden Marksizm'le açıklamak gerektiğinin altını çı-
zer. Her yükselen sınıfın, bir öncekinin omuzlarına
basarak yükseldiğini ifade eden Troçki bu süreklili-
ğin diyalektik olması gerektiğini belirtir.

Troçki aynı zamanda iktidar mücadelesinin dev-
rimin "ruhu" için verilen bir mücadele olduğuna ve
kültürel sorunların da ruhsal emeğin önemli bir yanı
olduğuna inanıyordu.

Sovyetler Birliği'ndeki ekonomik durumdan do-
layı Troçki, *Edebiyat ve Devrim*'de estetik sorunları-
nı ciddiye alıyordu. Troçki Rus toplumu ekonomik
düzene kavuşsa bile, bunun onu sosyalist yapmaya
yetmeyeceğini düşünüyordu.

*"Her toplumsal çağın hayatıyet ve öneminin test
edildiği yer, sanatsal gelişimdir"* diye sözlerine ekler-
ken, edebi ve kültürel eleştirinin yararlı bir teşhis ara-
cı olabileceğini iddia ediyordu.

Edebiyat ve Devrim iki önemli görevi yerine getiriyor. Birincisi, yeni doğmuş sosyalist toplumun ne kadar sağlıklı olduğuna dair bir sağlama yapıyor.

Devrimin sanata yansıması üzerine Troçki şunları yazmıştır:

*“Devrim, sanatçının onu dışsal bir felaket, dışsal bir patlama olarak görmeyi bıraktığı ölçüde ve yeni-eski şairlerin ve sanatçıların Devrim’in yaşayan bir dokusu haline geldikleri ve Devrim’e dışarıdan değil içerden baktıkları ölçüde, bugün için kısmi de olsa sanatta yansımasını bulacaktır.”*⁸²

Troçki, sanatın toplumsal bağımlılığını dikkate alan Marksist anlayışın sanatı boyunduruk altına almadığının altını çizerken şöyle örneklendirir:

*“Sadece işçi yi anlatan sanatı yeni ve devrimci olarak kabul ettiğimiz yolundaki görüş ve gerçeğe uygun değildir ve şairlerden de bir fabrika bacasını ya da sermayeye karşı ayaklanmayı dile getirmelerini istediğimizi söylemek saçmalık olur!”*⁸³

Marksist edebiyat anlayışına göre genelleştirilip kalıplaşmış bu gibi saçmalıklar olduysa da gerçek bu

değildir. Ancak, Troçki'nin iddiasının aksine kimi yorulmak bilmeyen işçilerin saatlerce çalışmaları'nın yüceltildiği kimi yapıtlar daha sonraki yıllarda görüldü. Bu yüzden de Marksist edebiyat anlayışı kimi çevrelerce çarpıtılmış olarak günümüze kadar geldi.

*“Proletarya sanatta, kendi içinde henüz biçimlenmeye başlamış olan ve bu biçimlenişte sanattan da yardım bekleyen o yeni ruhsal görüş açısının anlatımını bulmak ister. Bu bir devlet emri değil, tarihsel bir istektir. Gücünü de tarihsel zorunluluğun nesnelliğinden almaktadır. Bunu ne görmezden gelebilirsiniz ne de etkisinden kaçabilirsiniz.”*⁸⁴

Proletarya sanatının sosyalizm düzeninin tam uygulamaya geçmesiyle ancak bir atılım yapabileceğini şöyle bir örnek üzerinden verir:

“İnsanın gündelik ekmeğinin peşinde koşmanın daraltıcı ve körletici tasasından kurtulduğu, ortak lokantaların herkesin beğenisine göre besleyici, iştah açıcı ve temiz yemekleri hazırladığı, toplu çamaşırhanelerin herkesin çamaşırlarını tertemiz yıkadığı, çocukların, bütün çocukların iyi beslendiği, sağlıklı ve neşeli olduğu, güneş ışığını, temiz havayı albümini

özümledikleri gibi bilimi de özümledikleri bir toplumda elektriğin ve radyonun bugünkü gibi zanaat olmadığı ve bir merkezi düğmeye basıldığı anda tükenmez süper-güç kaynaklarından aktığı bir toplumda, artık 'yararsız ağızların' bulunmadığı, insanın özgürleşmiş bencilliğinin 'Dev bir güçtür bu!' bütünüyle evrenin anlaşılmasına, dönüştürülmesine ve geliştirilmesine yöneldiği bir toplumda kültürel gelişme tarihinde eşine rastlanmadık bir dinamik gösterecektir.'⁸⁵

Proletarya ne yazık ki Troçki'nin öngörüsündeki kadar sanatta gelişimini tamamlayacak zamanı bulamadı. Dar bir kesimle sınırlanmak zorunda kaldı. Günümüzde ütopya gibi gelen bu yorumların bir gün gerçekleşmeyeceğini kim bilebilir?

Troçki savunduğu edebiyat düşünceleriyle parti ileri gelenlerince, burjuva kültürünün dümen suyundan gitmekle suçlandığında onlara şu yanıtı verdi:

"Sanat kendi yolunu bulmalıdır... Marksizm yöntemleri sanatın yöntemleri değildir. Parti işçi sınıfının liderliğini yapar; ama tüm tarihsel akışın liderliğini yapmaz. Partinin doğrudan doğruya ve kesin olarak önderlik etmesi gereken alanlar vardır ve partinin ancak işbirliği teklif edebileceği alanlar vardır.

Ve en son olarak da partinin yalnızca doğrultusunda gideceği, at başı beraber olmaya çalışacağı alanlar vardır. Sanat alanı partinin komuta edeceği alanlardan değildir."⁸⁶

Isaac Deutscher yukarıdaki yapıtında edebiyatta ve sanatta gerçekçiliğin önemini şöyle anlatıyor:

"Edebiyat gerçekçi olmalı deniyordu. Bu görüş geniş felsefe anlamında doğrudur: Çağımızın sanatı sosyal gerçeğin derinliğine inmedikçe yükselemezdi. Ama gerçekliği daha dar anlamında, bir edebiyat akımı olarak ele almak ve tutmak çok saçmaydı. Sonra bu edebiyat akımının elbette 'ilerici' olacağı da doğru değildi; gerçekçilik yalnız başına ne devrimci ne de gericiydi. Rusya'da gerçekçiliğin altın çağı aristokrat edebiyat dönemine rastlamıştı."⁸⁷

Edebiyat ve Devrim'de Troçki, sanatın inşasının altında yatan toplumsal güçlere ne denli duyarlı olduğunu kanıtlamakla kalmamış Rus devriminin en ince şairlerinden biri olduğunu da bize göstermiştir.

1938 sonbaharında Troçki'nin *Partisan Review*'e yazdığı mektuptan alınan bölüm edebiyata ilişkin düşüncelerini bir kez daha ortaya koyar:

“İnsanoğlu sanatta sınıflı toplumun kendisine vermediği uyumu ve tam bir var olma ihtiyacını ifade eder. Gerçek bir sanat eserinde gerçekliğe karşı bilinçli ya da bilinçsiz, aktif ya da pasif, iyimser ya da karamsar bir protesto bulunmasının nedeni budur... Çökmekte olan kapitalizm, bir yere kadar çağımızın ihtiyaçlarını, sanat akımlarının gelişmesi için gerekli koşulların en azını bile sağlamaktan âcizdir. Her yeni kelimeden boş-inansal olarak dehşete kapılmaktadır. Ezilen halk yığınları kendi hayatlarını yaşamaktadırlar. Bohem artist çevresi ise kendi içine kapanmıştır... Son yılların kübizm, fütürizm, Dadaizm, sürrealizm gibi sanatçı okulları olgunluğa erişmeden birbirini kovalamaktadır... Bu açmazdan yalnızca sanat yoluyla çıkmaya imkân yoktur. Tüm bir uygarlığın bunalımıdır bu... Çağdaş uygarlık kendisini yeni baştan kurmazsa, sanat da, tıpkı Yunan sanatının esir uygarlığının yıkıntıları altında yok olduğu gibi, mahvolup gidecektir... Bu bakımdan sanatın görevini çağımızda sanatın devrime karşı tutumu belirlemektedir...”⁸⁸

‘Resmi Sovyet’ resim sanatına ‘sosyalist gerçeklik’ adını veriyor; bu ad ancak bir sanat dairesinin başında bulunan bir bürokrat tarafından icat edilmiş olabilir. Gerçekçilik geçen yüzyılın üçüncü çeyreğinde doğanın bir fotoğraf gibi resmini yapmak demekti; bunun ‘sosyalist’i ise, fotoğraf oyunlarını kullanarak olmamış olayların resimlerini yapmaktan ibarettir. Kalem, fırça

ya da şövale ile silahlandırılmış memurların, tabancalı memurların gözcülüğü altında yazdıkları şiirleri, romanları ya da yaptıkları resimleri ve heykelleri bir insanın midesi bulanmadan ya da dehşete kapılmadan okumasına ya da seyretmesine imkân yoktur. Bunların hepsinde, dehanın ya da büyüklüğün zerresi bile bulunmayan 'büyük dâhi lider' göklere çıkarılmaktadır. Stalin döneminin sanatı proleter devriminin ne kadar derin çukurlara düştüğünün en belirgin ifadesidir."⁸⁹

Troçki'ye göre sanatın devrimin müttefiki olabilmesi için; sanat, kültür ve politikanın bir bakış açısına gereksinimi vardır. İnsanlık gelişimini böylece sürdürür. Gerçek bir devrimci parti, sanata yol göstermeyi bile düşünmez. Kaba ve cahil bir iktidar ancak sanatı baskı altına almaya çalışarak isteklerini yaptırmaya çalışır.

-V-

Troçki ve Ahlak

Marksizm ve pragmatizmin önde gelen sözcüleri arasındaki “Amaç aracı haklı kılar mı?” tartışması, bu iki felsefi düşüncenin, toplumsal ve siyasi faaliyetlerin ahlaki yönleri üzerine girdikleri ender hesaplaşmalarından biridir.

Bu sonuçlanmamış tartışma hiçbir zaman önemini kaybetmediği gibi Marksistlerin ve liberallerin devamlı dikkatini çekmiştir.

Troçki’ye göre ahlak meselesinde objektif ölçüt, sınıf mücadelesidir. Ahlak, sınıf mücadelesinin ideolojik bir fonksiyonudur.

Troçki, sınıf mücadelesine ilişkin şöyle diyor:

“İnsanlığın evrimini ne genel oy, ne ‘kan ve şeref, ne de Hz. Meryem’in arılığı dogması açıklar. Tarihsel

süreç öncelikle sınıf mücadelesi anlamına gelir; dahası, farklı amaçlar için farklı sınıflar bazı durumlarda benzer araçlar kullanabilirler. Gerçekten başka tür-lüsü de olamaz. Savaşta ordular her zaman az çok simetrik-tir. Savaş yöntemlerinde ortak hiçbir şey ol-masaydı, birbirlerine ok fırlatmazlardı.”⁹⁰

Proletarya ve burjuvazi arasındaki farkın nasıl bir tarihten süzülüp bugüne geldiğini bilmeyen birinin sınıf mücadelesini anlamasını bekleyemeyiz. Bu yüz-den böyle birinin proletarya ve burjuvazi arasında-ki savaşta her iki kesime de aynı uzaklıkta durur. Bu durumu kişinin kendisine ve tarihine yabancılaşması olarak görebiliriz.

Troçki, burjuvazi ahlakı hakkında ise şöyle diyor:

“Sınıf bilincinin tamlığı ve taviz vermezliği bakı-mından proletaryayı sollayan burjuvazinin kendi ah-lak felsefesini sömürülen kitlelere dayatmaya hayati bir çıkarı vardır. Burjuva kateşizminin somut normla-rının din, felsefe veya şu ‘aklselim’ tabir edilen melez şeyin güdümündeki ahlaki soyutlamaları altında giz-lenmelerinin asıl sebebi budur. Soyut normlara başvu-ru alakasız bir felsefi hata değil, sınıf aldatmacası me-kaniğinde gerekli bir unsurdur. Binlerce yıllık geleneği bağırında taşıyan bu aldatmacanın açığa vurulması proleter devrimcinin birincil görevidir.”⁹¹

Troçki, burjuvazinin kendi çıkarları için uyguladığı ahlakın bir aldatmaca olduğunu ortaya koyarken, bu durumla mücadele etmesi gereken tarafın da proletarya olduğunu söyler.

Rusya’da Lenin’den sonra Stalin’in iktidarı almasıyla devrimin nasıl gericiliğe doğru ilerlediğini Stalinizm’le açıklıyor Troçki:

“Rusya tarihteki en büyük adımı attı: Ülkenin en ilerici güçlerinin içinde ifadesini bulduğu bir adım. Şimdi bugünkü gericilikte, gericiliğin başarısı tıpkı devrimin başarısı kadar büyük. Geri kalmışlık öcünü alıyor. Stalinizm bu gericiliği cisimleştiriyor. Bununla beraber, eski Rus tarihinin yeni toplumsal temeller üzerindeki barbarizmi tarihte daha önce görülmedik ölçüde kendini ikiyüzlülük içinde gizlemek zorunda bıraktığından daha iğrenç gözükmektedir.”⁹²

Troçki, Stalinizm üzerine sözlerini şöyle sürdürüyor:

“Tarihsel bir gerçek olan Stalinist kirlilik demokrasinin karşısında geriliyor: Tarih-üstü bir soyutlama. Ama demokrasi de içi kirlilikle dolu bir tarihe sahip. Sovyet bürokrasisini nitelendirmek için ‘Thermidor’ ve ‘Bonapartizm’ terimlerini burjuva demokrasisinin tarihinden ödünç aldık – geri zekâlı liberal doktrinler bunu öğrensinler. Demokrasi dünyaya hiç

de demokratik yollarla gelmedi. Yalnızca vülger bir anlayış Bonapartizm'in Jakobenizm'in 'doğal ürünü' demokrasiyi ihlal etmenin tarihsel cezası olduğu temasını sakız gibi çiğneyerek kendini tatmin edebilir. Jokobenler feodalizmin hakkından gelmeselerdi, burjuva demokrasisini akla getirmek bile imkânsız olurdu. Jakobenizm, Thermidor, Bonapartizm gibi somut tarihsel aşamaları idealize edilmiş 'demokrasi' soyutlamasıyla karşı karşıya getirmek doğum sancılarıyla doğmuş çocuğu karşılaştırmak kadar kısırdır."⁹³

Tarihsel sürece nesnel bir gözle bakarak Troçki, demokrasinin tarih sahnesine çıkışından söz ederek devrimin ortaya çıkışını savunmuştur. Burjuva demokrasisinin hiç de demokratik bir yolla gelmediğinin altını çizerken, feodalizmin ezilmeseydi demokrasinin gelemeyeceğini belirtiyor.

Ekim Devrimi'nin ayrıcalıkları yıktığını, toplumsal eşitsizliğe karşı savaş açtığını, bürokrasiyi ezilenlerin özyönetimiyle değiştirdiğini, gizli diplomasiyi kaldırdığını, tüm toplumsal ilişkileri tümüyle saydam kılmaya gayret ettiğini belirten Troçki, Stalinizm'in gelip bunları darmadağın ettiğini söylüyor:

"Stalinizm ise, ayrıcalığın en saldırgan biçimlerini geri getirdi, eşitsizliği kışkırtıcı bir nitelikte bezedi, kitlesel öz-faaliyeti polis mutlakıyeti altında ezdi, idareyi

Kremlin oligarşisinin tekeline dönüştürdü ve iktidar fetişizmini mutlak monarşinin bile hayal edemeyeceği biçimlerde yeniden yeşertti.

Bütün biçimlerdeki toplumsal gericilik gerçek amaçlarını gizlemek zorundadır. Devrimden gericiliğe geçiş ne denli keskinse, gericilik de o denli devrimin geleneklerine bağlı kalır, yani kitlelerden korkusu o denli büyük olur, devrimin temsilcilerine karşı mücadele o denli yalana ve kumpasa başvurmak zorunda kalır. Stalinist kumpaslar Bolşevik ‘ahlakdışılık’ın bir ürünü değildir; hayır, tarihteki tüm diğer olaylar gibi, bunlar da somut toplumsal mücadelenin ürünüdür, her ne kadar bunların en haince ve haşincesi de olsa: Yeni bir aristokrasinin kendisini iktidara getiren kitlelere karşı mücadelesi.”⁹⁴

Troçki, Stalinizm hakkındaki “gerici” ve “ahlaksız” şeklindeki değerlendirmeleri yaparken, bu durumu, Bolşeviklerin ahlakıyla özdeşleştirmedini özellikle vurgular. Devrimi yapan Bolşevik Partisi, Troçkistlere göre Lenin’den sonra eriyip gittiği için Troçki’nin, Bolşevikleri Stalinistlerden ayrı tuttuğunu görüyoruz. Troçki Stalinistleri “Bolşevik” yani devrimci ve sosyalist saymıyor:

“Bir devrimci Marksist tarihsel misyonuna burjuva kamuoyundan ve onun proletarya içindeki agentelerinden ahlaken kopmadan girişemez. Bunun için

mitinglerde ağzını büyük büyük açmaktan ve ‘Kahrolsun Hitler!’, ‘Kahrolsun Franco!’ diye bağırmaktan daha nitelikli bir ahlaki cesaret gerekir. İşte Bolşeviklerin yalnız büyük değil, aynı zamanda küçük burjuvazinin de tutucu ahlak felsefesinden olan bu kararlı, tümüyle bilinçli, sarsılmaz kopuşudur demokratik lafazanları, salon peygamberlerini ve lobici kahramanları ölümüne dehşete düşüren. Onların Bolşeviklerin ‘ahlakdışılığı’ konusundaki sızlanmalarının kaynağı budur.”⁹⁵

Troçki’ye göre; bir Marksist’in ikiyüzlü burjuva ahlakından da kopması gerekir. Burjuva kendi ahlakını genellikle “genel geçer” ahlakla özdeşleştirdiğinden devrimci bir Marksist’in ahlakından endişe duyar. Bolşevik Partisi’nin gericilik tarafından ele geçirilişine ilişkin Troçki’nin son sözlerini ele alalım:

“Diyalektikçi Goethe, ‘Doğan her şey yok olmaya bedel’ der. Yine de Bolşevik Partisi’nin yok oluşu – dünya gericiliğinde bir dönemeç – onun dünya-tarihsel önemini eksiltmez. Devrimci yükseliş dönemindeki yani proleter öncüyü temsil ettiği dönemde tarihteki en dürüst partiydi. Kuşkusuz becerebildiği ölçüde sınıf düşmanlarını atlatırdı; diğer yandan emekçilere gerçeği, tüm gerçeği ve sadece gerçeği söylerdi. Yalnızca bu sayede daha önce dünyada hiçbir partinin ulaşmadığı derecede emekçilerin güvenini kazanmıştı.”⁹⁶

Günümüzde okuduğumuz bu sözlerin ne kadar ütöpik görüldüğü gerçektir. Ancak bu durumun tarihsel gerçekliğinden de şüpheye düşecek değiliz. Umut her zaman kazanır deyip insanlığın geleceği için üstümüze düşenleri yapmalıyız. Ya da sürekli şikâyet edip melankolik bir yaşamı yeğleyebiliriz. Seçim herkesin kendisinin.

Troçki'nin ahlaka ilişkin üzerinde durduğu konulardan biri de "amaç ve araçların diyalektik karşılıklı bağımlılığı" dır. Bunu da şöyle açıklar:

*"Bir araç ancak amacıyla haklı gösterilebilir. Ama amacın da kendisinin haklılığının gösterilmesi gerekir. Proletaryanın tarihsel çıkarlarını ifade eden Marksist bakış açısından amaç ancak insanlığın doğa üzerindeki gücünü artırmaya ve insanın insan üzerindeki iktidarını yıkmaya yararsa haklı görülür."*⁹⁷

Yukarıdaki sözlerden de anlaşıldığı üzere aracın haklılığı amaca bağlıdır. Burjuva toplumunda genel olarak olduğu gibi kişisel çıkar ve amaçlar söz konusu değildir. Sonuçta insanlığın gelişimine katkısı olacak olan amaçlar buna uygun araçlardır söz konusu olan. Troçki, bu açıklamasının kimi gelişimini tamamlamamış kişilerin *"Buradan bu amaca varmak için her yol mubahtır sonucunu mu çıkartacağız?"* sorusunu şöyle yanıtlıyor:

“Gerçekten insanlığın özgürleşmesine götüren şey mubahtır diyeceğiz. Bu amaç ancak devrimle gerçekleşebileceğinden, proletaryanın özgürleştirici ahlakı zorunlu olarak devrimci bir karakteri haizdir.”⁹⁸

Bu kez ahlakçının itirazını ısrarla şöyle ortaya koyduğunu söyler Troçki:

“Kapitalistlere karşı sınıf savaşında tüm yollar; yalan, düzmece, ihanet, cinayet vs. mubah anlamına mı geliyor?”⁹⁹

Troçki, yine yılmadan bu itiraza da gereken karşılığı verir:

“Mubah ve zorunlu olan araçlar ancak ve ancak proletaryayı birleştiren, proleterlerin kalbini baskıya karşı uzlaşmaz bir düşmanlıkla dolduran, onlara resmi ahlakı ve onun demokratik borazanlarını saymayı öğreten, onlara tarihsel misyonlarının bilincini aşılayan, mücadelede cesaretlerini ve kendini feda etme ruhunu artıran araçlardır.”¹⁰⁰

Troçki bu açıklamasıyla, her yolun mubah olmadığını söyler. Amaca giden yolların haklılığını

savunurken, devrimci amacın; işçi sınıfının hiçbir sınıf altında ezilmeden onların mutluluğu için çalışmayı anlamak gerektiğinin altını çizer.

Sonuç olarak Troçki amaç ve araç diyalektiği için şunları söyler:

“Diyalektik materyalizm araçlarla amaç arasında ikilik görmez. Amaç doğal olarak tarihsel hareketten ileri gelir. Organik olarak araçlar amaca tabidir. Doğrudan amaç bir sonraki amacın aracı haline gelir.”¹⁰¹

Rusya’nın devrimi yapan üç liderinden biri olan Lev Troçki, yaşamıyla ve kuramlarıyla bir bir çığır açmıştır. Zamanında anlaşılmadığını düşünse de gelecek kuşaklar için her zaman umutluydu Troçki, bu umut insanlığı ve geleceği ileri götürecektir.

“Modern toplumun kaderini iki sınıf elinde tutuyor: Emperyalist burjuvazi ve proletarya. Burjuvazinin son kaynağı da kapitalist mülkiyet için mücadelede kendini her türlü sınırlamadan kurtaracak şekilde, toplumsal ve tarihsel ölçütleri biyolojik ve zoolojik standartlarla değiştiren faşizmdir. Uygarlık ancak sosyalist devrimle kurtulabilir. Bu dönüşümü sağlamak için, proletaryanın ihtiyaç duyduğu şey güç, kararlılık, yılmazlık, tutku ve acımasızlıktır.

Hepsinden önemlisi de dinin, 'demokrasi'nin ve aşkın ahlakın –düşman tarafından kendisini evcilleştirmek ve köleleştirmek için ortaya atılan manevi zincirler– kurgularından tümüyle bağımsızlaşmaktadır. Sadece emperyalist hayvansallığı tam ve nihai olarak devirmeye yarayan şey ahlakidir, başkası değil. Devrimin selameti, işte en yüce kanun."¹⁰²

NOTLAR

1. Lev Troçki, *Hayatım*, Yazın Yayıncılık, İstanbul, Ekim 1999, s. 12
2. *Age*. s. 15
3. *Age*. s. 29
4. *Age*. s. 114
5. Lev Troçki, *Gündelik Hayatın Sorunları*, Yazın Yayıncılık, İstanbul, Mayıs 2000, s. 125
6. Isaac Deutscher, *Silahlı Sosyalist*, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul 1969, s. 39
7. Lev Troçki, *1905*, Tarih Bilinci Yayınevi, İstanbul 2004, s. 89
8. Lev Troçki, *Hayatım*, Yazın Yayıncılık, İstanbul, Ekim 1999, s. 203
9. Lev Troçki, *Sürekli Devrim-Sonuçlar ve Olasılıklar*, Yazın Yay., 2007, s. 65-66.

10. Lev Troçki, *Hayatım*, Yazın Yayıncılık, İstanbul, Ekim 1999, s. 188
11. Isaac Deutscher, *Silahlı Sosyalist*, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul 1969, s. 146
12. *Age*. s. 182
13. *Age*. s. 182-183
14. *Age*. s. 195
15. *Age*. s. 201-202
16. Lev Troçki, *Balkan Savaşları*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012
17. Isaac Deutscher, *Silahlı Sosyalist*, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul 1969, s. 278
18. Lev Troçki, *Hayatım*, Yazın Yayıncılık, İstanbul, Ekim 1999
19. Isaac Deutscher, *Silahlı Sosyalist*, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul 1969, s. 340-341
20. Lev Troçki, *Hayatım*, Yazın Yayıncılık, İstanbul, Ekim 1999, s. 356
21. Lev Troçki, *Sürgün Günlüğü*, Yazın Yayıncılık, İstanbul 1958
22. Lev Troçki, *Hayatım*, Yazın Yayıncılık, İstanbul, Ekim 1999
23. *Age*.
24. *Kapital*'in önsözünden

25. Tony Cliff, *Troçki, Ekim'e Doğru (1879-1917)*, Marx21 Yayınları, İstanbul 2013, s. 148-9
26. Lev Troçki, *Sonuçlar ve Olasılıklar*, Kardelen Yayınları, İstanbul, Mart 1990, s. 48
27. Troçki'nin *Rus Devriminin Tarihi* adlı eseri için kaleme aldığı 2 No.lu ek
28. Age.
29. Age.
30. Aktaran: Tony Cliff (Makale 1963'te *International Socialism* dergisinde yayımlandı.)
31. Age.
32. Age.
33. Aktaran: "Troçki'nin Teorisi İyi, Pratiği ve Örgütçülüğü Kötü müydü?", Sinan Karasu, *Sol Defter*, 17 Şubat 2013 – İşçi Gündemi/Teorik Tartışmalar
34. Lenin, "Sovyet Hükümetinin Başarıları ve Zorlukları", 17 Nisan 1919, *Bolşevikler ve Proletarya Diktatörlüğü* içinde, Agora Kitaplığı, 2010, s. 85.
35. Lev Troçki, *Hayatım*, Yazın Yayıncılık, İstanbul, Ekim 1999, s. 471
36. Lenin, *Bolşevikler ve Proletarya Diktatörlüğü*, Agora Kitaplığı, 2010, s. 86.

37. Aktaran: “Troçki’nin Teorisi İyi, Pratiği ve Örgütçülüğü Kötü müydü?”, Sinan Karasu, *Sol Defter*, 17 Şubat 2013 – İşçi Gündemi/Teorik Tartışmalar

38. Lev Troçki, *Hayatım*, Yazın Yayıncılık, İstanbul, Ekim 1999, s. 436

39. Age.

40. <https://www.wsws.org/en/articles/2015/06/03/kot3-j03.html>

41. Lev Troçki, *Hayatım*, Yazın Yayıncılık, İstanbul, Ekim 1999, s. 199

42. Age.

43. John Reed, *Dünyayı Sarsan On Gün*, Yordam Kitap, İstanbul 2015

44. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, Cilt: 3

45. Isaac Deutscher, *Silahsız Sosyalist Troçki*, Alfa Yayınları, İstanbul, Mart 2017, s. 83

46. Tony Cliff, *Troçki, Devrimin Kılıcı (1917-1923)*, Marx21 Yayınları, İstanbul 2013, s. 202

47. Isaac Deutscher, *Silahsız Sosyalist Troçki*, Alfa Yayınları, İstanbul, Mart 2017, s. 354

48. <https://www.gazetenisan.net/2013/08/bir-isci-sinifi-kahramani-lev-trocki>

49. Isaac Deutscher, *Silahsız Sosyalist Troçki*, Alfa Yayınları, İstanbul, Mart 2017, s. 102
50. *Age*. s. 103
51. *Age*. s. 545
52. *Age*. s. 547
53. Lev Troçki, *Hayatım*, Yazın Yayıncılık, İstanbul, Ekim 1999
54. *The Case of Leon Trotsky*, s. 147
55. Isaac Deutscher, *Kovulan Sosyalist Troçki*, Alfa Yayınları, İstanbul, Mart 2017, s. 233
56. *Age*. s. 272
57. *Age*. s. 273
58. Isaac Deutscher, *Silahsız Sosyalist Troçki*, Alfa Yayınları, İstanbul, Mart 2017, s. 463-4
59. <https://www.cafrande.org/kizil-ordunun-kurucusu-lev-trocki-stalinle-mucadelesi-surgunu-vasiyeti-ve-olumu>
60. <https://www.wsws.org/tr/2015/aug2015/pers-a22.shtml>
61. <https://www.wsws.org/tr/2015/aug2015/pers-a22.shtml>
62. <https://www.wsws.org/tr/2015/aug2015/pers-a22.shtml>

63. <https://www.wsws.org/tr/2007/mai2007/test-m30.shtml>
64. Isaac Deutscher, *Kovulan Sosyalist Troçki*, Alfa Yayınları, İstanbul, Mart 2017, s. 550-551
65. Lev Troçki, *Onların Ahlakı ve Bizim Ahlakımız*, Yazın Yayıncılık, İstanbul, Ekim 1997, s. 66
66. Tony Cliff, *Troçki, Ekim'e Doğru (1879-1917)*, Marx21 Yayınları, İstanbul 2013, s. 11
67. Age. s. 21
68. Isaac Deutscher, *Kovulan Sosyalist Troçki*, Alfa Yayınları, İstanbul, Mart 2017, s. 316-317
69. Age. s. 317
70. Isaac Deutscher, *Silahlı Sosyalist Troçki*, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul 1969, s. 72-73
71. Age. s. 73
72. Isaac Deutscher, *Silahsız Sosyalist Troçki*, Alfa Yayınları, İstanbul, Mart 2017, s. 218
73. Leon Troçki, *Edebiyat ve Devrim*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 1989, s. 11
74. Age. s. 214
75. Age. s. 188-189
76. Isaac Deutscher, *Silahsız Sosyalist Troçki*, Alfa Yayınları, İstanbul, Mart 2017, s. 220

77. Leon Troçki, *Edebiyat ve Devrim*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 1989, s. 11
78. *Age.* s. 107
79. *Age.* s. 108
80. *Age.* s. 152
81. *Age.* s. 150
82. *Age.* s. 11-12
83. *Age.* s. 143
84. *Age.* s. 144
85. *Age.* s. 158
86. Isaac Deutscher, *Silahsız Sosyalist Troçki*, Alfa Yayınları, İstanbul, Mart 2017, s. 231
87. *Age.* s. 232
88. Isaac Deutscher, *Kovulan Sosyalist Troçki*, Alfa Yayınları, İstanbul, Mart 2017, s. 499
89. *Age.* s. 500
90. Lev Troçki, *Onların Ahlakı ve Bizim Ahlakımız*, Yazın Yayıncılık, İstanbul, Ekim 1997, s. 19-20
91. *Age.* s. 29-30
92. *Age.* s. 41
93. *Age.* s. 42
94. *Age.* s. 42-43

95. *Age.* s. 44-45

96. *Age.* s. 57

97. *Age.* s. 61-62

98. *Age.* s. 62

99. *Age.* s. 62

100. *Age.* s. 63

101. *Age.* s. 63

102. *Age.* s. 82

OKUMA PARÇASI:

Tek Ülkede Sosyalizm*

Lev Troçki/1930-İstanbul

“Sınai olarak daha gelişmiş olan ülke, daha az gelişmiş olanın gelecekteki halini gösterir yalnızca.” Yöntemsel kalkış noktası bir bütün olarak dünya ekonomisi değil, bir tip olarak tek bir kapitalist ülke olan Marx’ın bu ifadesi, geçmiş kaderlerine ve sınai seviyelerine aldırmaksızın tüm ülkeler kapitalist evrim tarafından kucaklandıkları ölçüde, daha az uygulanabilir hale geldi. Zamanında İngiltere, Fransa’nın ve daha az ölçüde de Almanya’nın geleceğini gösteriyordu, ama kesinlikle Rusya’ninkini veya Hindistan’inkini değil. Ne var ki, Rus Menşevikleri Marx’ın bu koşullu önermesini kayıtsız şartsız kabul ettiler. “Geri kalmış Rusya...” diyorlardı.

* Bu yazı Lev Troçki’nin *Rus Devriminin Tarihi* adlı eseri için kaleme aldığı 2 numaralı ekten bir bölümdür.

“İleri atılmamalı, önceden hazırlanmış modeli kuzu kuzu takip etmeli.” Marksizm’e böylesine liberaller de katılıyordu.

Marx’ın en az bunun kadar ünlü bir diğer formülü ise – “Hiçbir toplumsal formasyon, içinde barındırdığı tüm üretici güçler gelişmeden yok olmaz” – kalkış noktası olarak tek bir ülkeyi değil, bir evrensel toplumsal yapılar silsilesini (kölecilik, ortaçağ, kapitalizm) alır. Ama bu ifadeyi tek bir devlet açısından ele alan Menşevikler, Rusya kapitalizminin Avrupa ve Amerika seviyesine ulaşmak için daha çok mesafe kat etmesi gerektiği sonucunu çıkardılar. Ne var ki, üretici güçler boşlukta gelişmezler! Ulusal bir kapitalizmin olabilirliğinden bahsedip, bir yandan ondan filizlenen sınıf mücadelesini ya da öte yandan onun dünya koşullarına bağımlılığını görmezden gelmek mümkün değildir. Burjuvazinin proletarya tarafından devrilmesi fiili Rus kapitalizminin sonucuydu ve bu suretle onun soyut ekonomik olabilirliğini ortadan kaldırdı. Rusya’da sanayinin yapısı ve de sınıf savaşının karakteri, büyük ölçüde uluslararası koşullarca belirlendi. Kapitalizm, dünya arenasında üretim maliyetlerini – ticari anlamda değil sosyolojik anlamda– meşru gösteremeyeceği bir noktaya ulaşmıştı. Gümrük tarifeleri, militarizm, krizler, savaşlar, diplomatik konferanslar ve diğer zırvalar o kadar çok yaratıcı enerjiyi yutup çarçur etmektedir ki, teknikteki tüm gelişmelere rağmen, refah ve kültürün daha fazla büyüme şansı kalmamaktadır.

Yüzeysel yaklaşıldığında paradoksal görünmesine rağmen, dünya sisteminin günahlarının bedelini ilk ödeyenin geri bir ülkenin burjuvazisi olması, aslında eşyanın tabiatına uygundur. Marx kendi dönemi için bu olguya parmak basmıştı: “Şiddetli patlamalar burjuva organizmanın uç bölgelerinde merkeze göre daha erken ortaya çıkar, çünkü merkezde denge olanağı uç bölgelerdekinden daha fazladır.” Henüz büyük bir ulusal sermaye birikimi gerçekleştiremeyen ve dünya rekabetinde imtiyazlı bir konumu olmayan devletlerin, emperyalizmin devasa ağırlığı altında ezilmeleri kaçınılmazdır. Rus kapitalizminin çökmesi, evrensel bir toplumsal formasyon içindeki yerel bir heyelandı. “Devrimimizin doğru bir biçimde değerlendirilmesi...” diyordu Lenin. “Ancak enternasyonal bir bakış açısıyla mümkündür.”

Son çözümlemede biz Ekim Devrimi’ni Rusya’nın geriliğine değil, bileşik gelişme yasasına bağlıyoruz. Tarihsel diyalektik ne apaçık gerilik tanır ne de pürpak ilerilik. Bütün mesele somut bağıntılardır. İnsanlığın bugünkü tarihi, geri bir ülkede proletarya diktatörlüğünün ortaya çıkması kadar muazzam ölçüde olmasa da, benzer tarihsel tipte “paradokslarla” doludur. Geri Çin’in öğrenci ve işçileri materyalizm doktrinini hevesle özümserken, medeni İngiltere’nin işçi önderlerinin kilise tarzı büyülerin sihirli gücüne inanmaları, belli alanlarda Çin’in İngiltere’yi geçtiğinin kesin kanıtıdır. Ama Çinli işçilerin Macdonald’ın

ortaçağdan kalma kalın kafalılığına itibar etmemele-
ri, genel gelişimi itibariyle Çin'in İngiltere'den üstün
olduğu anlamına gelmez. İngiltere'nin ekonomik ve
kültürel üstünlüğünü kesin rakamlarla ifade etmek
mümkündür. Ne var ki, bu kavramların çarpıcılığı
Çin'deki işçilerin iktidarı İngiltere'dekilerden önce
ele geçirebilme ihtimalini ortadan kaldırmaz. Buna
karşın, Çin'deki bir proletarya diktatörlüğü, Çin
Seddi sınırları içinde sosyalizmi inşa etmekten uzak
olacaktır. Skolastik, bilgiçlik taslayan, tek yönlü veya
fazlasıyla dar ulusal kriterlerin, çağımızda faydası
yoktur. Rusya'yı geriliğinden ve Asyatikliğinden sıy-
rılmaya zorlayan dünyanın gelişimi oldu. Onun son-
raki kaderi de bu gelişme açısından bağımsız olarak
anlaşılamaz.

Burjuva devrimleri, hem feodal mülkiyet ilişkileri-
ni hem de yerel parçalanmışlığı benzer ölçüde hedef
aldı. Bu devrimlerin özgürlük bayraklarında milliyet-
çilikle liberalizm yan yana duruyordu. Batı uygarlığı
çok uzun zaman önce bu bebek patiklerini çıkarıp attı.
Zamanımızın üretici güçleri sadece burjuva mülkiyet
biçimlerini değil, ulusal devletlerin sınırlarını da aş-
mıştır. Liberalizm ve milliyetçilik, dünya ekonomisi
için aynı derecede ayak bağı haline gelmiştir. Prole-
tarya devrimi, hem üretim araçlarında özel mülki-
yete hem de dünya ekonomisinin ulusal bölünmesine
karşıdır. Doğu halklarının bağımsızlık mücadelesi, bu

dünya sürecine dahildir ve eninde sonunda onunla kaynaşacaktır. Genel anlamda ulaşılabilecek bir hedef olsaydı bile, ulusal bir sosyalist toplumun yaratılması, insanoğlunun ekonomik gücünün büyük ölçüde ekilmesi anlamına gelirdi. Bizzat bu nedenle, böyle bir şeye ulaşılması mümkün değildir. Enternasyonalizm soyut bir ilke değil bir ekonomik gerçeğin ifadesidir. Liberalizm nasıl ulusal idiyse sosyalizm de öyle enternasyonaldır. Sosyalizmin görevi, uluslararası işbölümünden yola çıkarak mal ve hizmetlerin uluslararası değişimini en son noktasına götürmektir.

Hiçbir devrim, ona katılanların kafasındaki imgeyle tam olarak örtüşmedi, örtüşemez de. Yine de mücadeleye girişenlerin fikir ve hedefleri, devrimin çok temel bir unsurunu oluşturur. Bu bilhassa Ekim Devrimi için doğrudur, zira tüm tarih boyunca, devrimcilerin zihnindeki devrim kavrayışı asla 1917'deki kadar gerçeklerin özüne yaklaşmamıştı.

Ekim Devrimi üzerine yapılan bir çalışma, olabildiğince büyük bir tarihsel titizlikle şu soruyu cevaplamadıkça eksik kalacaktır: Parti olayların ateşi içinde devrimin gelişimini kafasında nasıl resmediyordu ve ondan ne bekliyordu? Yeni çıkarlar uğruna geçmiş günler karartıldıkça, bu soru daha da önem kazanmaktadır. İzlenen politikalar her zaman geçmişten destek ararlar ve bu kendilerine gönüllü olarak sunulmazsa zorla almaya girişmekten genellikle imtina

etmezler. Sovyetler Birliği'nin şu andaki resmi politikası, Bolşevik Partisi'nin sözde geleneksel görüşü diye sunulan "tek ülkede sosyalizm" teorisine dayanmaktadır. Sadece Komünist Enternasyonal'in değil, tüm diğer partilerin genç kuşakları da, Sovyet iktidarının Rusya'da bağımsız sosyalist bir toplum yaratmak adına kazanıldığı inancıyla yetiştirilmekte. Tarihsel gerçeğin bu efsaneyle hiçbir ilgisi yoktur. 1917'ye dek parti, proleter devrimin Batı'da başarılmadan Rusya'da başarılabilceği fikrini bile benimsememişti. İlk olarak Nisan Konferansı'nda, tamamen o gün açığa çıkmış olan koşulların baskısıyla, parti iktidarı ele geçirme görevini kabul etti. Bolşevizm'in tarihinde yeni bir sayfa açmakla beraber, bu kabullenmenin bağımsız bir sosyalist toplum perspektifiyle hiçbir ortak yanı yoktur. Tam tersine, Bolşevikler, Menşeviklerce kendilerine atfedilen geri bir ülkede "köylü sosyalizmi" yaratma fikrini kötü bir karikatür olarak nitelendirip, kesin bir biçimde reddetmişlerdir. Bolşevikler için, Rusya'daki proletarya diktatörlüğü Batı'daki devrime giden bir köprüydü. Toplumun sosyalist dönüşümü, özü gereği enternasyonal bir sorun addediliyordu.

Bu temel soruna ilişkin bir değişim ancak 1924'te meydana geldi. İlk olarak o zaman, eğer emperyalistler Sovyet iktidarını askeri müdahale ile devirmezse, insanlığın geri kalanının evriminden bağımsız olarak, Sovyetler Birliği sınırları içinde sosyalizmin inşasının

tümüyle gerçekleşebilir olduğu ilan edildi. Bu yeni teori, hemen geçmişe dönük bir kanıtla desteklendi. Eğer 1917’de –diye ilan etti epigonlar– parti Rusya’da bağımsız bir sosyalist toplum yaratılabileceğine inanmasaydı, iktidarı ele geçirmeye hakkı olmazdı. Komünist Enternasyonal 1926’da tek ülkede sosyalizm teorisinin kabul edilmemesini mahkûm etti ve bunu geriye doğru 1905’e kadar uzattı.

O zamandan beri, şu üç düşünce Bolşevizm’e düşman ilan edildi: 1) Kapitalist bir çevrede Sovyetler Birliği’nin sınırsız bir süre boyunca ayakta kalma ihtimalini reddetmek (askeri müdahale sorunu); 2) kendi gücüyle ve kendi ulusal sınırları içinde kentle kır arasındaki çelişkiyi aşma ihtimalini reddetmek (ekonomik gerilik ve tarım sorunu); 3) içekapalı sosyalist bir toplum yaratma ihtimalini reddetmek (uluslararası işbölümü sorunu). Yeni ekole göre, Sovyetler Birliği’nin dokunulmazlığını, “burjuvazinin tarafsızlaştırılması” sayesinde diğer ülkelerde devrim olmadan da savunmak mümkündür. Sosyalist inşa alanında köylülüğün işbirliği kesin görülmelidir. Dünya ekonomisine bağımlılık, Ekim Devrimi’yle ve Sovyetlerin ekonomik başarılarıyla tasfiye edilmiştir. Bu üç önermeyi kabul etmemekte direnmek, Bolşevizm’le taban tabana zıt bir doktrin olan Troçkizm’dir.

Burada tarihçinin görevi, bir tür ideolojik restorasyon işi haline gelir. Devrimci partinin gerçek görüş ve

hedeflerini, sonraki politik yığıntıların altından kazıp çıkarmalıdır. Birbirini izleyen dönemlerin kısalığına rağmen, bu görev, daha ziyade pek çok kez silinip üzerine tekrar yazı yazılan eski bir parşömenin şifresini çözmeye benziyor. Zira epigon ekolün uydurmaları, yedi ve sekizinci yüzyıl keşişlerinin klasiklerin parşömen ve papirüslerini tahrip etmelerine yol açan teolojik marifetlerden her daim daha üstün değildir.

Genel olarak, bu kitap boyunca metni sayısız alıntıya boğmaktan kaçındık. Ama görevinin özü gereği bu deneme, okura gerçek metinleri sunmak zorundadır ve bunu yaparken de ölçüyü, suni bir seçim fikrini bertaraf edecek kadar geniş tutmalıdır. Bolşevizm'in kendi ağzından konuşmasına izin veremeliyiz. Stalin bürokrasisi rejiminde, bu imkândan yoksun kalınmıştır.

Bolşevik Partisi daha doğduğu günden itibaren devrimci sosyalizmin partisiydi. Ama acil tarihsel görevini, zorunlu olarak çarlığın yıkılmasında ve demokratik bir yapının hayata geçirilmesinde gördü. Devrimin asıl özü, tarım sorununa demokratik bir çözüm bulmaktı. Sosyalist devrim, yeterince uzak ya da en azından belirsiz bir geleceğe itilmişti. Bu devrimin pratik olarak gündeme gelebilmesinin ancak proletaryanın Batı'daki zaferinin ardından mümkün olduğu, tartışılmaz bir gerçek olarak görülüyordu. Rus Marksizmi'nin, Narodnizm ve anarşizmle

mücadele ederken ileri sürdüğü bu önerme, partinin en katı dayanak noktalarından biriydi. Buradan bazı varsayımsal çıkarımlar yapılıyordu: Eğer demokratik devrim Rusya'da güçlü bir kapsama ulaşırsa, Batı'daki sosyalist devrime doğrudan bir ivme verebilir ve bu da, daha sonra Rus proletaryasının iktidarı daha çabuk ele geçirmesini sağlayabilir. Bu daha uygun versiyonda bile, genel tarihsel perspektif değişmeden kalıyordu. Sadece gelişmenin gidişatı hızlandırılmış ve tarihler öne alınmıştı.

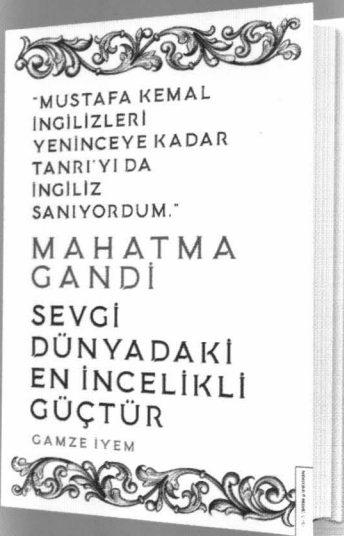
Yazar Hakkında

Sevim Kahraman 1975'te Bulgaristan'da doğdu, 1978'de ailesiyle birlikte Türkiye'ye göç etti. İlk ve ortaöğrenimini Tekirdağ Marmara Ereğlisi'nde tamamladı. Hacettepe Üniversitesi Fen Fakültesi İstatistik Bölümü'nden mezun oldu. Özel sektörde 15 yıl çalışan Kahraman, *İnsancıl* dergisi bünyesinde atölye çalışması olarak düzenlenen edebiyat, edebiyat kuramı, siyaset ve felsefe derslerine katıldı. Özgür Üniversite derslerine devam etti. Kahraman, 2012-2014 yılları arasında günlük *Yurt* gazetesinde "Rana Ulaş" takma adıyla köşe yazarı olarak kadın hakları ve edebiyat konularında yazdı. *Cumhuriyet*, *Radikal*, *Aydınlık* ve *Akşam* gazetelerinin kitap eklerinde/dergilerinde tanıtım ve eleştiri yazıları kaleme aldı.

İnsancıl Yayınları'ndan çıkan *Romanda Estetik Kalkışma* kitap serisinin yazarları içinde yer aldı. Cengiz Gündoğdu'nun editörlüğünde üç cilt olarak hazırlanan kitaplardan *Osmanlı'da Toplumsal Değişimin Romanlara Yansıması*, *Kurtuluş Savaşı-Erken Cumhuriyet Dönemi Toplumsal Değişimin Romanlara*

Yansıması ve Çok Partili Siyasal Yaşamda (1946-1970) Toplumsal Değişimin Romanlara Yansıması kitaplarının her birine, birden çok inceleme ve makaleleriyle katıldı. İlk biyografik romanı *Karanlık ve Mavi*'de Halikarnas Balıkcısı Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın sürükleyici yaşamöyküsünü yazdı. Kitap 3 baskı yaptı. Aynı romanını, gençler için, *Cevat Şakir/Mavi Yolculukların Halikarnas Balıkcısı* adıyla yeniden kurgulayarak yayımladı. Sevim Kahraman ikinci biyografik romanında, yazar Sevgi Soysal'ın sıra dışı yaşamını kaleme aldı. *Yarım Kalan Bir Türküdür Sevgi* adıyla yayımlanan bu kitap da 3 baskı yaptı.

Edebiyat kuramları ve estetik üzerinde çalışan Sevim Kahraman'ın, postmodern edebiyat ile yakın dönem ve günümüz yazarlarına yönelik eleştirel incelemelerini içeren kitabı *Eleştirinin Estetiği*, "Edebiyatta Aydınlanma ve Postmodern Gericilik" alt başlığıyla Tekin Yayınevi'nden çıktı.

Troçki hem siyasal ve askeri bakımdan hem de entelektüel ve kişisel serüveni açısından kuşkusuz çağımızın en ilginç, renkli ve önemli portrelerinden biridir. Yaşamı epik bir roman kahramanını gölgede bırakacak ölçüde gerilimli ve ritmi yüksektir.

Rusya'da doğan Lev Troçki, geçen yüzyılda dünya sosyalist hareketinin liderlerinden ve teorisyenlerinden biri oldu. Dahası, devrimci bir eylemci olarak mücadelenin ön saflarındaydı. Rusya'da 1917'de gerçekleşen ve 20. yüzyılı sarsan Ekim Devrimi'nin de liderleri arasında yer aldı.

Devrimden sonra kurulan ilk Sovyet Hükümeti'nin Dışişleri Halk Komiserliği görevini üstlendi. Ardından, Çar ordularıyla dört yıl süren büyük içsavaş sırasında Kızıl Ordu'nun başkomutanlığını yaptı. Savaşta vuruldu, yaralandı ama kazandı. Ancak, devrimciler arasındaki iç mücadeleyi kaybetti. Sürgüne gitti ve dört yıl İstanbul'da yaşadı. Avrupa'dan Meksika'ya kadar uzanan yaşamının ikinci evresindeki yolculuğu son derece dramatik şekilde sonlandı.

Troçki, ideolojik planda da, siyasal mücadelede de, savaşta da cephenin hep en önünde yer aldı. Hataları ve sevaplarıyla bu devrimcinin görkemli hikâyesi elinizdeki kitaptadır.

19 KDV'den muafır.

www.destekyayinlari.com

facebook.com/DestekYayinevi

twitter.com/destekyayinlari

instagram.com/destekyayinlari

DESTEK
DÜKKAN

ISBN: 978-6053119128

9 786053 119128